

REALKKA

INTEGRALNO

1874 - 1930

ELEKTROTEHNIŠKO-RAČUNALNIŠKA
STROKOVNA ŠOLA IN GIMNAZIJA
LJUBLJANA

REALKA INTEGRALNO

AVTORICE RAZSTAVE:

Alenka Zorko, Mojca Marn, Mojca Stare Aljaž

OBLIKOVANJE:

Luks Studio; Simon Pavlič in Primož Pislak

RAZSTAVO SO POMAGALI PRIPRAVITI:

Jason Blake	Manuela Markoja Šubara	Sonja Zver
Nina Dekleva	Rastislav Snoj	Narodna in univerzitetna knjižnica
Ajda Erjavec Bartolj	Veruška Stanislav Karlo	Narodni muzej Slovenije
Duša Fischinger	Slavica Škerbot	Slovanska knjižnica
Tonja Janša	Silvester Tratar	Šolski muzej
Beti Kerin	Vida Vidmar	Zgodovinski arhiv Ljubljana
Katarina Kogej	Mirjana Višnikar Ivič	
Gabrijela Korošec	Marjeta Vrbinc	

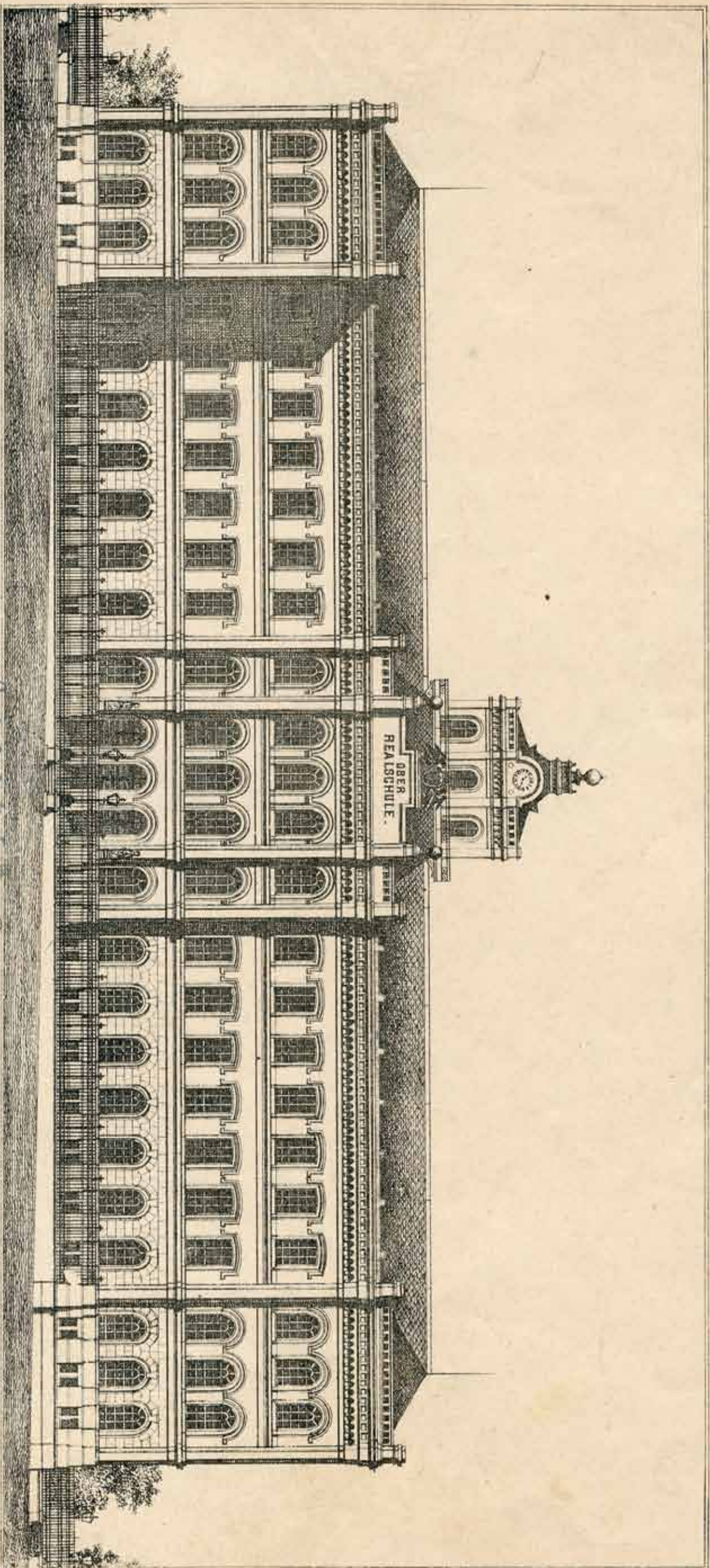

ZA POMOČ SE ZAHVALJUJEMO TUDI:

Tomažu Potrču, Marku Tomšiču, Milanu Pajduhu, Dušanu Boharju, Katki Hadžić, Mileni Hribar,
Štefki Malovrh, Miladinki Simić, Milici Šmitran, Bojani Turnšek

OTVORITEV RAZSTAVE: 22. 10. 2015 V AVLI ŠOLE

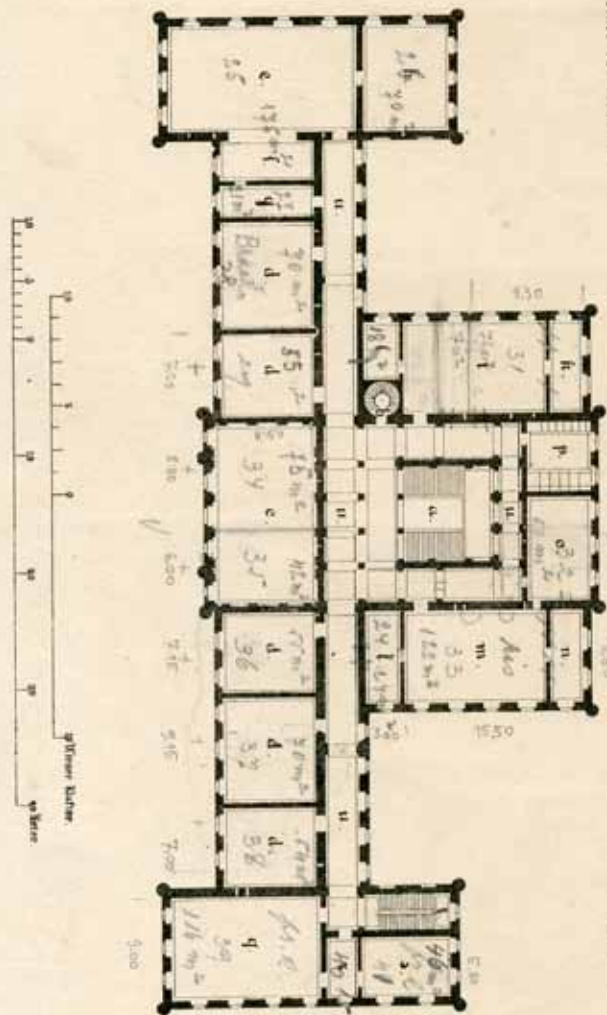
FAÇADE DER OBERREALSCHULE
zu
LAIBACH.

Arch. Anst. v. Köhler in Wien

OBER-REALSCHULE
zu
LAIBACH.

II Etage.

- a. Hauptstiege.
- n. Observatoriums Stiege.
- o. Observatoriums Bau.
- l. Laborraum.
- h. Herzkammer.
- c. Herzkammer für Falk.
- l. Experimentier-Raum.
- g. Laboratorium für den Professor.
- h. physikalisches Cabinet.
- i. Saal für darstell. Geometrie.
- f. Cabinet für Modelle.

- l. Requisition Raum.
- m. Saal für Freihandzeichnungen.
- n. Cabinet für Verlagen.
- o. Modellzeichensaal.
- p. Aborte.
- q. Naturalien Cabinet.
- r. Pflanzen Zimmer.
- s. Professoren Zimmer.
- t. Kesseltische.
- u. Corridore.

10 11/16

OBER-REALSCHULE
zu
LAIBACH.

LAIBACH

Versuchs-Garten & Botanik

Sommer-Terrace

Turnhalle

Schulgasse

AVANT

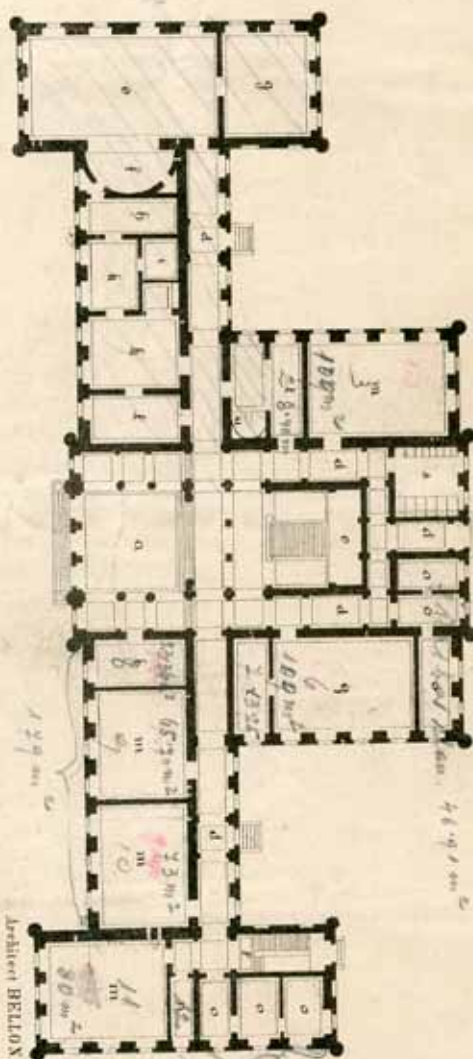
Vorplatz

Architect BRILLOX

Auffahrt

OBER-REALSCHULE
zu
LAIBACH.

LAIBACH

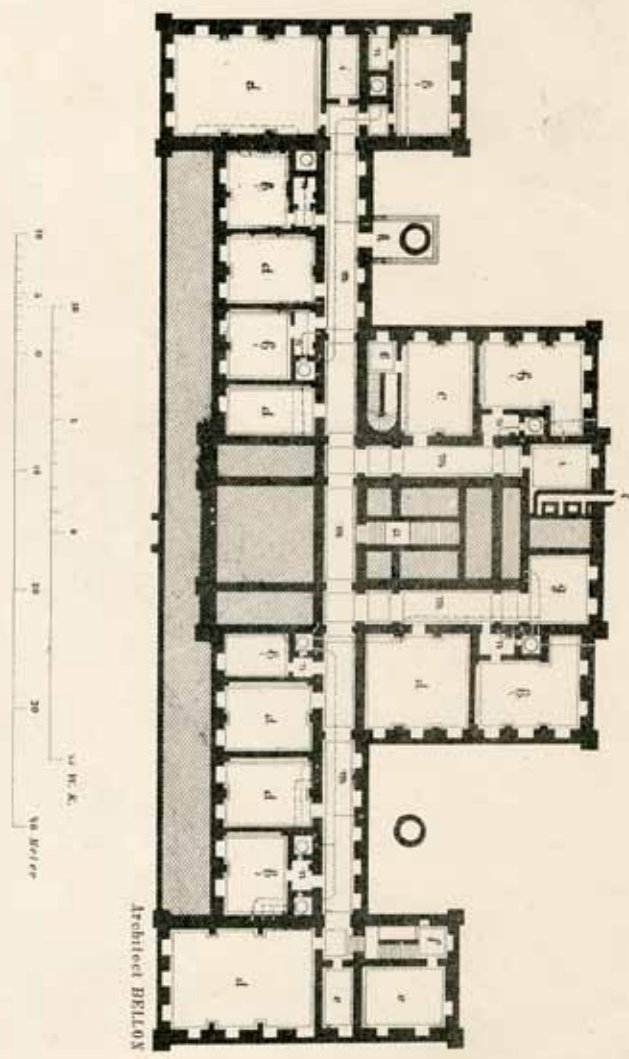

- 1. Vestibule
- 2. Portier
- 3. Haupt-Stiege
- 4. Corridore
- 5. Herzkammer für Chemie
- 6. Experimentier-Raum
- 7. Schüler-Laboratorium
- 8. Wasch- u. Instrumenten-Zimmer
- 9. Oberkammer
- 10. Laborküchen

- 1. Reparaturen Zimmer
- 2. Lehrzimmer
- 3. Schulzimmer
- 4. Neben-Stiege
- 5. Modell-Saal
- 6. Modell-Cabinet
- 7. Aborte
- 8. Waschküche
- 9. Saubere Stiege

OBER-REALSCHULE
zu
LAIBACH.

LAIBACH

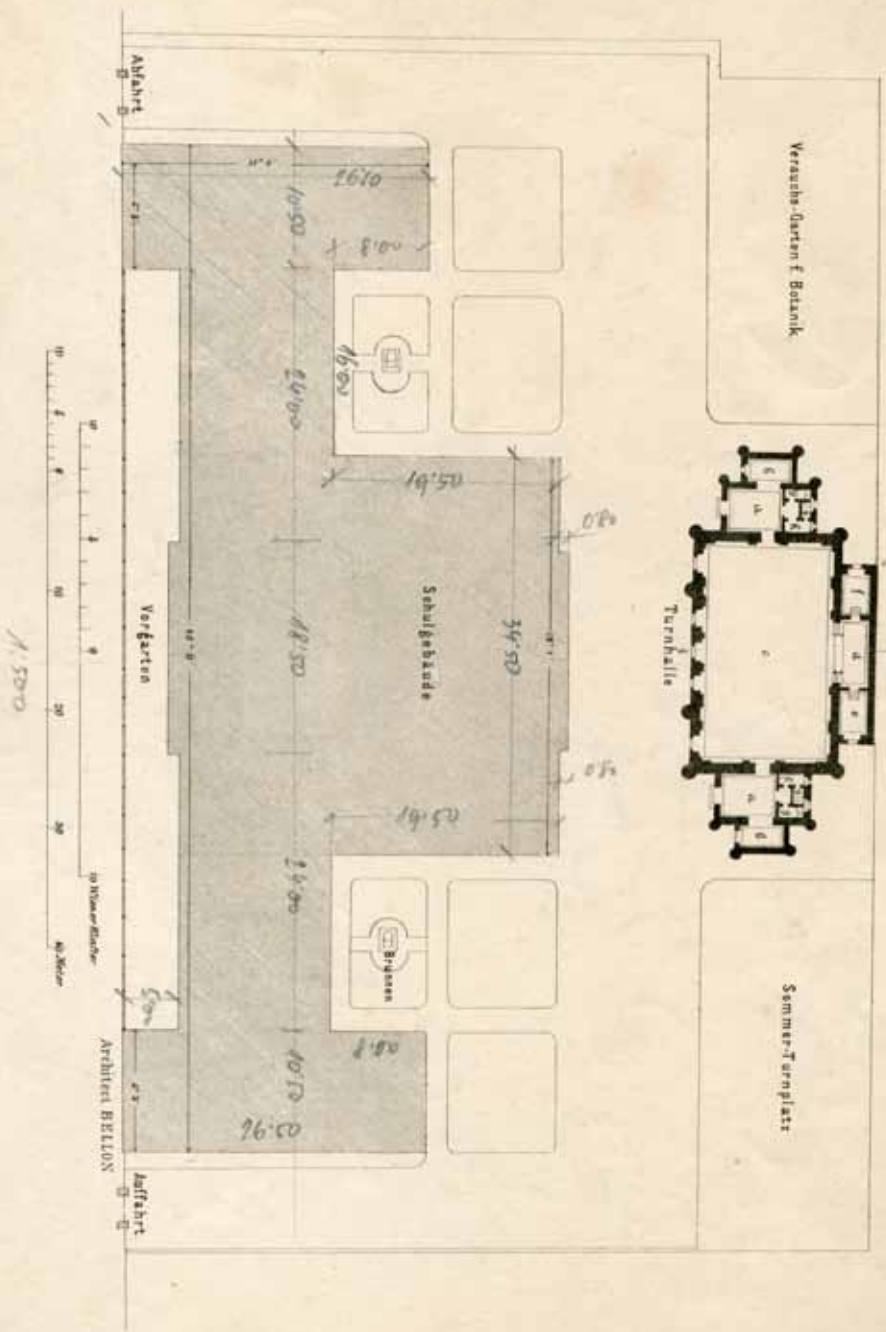

- a. Stiege
- b. Nebenstiege u. Laboratorium
- c. Laborat. m. Explosionsherd
- d. Mechn. Werkstatt
- e. Keller u. Directors
- f. Kellerstiege
- g. Herzkammer
- h. Holz- u. Kochen-Keller

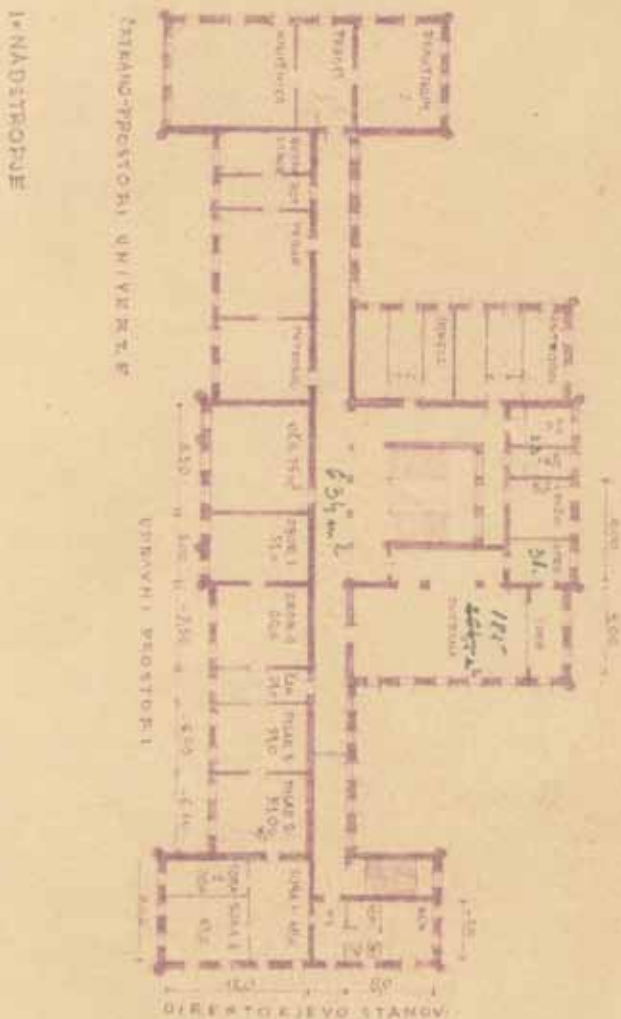
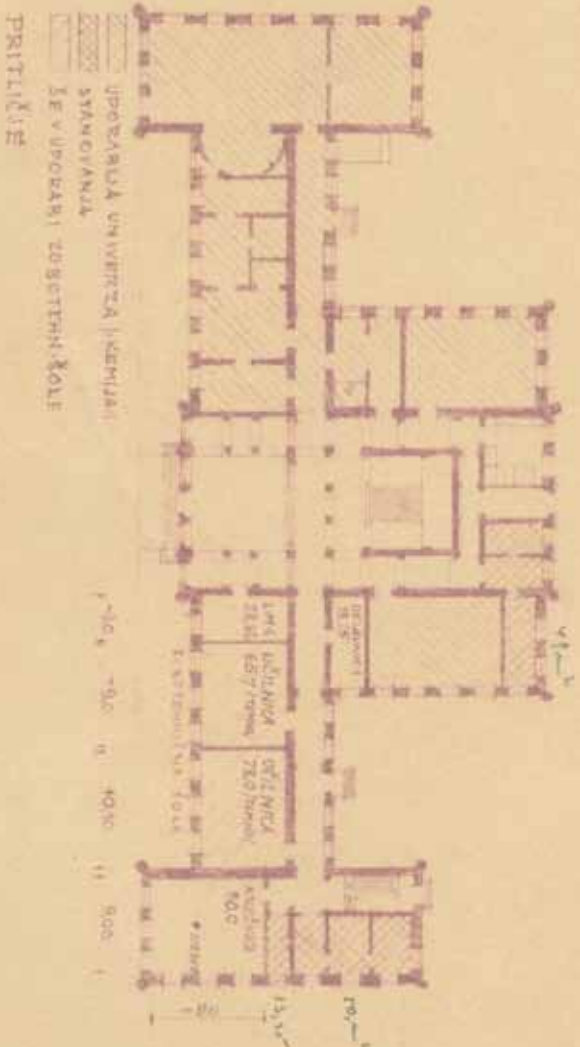
- 1. Keller für Schulzimmer
- 2. Brunnenkammer
- 3. Urnath Kanale
- 4. Gang
- 5. Messensche Luftheizung
- 6. Kalte Luftzuführung
- 7. Wärme
- 8. Rückleitung der verdorrten Luft

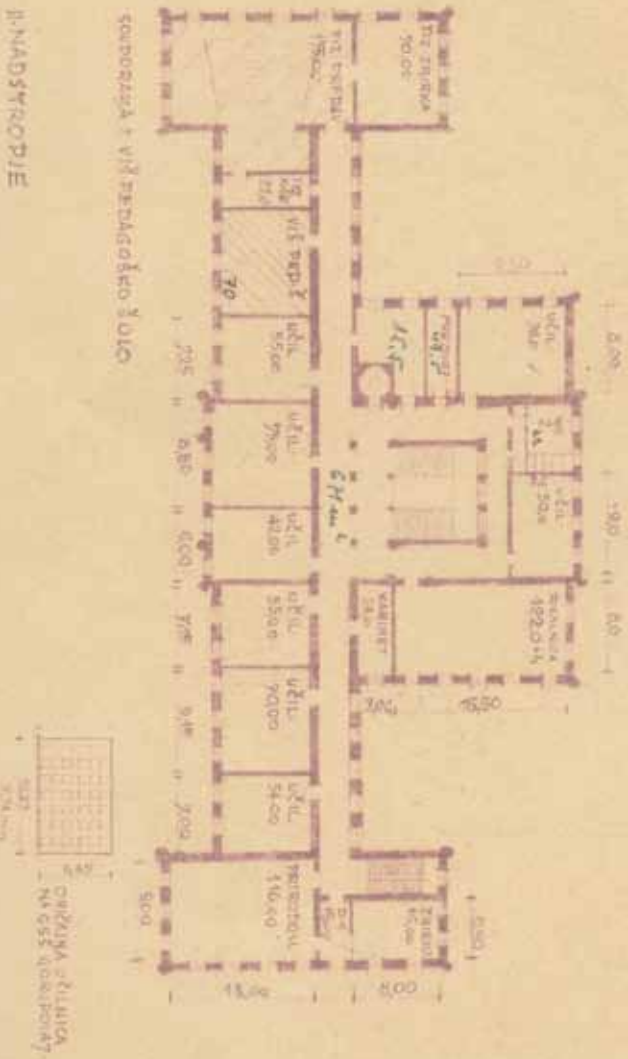
OBER-REALSCHULE
LAIBACH

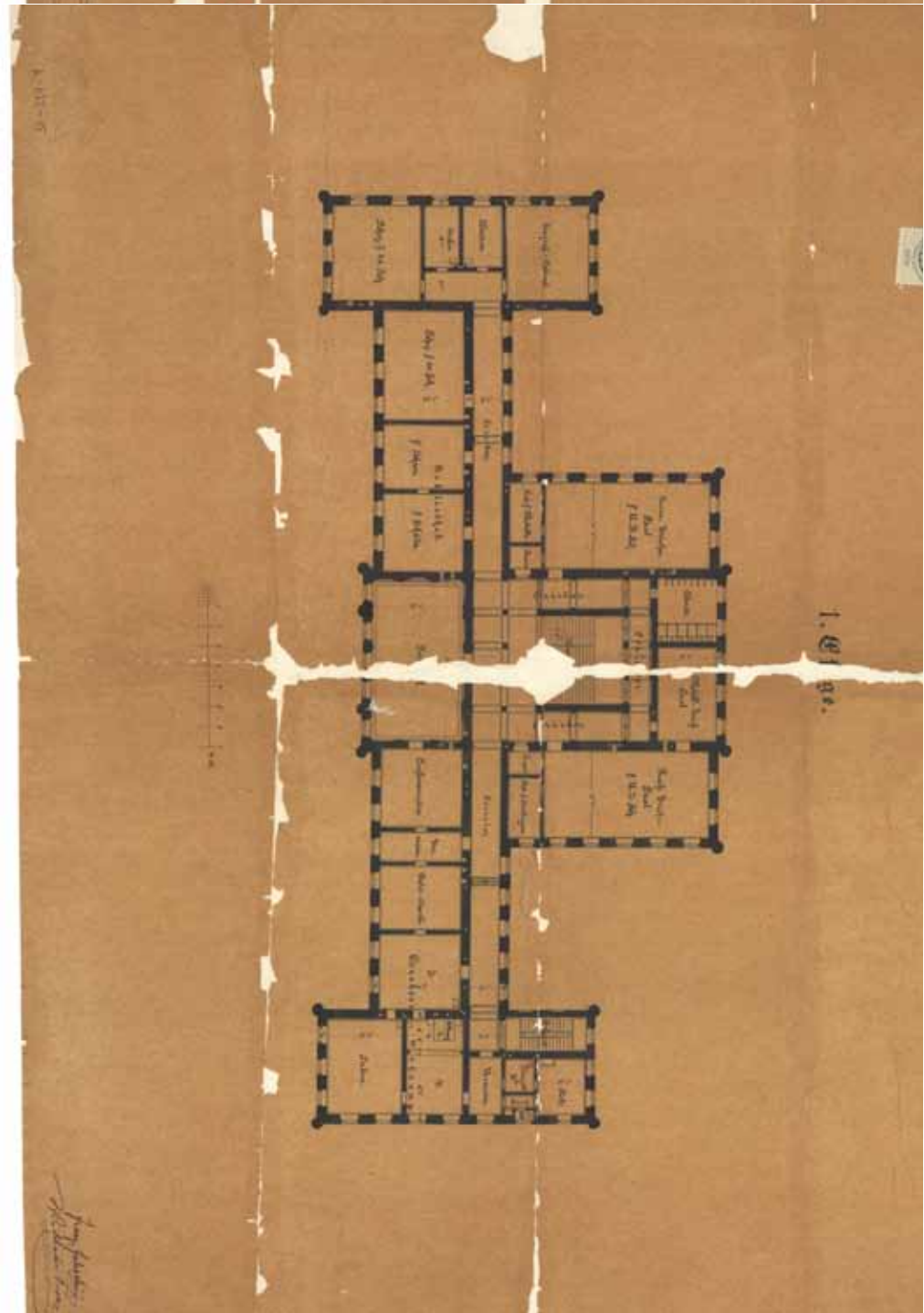
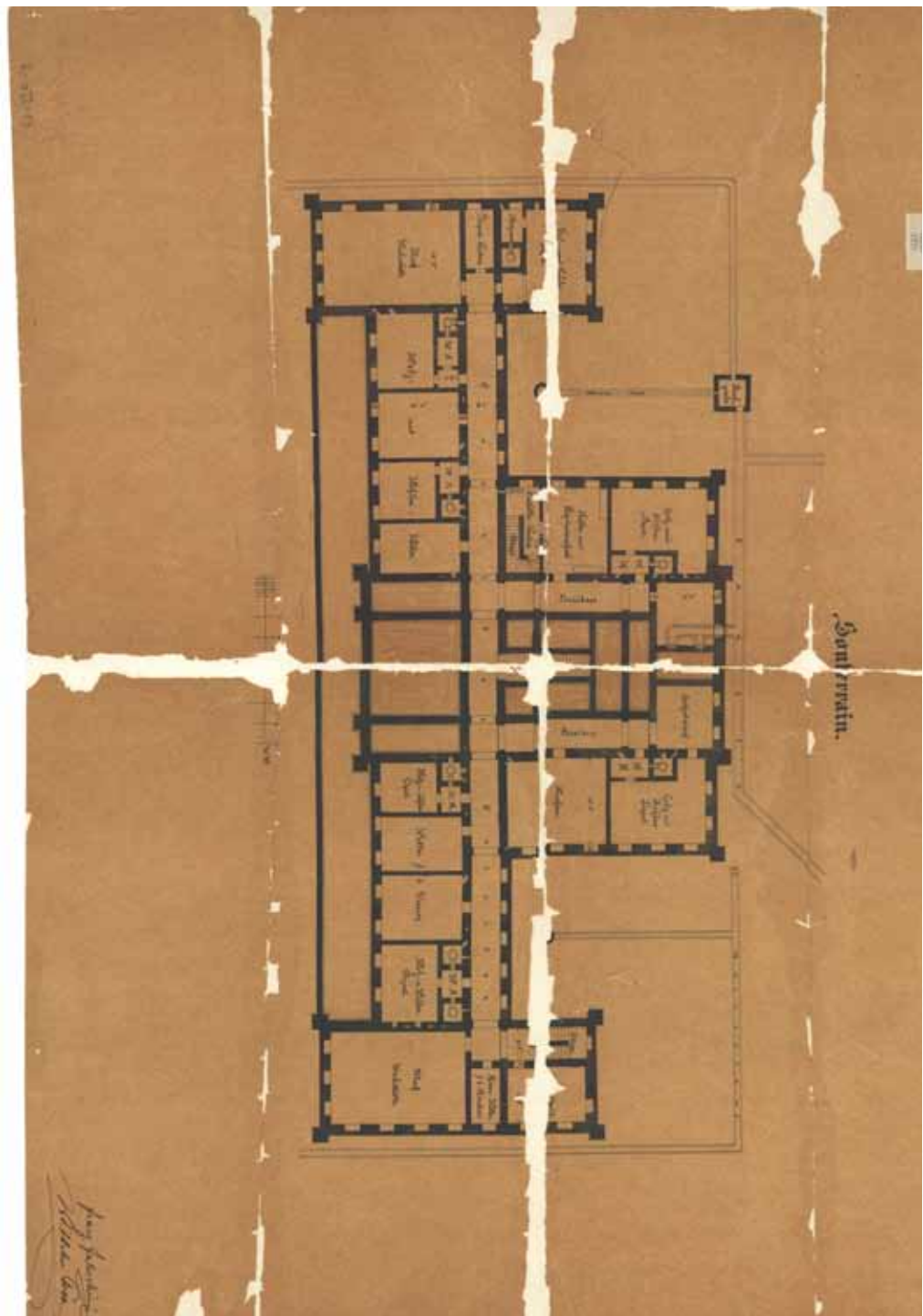
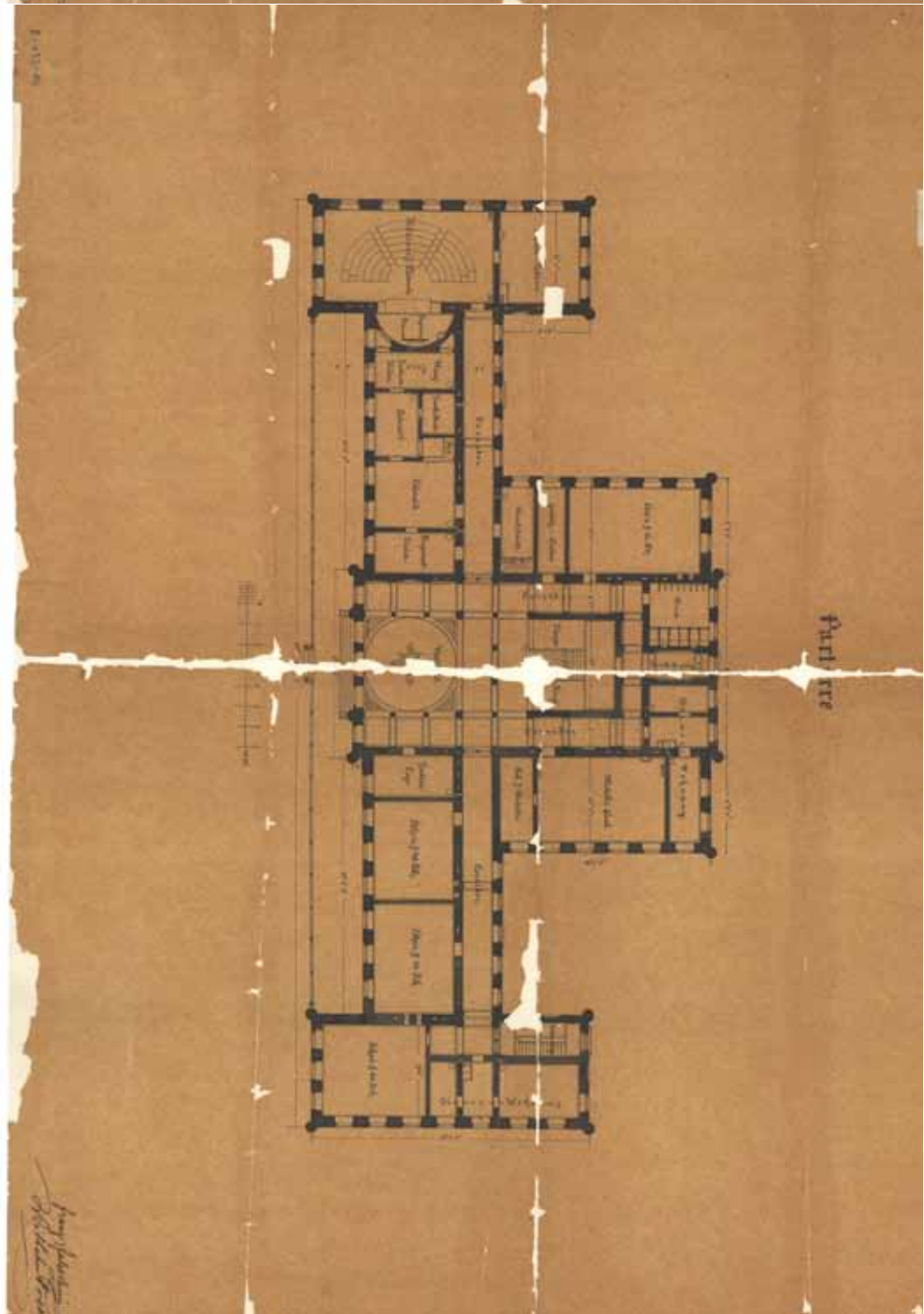
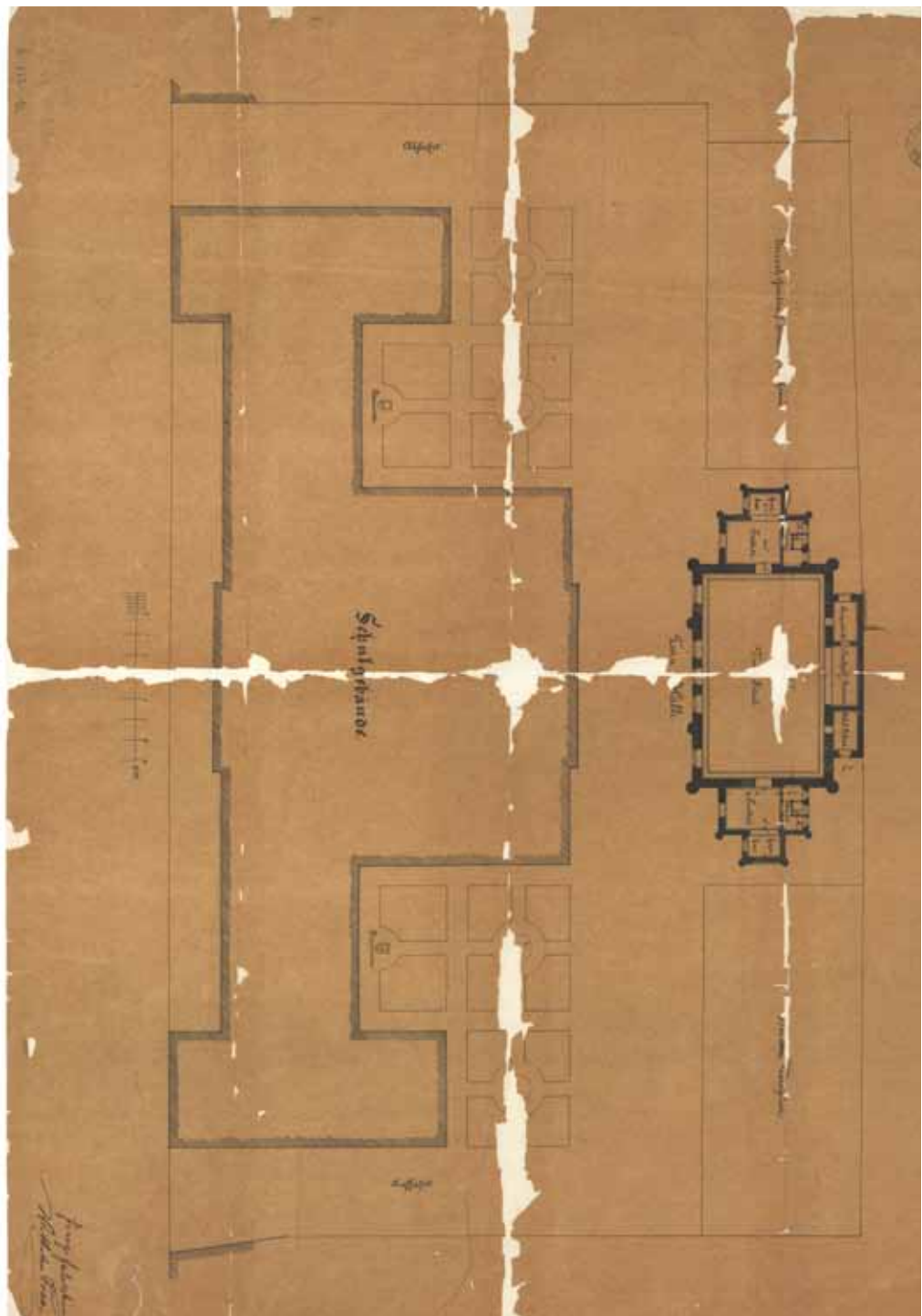
Wozillo 1 : 500

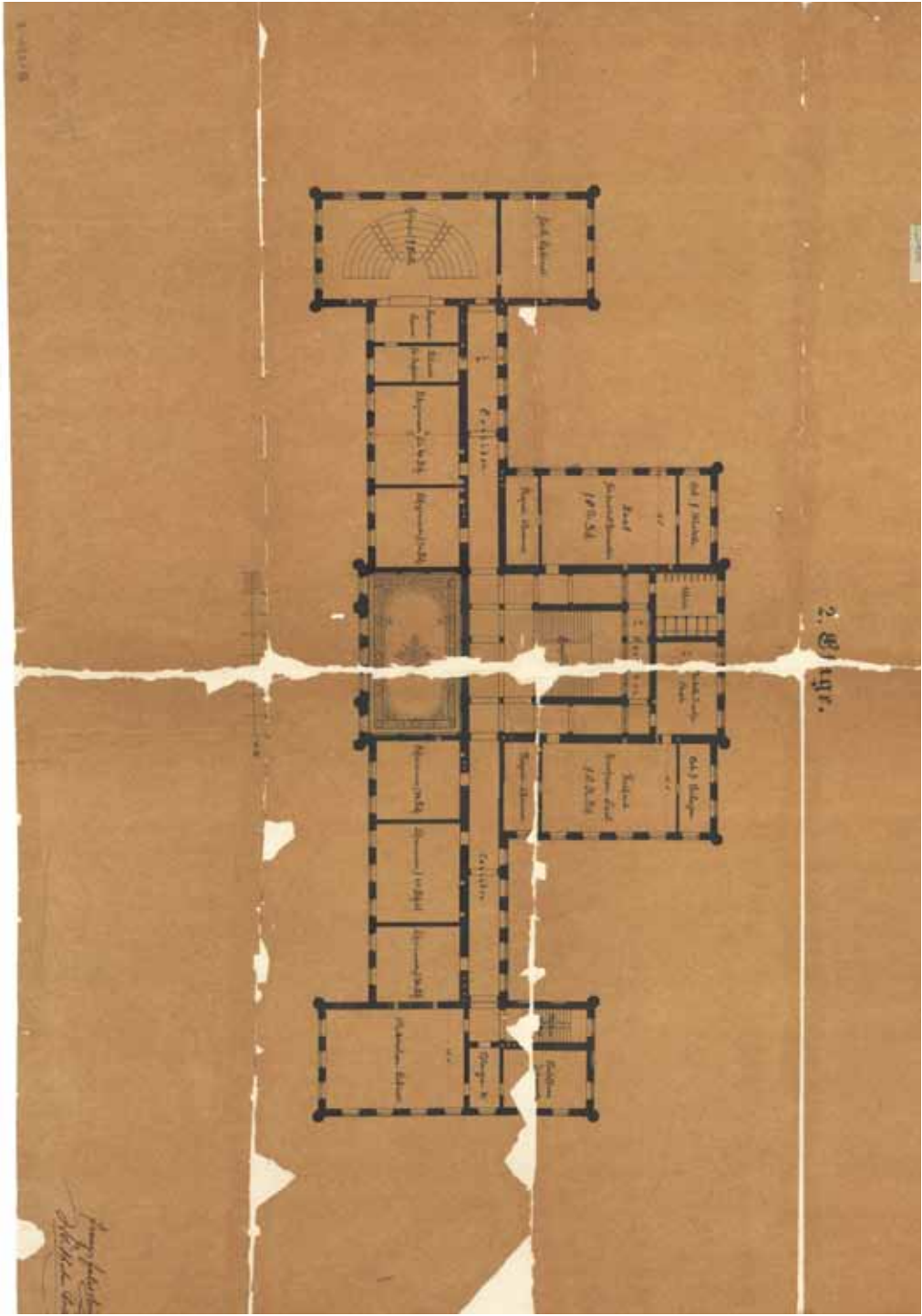
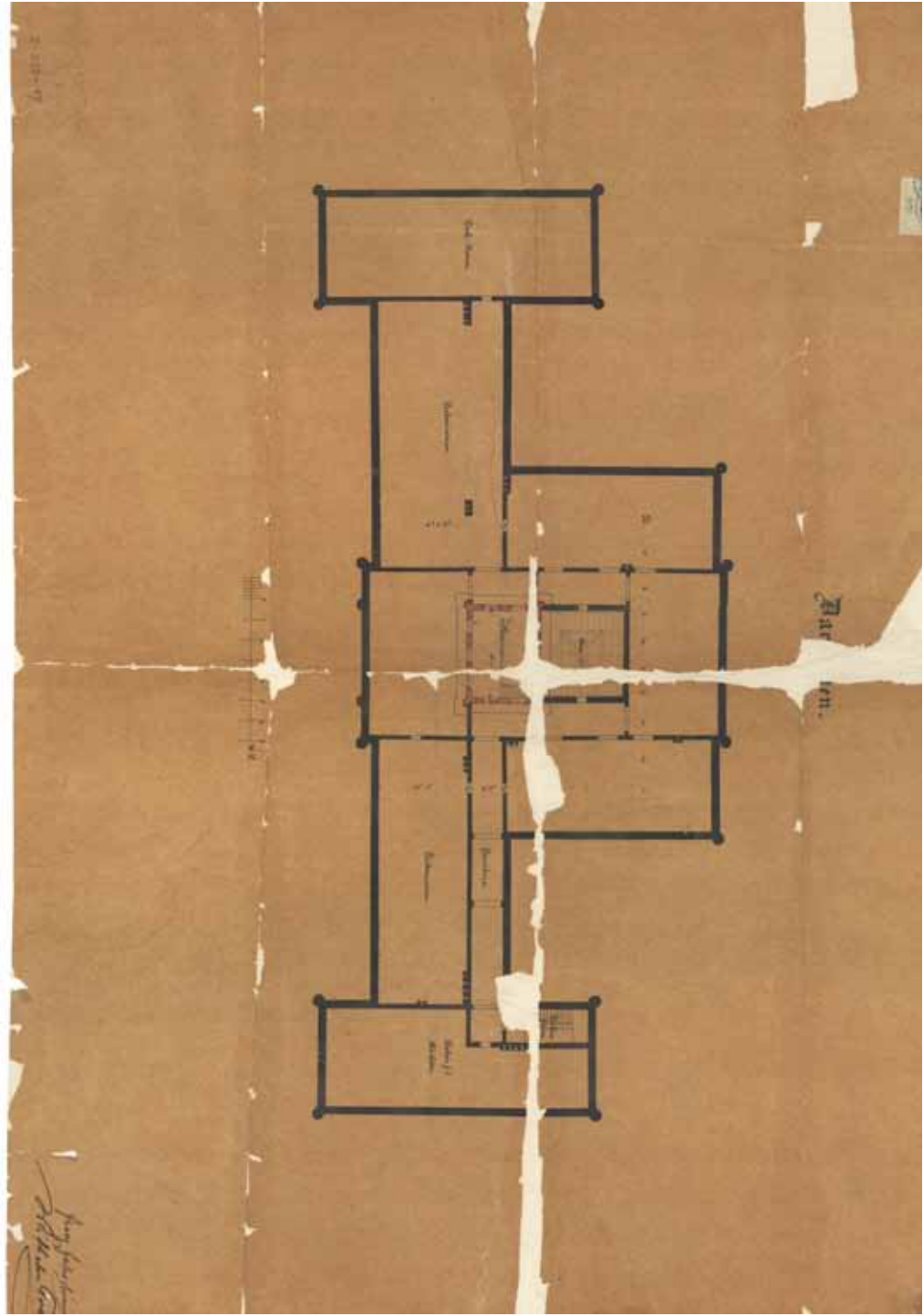
Wozillo 1 : 500

ZGODOVINSKI MEJNIKI LJUBLJANSKE REALKE NA VEGOVI ULICI

1851/52	V LJUBLJANI JE BILA USTANOVLJENA PRVA REALKA NA SLOVENSKEM Z NEMŠČINO KOT UČNIM JEZIKOM. NJEN PRVI RAVNATELJ JE BIL MIHAEL PETERNEL.
1864/65	NIŽJA REALKA S TREMI RAZREDI SE JE RAZŠIRILA V VIŠJO REALKO.
1867	UVEDENA JE BILA MATURA.
1871/72	REALKA JE POSTALA SEDEMRAZREDNA ŠOLA.
1874	DNE 14. OKTOBRA JE BILA SLAVNOSTNA OTVORITEV NOVE STAVBE NA VEGOVI.
1879/80	SLOVENŠČINA JE POSTALA OBVEZNI PREDMET ZA DIJAKE SLOVENSKE NARODNOSTI.
1890	V STAVBO JE BIL NAPELJAN VODOVOD.
1895	ZARADI HUDEGA POTRESA JE BILA STAVBA PRECEJ POŠKODOVANA. POUK SO PREKINILI ZA ŠTIRI TEDNE.
1899	V ŠOLI SO NAPELJALI ELEKTRIKO.
1918/19	Z RAZPADOM AVSTRO-OGRSKE IN NASTANKOM NOVE DRŽAVE KRALJEVINÉ SHS JE BILA REALKA POSLOVENJENA.
1929/30	UVEDENA JE BILA OSEMRAZREDNA REALNA GIMNAZIJA (I. DRŽAVNA REALNA GIMNAZIJA), OB KATERI JE NEKAJ ČASA DELOVALA TUDI REALKA (4 ODDELKI).
1932/33	NA VEGOVI JE PRIŠLO DO ZDRUŽITVE III. IN I. REALNE GIMNAZIJE.
1936	III. REALNA GIMNAZIJA SE JE OSELILA V NOVO STAVBO ZA BEŽIGRADOM.
1942	POSLOPJE REALKE SO ZASEDLI ITALIJANSKI VOJAKI. POUK JE BIL ZATO PRESELJEN V PROSTORE III. REALNE GIMNAZIJE ZA BEŽIGRADOM.
1943	ITALIJANSKA VOJSKA JE PROSTORE REALKE VRNILA ŠOLI. OKTOBRA SE JE ZNOVA ZAČEL POUK, KI PA JE BIL PO PRIHODU NEMŠKE VOJSKE PREKINJEN. ŠOLO SO NATO ZASEDLI DOMOBRANCI.
1945	PO KONCU VOJNE JE I. REALNA GIMNAZIJA SPET DOBILA SVOJE PROSTORE NA VEGOVI.
1959	I. REALNA GIMNAZIJA SE JE SPET ZDRUŽILA S III. IN SE IZSELILA IZ STAVBE NA VEGOVI ZA BEŽIGRAD.
1959/60	V POSLOPJE NA VEGOVI 4 SE JE VSELILA TEHNIŠKA ŠOLA ZA ELEKTROTEHNIŠKO STROKO.

MILESTONES IN THE HISTORY OF THE SCHOOL IN VEGA STREET

1851/52	THE FIRST SCHOOL REALKA IN SLOVENE TERRITORY IS FOUNDED, GERMAN BEING ITS OFFICIAL LANGUAGE. THE FIRST HEADMASTER IS MIHAEL PETERNEL.	1929/30	THE EIGHT-GRADE REALGYMNASIUM IS INTRODUCED (AKA THE FIRST NATIONAL REALGYMNASIUM), ALONGSIDE WHICH THE REALKA WITH FOUR PARALLEL CLASSES REMAINS IN USE FOR A WHILE.
1864/65	THE LOWER, THREE-YEAR REALKA BECOMES AN UPPER-LEVEL REALKA.	1932/33	THE FIRST AND THE THIRD REALGYMNASIA ARE MERGED INTO ONE.
1867	FINAL EXAMS ARE INTRODUCED.	1936	THE THIRD REALGYMNASIUM IS RELOCATED TO A NEW BUILDING IN BEŽIGRAD.
1871/72	THE LOWER REALKA BECOMES A SEVEN-GRADE SCHOOL.	1942	THE REALGYMNASIUM IS OCCUPIED BY ITALIAN SOLDIERS. THE CLASSES ARE NOW HELD IN THE BUILDING OF THE THIRD REALGYMNASIUM IN BEŽIGRAD.
1874	THE OPENING CEREMONY FOR THE NEW BUILDING IN VEGA STREET TAKES PLACE ON OCTOBER 14TH.	1943	THE ITALIAN ARMY RETURNS THE BUILDING TO THE REALGYMNASIUM. IN OCTOBER SCHOOL STARTS AGAIN, BUT THE SCHOOL YEAR IS INTERRUPTED BY THE ARRIVAL OF THE GERMAN ARMY. THE SCHOOL IS OCCUPIED BY DOMOBRANCI (MEMBERS OF THE HOME GUARD).
1879/80	SLOVENE BECOMES AN OBLIGATORY SUBJECT FOR STUDENTS OF SLOVENE NATIONALITY.	1945	AFTER THE WAR, THE FIRST REALGYMNASIUM RETURNS TO VEGA STREET.
1890	A PLUMBING SYSTEM IS INSTALLED IN THE BUILDING.	1959	THE FIRST REALGYMNASIUM IS REUNITED WITH THE THIRD REALGYMNASIUM AND LEAVES THE BUILDING AT VEGA STREET NUMBER 4.
1895	DUE TO THE MASSIVE EARTHQUAKE THE BUILDING IS BADLY DAMAGED. CLASSES ARE CANCELLED FOR FOUR WEEKS.	1959/60	THE SECONDARY SCHOOL OF ELECTRICAL ENGINEERING MOVES INTO THE BUILDING.
1899	AN ELECTRIC POWER SYSTEM IS INSTALLED.		
1918/19	FOLLOWING THE COLLAPSE OF THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE AND THE EMERGENCE OF THE KINGDOM OF SERBS, CROATS AND SLOVENES, SLOVENE BECOMES THE OFFICIAL LANGUAGE OF INSTRUCTION AT REALKA.		

POSLOPJE LJUBLJANSKE REALKE NA VEGOVI ULICI

STAVBA REALKE JE BILA ZASNOVANA MED LETOMA 1871 IN 1874 PO NAČRTIH DUNAJSKEGA ARHITEKTA ALEXANDRA BELLONA. OBLIKOVANA JE V MANIRI NEONORMANSKE ARHITEKTURE, KI JE TEMELJILA NA ANGLEŠKI GRAJSKI ARHITEKTURI.

GRADNJO MONUMENTALNE DVONADSTROPNE SIMETRIČNE STAVBE STA VODILA STAVBENIKA FRANZ FALESCHINI ST. IN WILHELM TREGO. FINANCIRALA PA JO JE SKORAJ V CELOTI KRANJSKA HRANILNICA.

STAVBA IMA DOLG GLAVNI TRAKT, KRAJŠA PREČNA STRANSKA IN VELIK ZAČELNI STOPNIŠČNI TRAKT.

GLAVNA FASADA JE ZNAČILNO ZGODNJEHISTORISTIČNA S PREVLAJUJOČIMI NEONORMANSKIMI ELEMENTI. RAZČLENJUJEJO JO VELIKA OKNA, KI SO SEGMENTOLOČNO IN POLKROŽNO ZAKLJUČENA. NA VRHU JE IZRAZIT KONZOLNI VENEC. SREDINO GLAVNE FASADE OZNAČUJE PLITEK RIZALIT, KI GA NA VRHU ZAKLJUČUJE STREŠNO ČELO, OKRAŠENO Z GRBOM KRANJSKE HRANILNICE IN SEDEČIMA SKULPTURAMA UČENOSTI.

OB GLAVNEM VHODU STOJITA NEOKLASICISTIČNI SKULPTURI, PERSONIFIKACIJI TRGOVINE IN TEHNIKE, DELO DUNAJSKEGA KIPARJA FRANZA MITTERLECHNERJA.

STREHO POUĐARJA ZIDANI RAZGLEDNI STOLP Z OBHODNIM BALKONOM.

V NOTRANJŠČINI IZSTOPA MONUMENTALNO ZASNOVANA GLAVNA VEŽA, NA KATERO SE NAVEZUJE ŠIROKO SVETLO TRIRAMNO STOPNIŠČE, KI GA POKRIVA STEKLENA STREHA. VEŽO IN STOPNIŠČA PA KRASIJO ELEGANTNI LITOŽELEZNI ELEMENTI.

S SVOJO MONUMENTALNOSTJO, PRETEHTANIM NEONORMANSKIM ARHITEKTURNIM OKRASJEM, Z NEOKLASICISTIČNIMA PLASTIKAMA IN S SKRBNO FUNKCIONALNO IZRABO NOTRANJNH PROSTOROV JE STAVBA ZADOSTILA ŽELJI NAROČNIKA, NAJ BO V OKRAS IN PONOS NAŠEMU MESTU – IN TO JE ŠE DANES.

THE REALKA BUILDING IN VEGA STREET IN LJUBLJANA

THE REALKA BUILDING WAS DESIGNED BETWEEN 1871 AND 1874 BY THE VIENNESE ARCHITECT ALEXANDER BELLON FOLLOWING NEO-NORMAN ARCHITECTURE WHICH WAS BASED ON ENGLISH CASTLE ARCHITECTURE.

THE CONSTRUCTION OF THE MONUMENTAL TWO-STORY SYMMETRICAL BUILDING WAS LED BY THE MASTER BUILDERS FRANCESCO FALESCHINI, SR., AND WILHELM TREGO. IT WAS FINANCED ALMOST ENTIRELY BY THE CARNIOLAN SAVINGS BANK.

THE BUILDING HAS A LONG MAIN WING, SHORTER TRANSVERSE SIDE WINGS AND A LARGE BACK STAIRCASE WING.

THE MAIN FAÇADE BOASTS FEATURES TYPICAL OF EARLY HISTORICISM WITH PREVAILING NEO-NORMAN ELEMENTS. IT IS SEGMENTED BY LARGE WINDOWS WHICH TERMINATE IN SEGMENTAL ARCH OR SEMI-CIRCULAR ARCH FORM. THE TOP IS DECORATED WITH A PROMINENT CONSOLE CORNICE. THE MIDDLE OF THE MAIN FAÇADE IS CHARACTERIZED BY A SHALLOW PROJECTION WHICH ENDS WITH A GABLE EMBELLISHED WITH THE COAT OF ARMS OF THE CARNIOLAN SAVINGS BANK AND TWO SEATING SCULPTURES REPRESENTING LEARNING.

NEXT TO THE MAIN ENTRANCE STAND TWO NEO-CLASSIC SCULPTURES PERSONIFYING TRADE AND TECHNOLOGY, A WORK BY THE VIENNESE SCULPTOR FRANZ MITTERLECHNER.

THE ROOF IS MADE PROMINENT BY A BUILT OBSERVATION TOWER WITH A WALK-AROUND BALCONY.

THE INTERIOR BOASTS A MONUMENTALLY DESIGNED MAIN HALL, WHICH EXTENDS INTO A WIDE LIGHT STAIRCASE WITH THREE FLIGHTS OF STAIRS COVERED BY A GLASS ROOF. THE HALL AND THE STAIRCASE ARE DECORATED WITH ELEGANT CAST-IRON ELEMENTS.

WITH ITS MONUMENTALITY, SENSIBLE NEO-NORMAN ARCHITECTURAL ORNAMENTS, NEO-CLASSIC SCULPTURES AND WITH A CAREFUL AND FUNCTIONAL USE OF INTERIOR SPACE, THE BUILDING SATISFIED THE CUSTOMER'S WISH TO BE THE SHOWPIECE AND THE PRIDE OF THE TOWN – AND IT HAS REMAINED SO UNTIL THE PRESENT TIME.

ZNAMENITI UČITELJI LJUBLJANSKE REALKE NA VEGOVI ULICI

ALBIN BELAR,
UČITELJ KEMIJE

ANTON FOERSTER,
UČITELJ PETJA

ANTON OCVRK,
UČITELJ SLOVENŠČINE

ANTON GRAD,
UČITELJ ROMANSKIH IN GERMANSKIH JEZIKOV

FRAN LEVEC, UČITELJ SLOVENŠČINE,
ZGODOVINE, ZEMLJEPIŠA

FRANCE VODNIK,
UČITELJ SLOVENŠČINE

GOJMIR ANTON KOS,
UČITELJ RISANJA

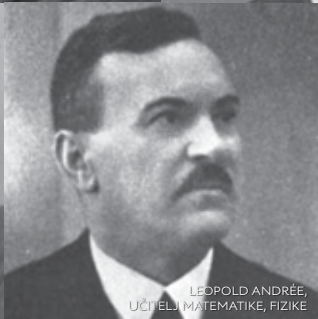
IVAN GROHAR,
UČITELJ RISANJA

IVAN ŠTALEC,
UČITELJ MATEMATIKE, FIZIKE

JUŠ KOZAK,
UČITELJ ZGODOVINE, ZEMLJEPIŠA

LEOPOLD ANDRÉE,
UČITELJ MATEMATIKE, FIZIKE

MARIJ PREGELJ,
UČITELJ RISANJA

FAMOUS TEACHERS OF THIS SCHOOL

LEOPOLD ANDRÉE:
MATHEMATICS AND PHYSICS TEACHER

ALBIN BELAR:
CHEMISTRY TEACHER

ANTON FOERSTER:
SINGING TEACHER

ANTON GRAD:
LINGUIST, ROMANCE AND GERMAN LANGUAGES TEACHER

IVAN GROHAR:
TEACHER OF DRAWING AND PAINTING

GOJMIR ANTON KOS:
TEACHER OF DRAWING AND PAINTING

JUŠ KOZAK:
HISTORY AND GEOGRAPHY TEACHER

FRAN LEVEC:
SLOVENIAN LANGUAGE, HISTORY AND GEOGRAPHY TEACHER

ANTON OCVRK:
SLOVENIAN LANGUAGE TEACHER

MARIJ PREGELJ:
TEACHER OF DRAWING AND PAINTING

IVAN ŠTALEC:
MATHEMATICS AND PHYSICS TEACHER

FRANCE VODNIK:
SLOVENIAN LANGUAGE TEACHER

ZNAMENITI DIJAKI LJUBLJANSKE REALKE NA VEGOVI ULICI

FAMOUS STUDENTS OF THIS SCHOOL

BOGDAN BORČIČ: PAINTER, GRAPHIC ARTIST	BRANKO MIKLAVC: ACTOR, PLAYWRIGHT
IVAN CANKAR: WRITER, POET, ESSAYIST, PLAYWRIGHT	FRANE MILČINSKI – JEŽEK: ACTOR, DIRECTOR, POET, CHANSONNIER
MAKS FABIANI: ARCHITECT	IVAN MINATTI: POET
MAKSIM GASPARI: PAINTER	HENRIK NEUBAUER: BALLET DANCER, CHOREOGRAPHER, DIRECTOR, EDUCATOR
ANDREJ HIENG: WRITER	MILAN OSREDKAR: PHYSICIST
RIHARD JAKOPIČ: PAINTER	DUŠAN PIRJEVEC: LITERARY HISTORIAN
MILE KLOPČIČ: POET	EDVARD RAVNIKAR: ARCHITECT
MILE KORJUN: DIRECTOR, PUBLICIST, SCENOGRAPHER, PRODUCTION DESIGNER	VLADIMIR ŠKRBIŃŠEK: ACTOR, DIRECTOR
SREČKO KOSOVEL: POET	STANISLAV ŠKRABEC: LINGUIST
PAVEL LUNAČEK: GYNECOLOGIST, OBSTETRICIAN	BOJAN ŠTIH: ESSAYIST, CRITIC, THEATER DIRECTOR
SERGEJ MAŠERA: LIEUTENANT OF THE YUGOSLAV ROYAL NAVY	MILAN VIDMAR: PROFESSOR OF ELECTRICAL ENGINEERING, CHESS GRANDMASTER

IVAN CANKAR NA REALKI

ŠOLSKA LETA OD 1888 DO 1896

Jeseni 1888 se je Ivan Cankar z materjo pripeljal v Ljubljano in vstopil na ljubljansko realko.

Po začetnih težavah v 1. razredu zaradi nemškega jezika se je kmalu uveljavil, tako da je bil v 2. in 3. razredu odličnjak, v 4. pa mu je zadostni red iz kemije pokvaril odliko. Na začetku

3. razreda je prejel štipendijo Kranjske hranilnice v znesku 50 letnih goldinarjev, ki jih je obdržal do konca svojega šolanja na realki. Od 5. razreda dalje je bil povprečen dijak, ki je imel tu pa tam celo popravni izpit. V vedenju je imel konec 5. in 6. razreda samo oceno primerno zaradi neopravičenih izostankov, v 7. razredu zaradi istega razloga celo neprimerno in je zato moral plačati šolnino, katere je bil sicer večinoma oproščen.

Že v prvi šoli je bral Cankar nemške prevode iz svetovne književnosti in izvorna nemška dela, v drugi šoli Goethejevega Wertherja. V tretji šoli pa se je začel urediti v pesništvu. Ohranjen je rokopis pesmi iz januarja 1891.

Že kot nižješolec je Cankar pisal s tovariši v literarno knjigo, sodeloval v realčnem literarnem društvu Sloga in pokazal dar spretnega besednega oblikovalca. Ugodno za njegov literarni razvoj je bilo, da je v četrti šoli dobil za profesorja slovenščine Frana Levca, bivšega urednika Ljubljanskega zvona, ki je bil hkrati njegov razrednik in mentor.

V višji šoli je spričo svojih literarnih prizadevanj zanemarjal učenje in imel neprijetnosti s katehetom, ker ni hodil k verouku in nedeljskim mašam. Kateheta Janeza Gnjezdo, čigar ime v svojih spisih ne razkrije, imenuje »hudobnega človeka«, ker ga je imel za pokvarjenega dijaka. Težave sta mu delali tudi fizika in telovadba. Vseskozi pa je bil odličen v slovenščini. Levec se je večkrat potegnil zanj in ga obvaroval, da ni bil v sedmi realki zaradi neopravičenih ur izključen.

Stanko Janež, *Zgodovina slovenske književnosti*. Založba Obzorja Maribor, 1957.

France Dobrovoljc, *Cankarjev album*. Založba Obzorja Maribor, 1972.

Cankar je v času šolanja na realki pogosto hodil domov. O tem piše sestra Neža: »Ivan je prišel vsako soboto zvečer peš iz Ljubljane in v ponedeljek ob treh zjutraj je odhajal.«

Zbrano delo Ivana Cankarja 26, Pisma I. DZS, 1970.

Julija 1895 je padel iz fizike pri ustnem delu mature. Brata Karla je prosil, naj mu pošlje učbenik za fiziko, ki so ga takrat uporabljali na realki (mišljena je bila Wallentinova Physik), a se to ni zgodilo takoj. Na popravnem izpitu septembra istega leta mu spet ni uspelo in je bil zavrnen za leto dni. Tako je maturo opravil šele 3. julija 1896.

Zbrano delo Ivana Cankarja 26, Pisma I. DZS, 1970.

Po srečno opravljeni maturi poleti 1896 je bival do jeseni v Ljubljani. Ker je dobil štipendijo, se je oktobra vpisal na stavbni oddelek dunajske tehnike, a je že po enem mesecu mislil preseliti ter se posvetiti študiju romanistike in slavistike.

Stanko Janež, *Zgodovina slovenske književnosti*.

Založba Obzorja Maribor, 1957.

Leta 1899 je bratu Karlu pisal: »Kakor morda veš, sem se vpisal v naravoslovje; to je bila edina rešitev, zakaj kaj drugega bi kot reden slušatelj ne mogel študirati; ta prekleta realka!«

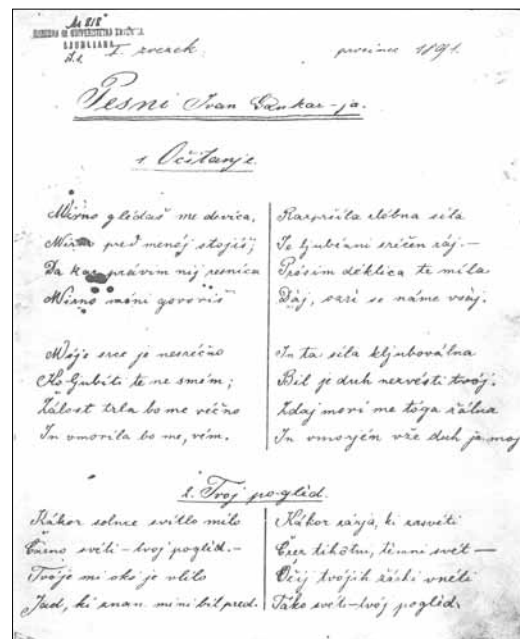
Zbrano delo Ivana Cankarja 26, Pisma I. DZS, 1970.

13. decembra 1918, ko je bil v Ljubljani pogreb pisatelja Ivana Cankarja, so pogrebni spreved spremljali tudi slovenski letalci, ki so pred »Cankarjevo« realko odvrgli venec pisatelju v slovo.

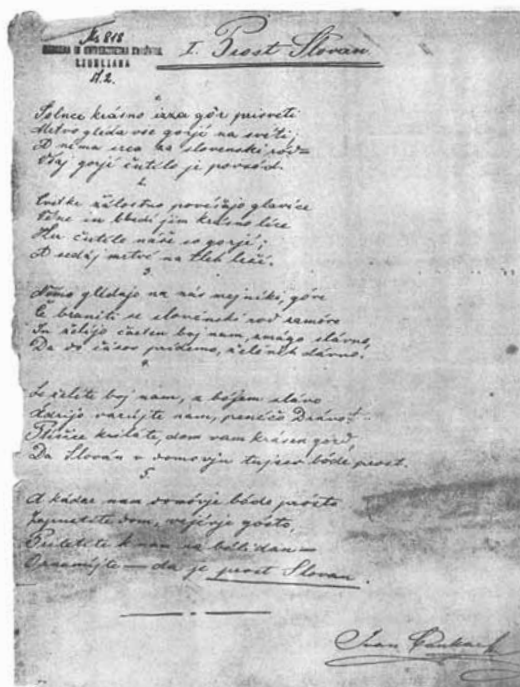
Slovenska kronika XX. stoletja. 1900–1941. Nova revija, Ljubljana, 1995.

Ivan Cankar, okoli leta 1900

Prvi ohranjen Cankarjev rokopis, 1891

Prvi ohranjen Cankarjev rokopis, 1891

IVAN CANKAR ČRTICI REALKA IN PRIJATELJ PETER

Zadnjič se je bridko pritožil bivši učenec ljubljanske realke, kolikšne nadloge in težave da mu je delala nemščina in koliko da mu je pouk v tujem jeziku škodoval še v poznejši dobi. /.../

Poslali so me v ljubljansko realko iz vrhniške šole. Ta šola je bila takrat urejena še po starem, tako namreč, da so nas že koj v prvem razredu mučili z nemščino, v tretjem in četrtem pa kar po šest in več ur na teden. Kdor je hotel in mogel, je plačal povrhu še posebno uro za nemško pogovarjanje. Moj nadučitelj še živi (Bog mu dodeli visoko starost!) ter lahko izpričuje, da nisem bil najslabši med učenci, temveč da so me smatrali za najboljšega. Nazadnje se mi je zdelo, da imam nemško gramatiko v mezincu in tudi besednega premoženja precejšno kopico. Če sem bral nemško knjigo, sem jo za silo razumel, dasi mi je bilo vse nekam nemirno in zastrto, kakor da bi gledal skozi pajčolan. /.../

Tako mi je bila šola odtujena, bila mi je daljna in neprijazna že prvi dan. In ostala mi je tuja vse do konca. Pedagog nisem; toda po mojih mislih bi bila šole poglavitna dolžnost, da vabi otroka, ne pa da ga odbija. V šoli bi moral biti otrok doma, med prijatelji in brati; jaz sem bil v tujem kraju med tujci; beseda se je zatikala, pogled se je umikal. /.../

Najhujše pa je bilo, da me je šola že od začetka ranila tam, kjer je otrok najbolj občutljiv; ranila mi je ponos. Obšel me je srd in sram, kadar sem slišal, kako je glajše od mene odgovoril sošolec, o katerem sem dobro vedel, da ni bistrejši. V srce mi je rezalo, da se godi krivica, ki si je nisem mogel prav razložiti. Ob koncu tistega žalostnega prvega leta so mi dali spričevalo, v katerem so se vrstili večjidel sami »zadostni« redi; le v slovenščini so mi zapisali »odliko«.

V domači šoli sem imel veliko veselje do prirode, do zgodovine in do zemljepisa. To veselje je mahoma ugasnilo. Tujec mi je pripovedoval o ljubih stvareh, pripovedoval mi je v napolznanem, mračnem jeziku, postavil je visok plot medse in mene. Priroda je govorila z mano samo še po nemško, je umrla; zgodovina se je izlila nekam v meglo ter se razblinila, v daljni daljavi so stali edini in sami cesarji ter so grdo gledali; zemlja je bila samo še prostrana karta, rdeče in rumeno popleskana, Ljubljana je bila Laibach in treba je bilo vedeti, da ima ta Laibach toliko in toliko prebivalcev. Učil sem se na izust stran za stranjo, brez ljubezni in brez zanimanja, časih celo s studom.

Ob prvih počitnicah pa vse drugo leto je bila moja edina skrb, da premagam nemščino. Bral sem brez nehanja, bral naglas, bral vse po vrsti, karkoli sem dosegel, samo da je bilo nemško. Mučil sem se, da bi mislil po nemško, želel sem si, da bi po nemško sanjal. In res so mi dali ob koncu drugega leta spričevalo »z odliko«.

Tista »odlika« pa je bila za drago ceno kupljena. /.../

Ob tistem trudu in boju je vzkliko ter se razrastlo v meni brezmejno žolčno sovraštvo do nemščine in do vsega, kar je nemško; sovraštvo, ki se ga nikoli nisem mogel prav otresti. Zopermi so mi bili takoiimenovani nemški klasiki; morali smo natanko vedeti, kdaj in kje so se porodili ti priskutni tujci, kaj da so počeli in kaj pisali; kdor ni vedel teh reči, je plačal šolnino. Šele v poznejših časih sem se mukoma premagal in osvobodil vsaj toliko, da sem spoznal veličino Goetheja. /.../

Tolikšen je bil odpor zoper šolo, da smo še na polici skrbljivo ločili šolske knjige od tistih, ki so bile »zares naše«.

Do grla se mi je zagabila šola. Najprej je bilo sovraštvo, nato je bil gnus, nazadnje je bilo samo še golo zaničevanje. /.../ Ob lepih dneh sem se uprl tej grozotni komediji, sem ji pobegnil; napotil sem se v svojo pravo šolo, ki mi je dala resnične in globoke učenosti; na Golovec in na Rožnik. /.../ Zmotilo me je časih le, da sem tistim svojim tovarišem, ki so hodili v šolo tudi ob lepih dneh, pisal naloge; po dvajset krajcarjev eno. /.../

O prirodi nam je govoril profesor Wilhelm Voss, blaga duša, velik spoštovalec in poznavalec prirode /.../ Bil je najbrž idealen učitelj in prepričan sem, da je pripovedoval nadvse zanimivo. Prepričan sem, kajti zatrdno tega ne morem reči. Govoril namreč ni le nemški, temveč celo v nekakšnem narečju, menda saškem, tako da sem razumel komaj vsako drugo besedo. /.../

Za profesorja matematike nam je bil dolgo časa gospod Kreminger. Če je pedagog tisti, ki je oče in prijatelj svojim učencem in ki gleda, kako bi jim vzbudil ter ohranil ljubezen do nauka, tedaj je bil Kreminger pedagog. On edini je spoznal ali pa je vsaj slutil plot, ki je bil med nami. Ko je razlagal, je časih nemirno pogledal, nato pa je trudoma poskušal, da bi spregovoril par slovenskih besed. In nazadnje je storil ironijo, da hujše ni mogel; poklical me je: »Erklären Sie das in slovenischer Sprache!« Jecal sem, da nisem vedel, kaj; znal sem slovenščine toliko kolikor on sam. Zakaj njegova učenost mi je bila tuja, je bila nemška, je bila »onkraj plotak«.

Z grozo pomislim, kako da bi šele bilo, če bi bil imel zares slabe učitelje. Kajti če se ozrem nazaj z zrelejšimi očmi, vidim resnico, da so bili učitelji izvrstni vsi do zadnjega. Niti enega ni bilo med njimi, da bi se nanj, na človeka, ne spominjal z veseljem in hvaležnostjo. Toda beseda ni segla do besede, zato ni mogla duša do duše, srce do srca. Koliko resnobe, moči in dela je šlo v izgubo! In koliko ljubezni!

Obračun:

Študentu, ki ni bil ne preveč neumen, ne preveč len in ne preveč hudoben, je poučevanje v tujem jeziku zagrenilo šolo, mu jo odtujilo in zagnusilo.

Zato mu šola ni mogla dati koristnega znanja; ko je v potu svojega obraza napravil takoiimenovano maturo, je znal in vedel toliko, kolikor se je bil naučil sam, poleg šole in zoper šolo. Za dolgo časa mu je šola ubila vsako zanimanje za znanost; bila mu je tuja, kajti dišala je po šoli.

Zastrupila mu je spoštovanje do nemške kulture; zakaj ta kultura sloni na nemščini, nemščina pa mu je v spominu edinole kot inkvizicijski inštrument.

Šola mu je naravnost poneverila velik besedni zaklad, ki mu ga je bila dolžna; ta izguba mu dela napota in težave do konca dni. /.../

In šola mu je prezgodaj vsilila grenki občutek, da je krivica na svetu; kdor je že v zibki momljal prve svoje besede v nemškem jeziku, je v šoli govoril gladko, čeprav ni vedel, kaj je govoril; njemu ni bilo treba, da bi šolo sovražil; tudi vse drugo mu je bilo prihranjeno in odpuščeno.

Navsezadnje: prezgodaj je segla v srce strašna zavest: »Manj si vreden, v kotu stojiš!« Vse prezgodaj se je iz te zavesti izvil bolesten odpor, temen in nemiren, še nerazločen; kasneje se je izluščilo sovraštvo, toliko globlje in krivičnejše, kolikor večje je bilo trpljenje mladih dni.

To je poglavje o realki.

Enemu se je tako zgodilo, drugemu malo drugače, vsem pa najbrž precej podobno. Vsako leto hodi na stotine otrok to križev po pot.

Pomislite: jaz sem imel svoje dni sošolca, največjega tepca v vsem razredu. Profesorji so ga imeli radi, radi so ga imeli vsi ljudje – a on je bil kljub temu grozen tepec ...

Morda ste že opazili sami, da imajo ljudje najrajši onega, ki ni čisto nič ... hm, kako bi se izrazil ... skratka, ki ni nevaren; ki nima ničesar samosvojega in izvirnega, kar bi ga zapeljalo lahko na posebna, človeško družbo vznemirjajoča pota? ... Morda ste opazili, da pridejo na visoka mesta samo oni, ki se dobro zavedajo, da niso ničesar drugega kakor brezpomemben kamen v velikanskem poslopiju? ... In da jim vsled tega ni treba nikakega talenta, ki človeku ob posebnih prilikah celo lahko škoduje? ...

Sošolec, o katerem sem ravnokar govoril, ni storil nikdar nikomur kaj žalega. Prilagoditi se je znal krasno vsakemu položaju in, kakor tudi je bil zabit, vrag vedi, povsod je našel svojo korist. Spominjam se, da sem pisal boljše naloge kakor on in da sem odgovarjal veliko jasneje in gladkeje, a profesorji so imeli do mene nekako nezaupnost, katere bi si najbrž niti sami ne vedeli razlagati; on pa si je znal s svojo redno enakomernostjo in filistrsko ponižnostjo pridobiti respekt.

Temu mojemu sošolcu je bilo ime Peter in danes je posetil Retovje kot visok dostojanstvenik; postavili so mu slavolok in klicali so mu »slava!« ...

/Ivan Cankar, Izbrana dela I. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1951./

SREČKO KOSOVEL NA REALKI

ŠOLSKA LETA OD 1916 DO 1922

Slovenski pesnik Srečko Kosovel (1904–1926) je realko obiskoval v letih od 1916/17 do 1921/22.

Tako kot pred njim Cankar je morda tudi on izbral napačno šolo. Realni predmeti niso bili na prvem mestu njegovega zanimanja. V zadnjem letniku si je ob mentorstvu prof. Šande skupaj s prijatelji širil literarno obzorje in se z svojo veliko duhovno energijo zagnal v delo pri literarni reviji Lepa Vida.

Magda Prevc, *Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

Na ljubljanski realki je Srečko l. 1916 uspešno opravil izpit čez snov prvega razreda in bil nato sprejet v drugi letnik zavoda z nemškimi učnim jezikom. /.../ Srečko je lahko sledil pouku, saj je prišel z doma dobro podkovan in pripravljen. Kmalu pa je spoznal, da se mu realni študij ne prilega tako, kakor bi želel. Toda očetova želja je bila, da izdela to šolo, ne pa gimnazije. Realka je poleg drugega imela ugodnost, da je njeno pohajanje trajalo sedem, ne osem let, kakor je bilo predpisano na gimnaziji. Ker je preskočil prvi razred, mu je bila dana možnost, da konča srednjo šolo realčnega tipa v šestih namesto sedmih letih. Oče pa je imel z mlajšim sinom tudi svoje načrte. Želel je, da bi se Srečko izšolal v tehničnih vedah ter postal gozdarski inženir. /.../ Srečko je kljub vojni zadovoljivo uspeval v šoli, kjer je našel sorodno dušo v osebi starejšega srednješolca Branka Jegliča, s čigar bratom je pohajal realko. /.../ Sredi študija pa je Branko Jeglič nenadoma umrl. /.../ Kako ga je prizadela ta izguba, priča nekrolog, ki ga je Branko v spomin objavil v tržaški Edinosti. Na realki je imel Srečko nekaj prijateljev med profesorji, ki so spoznali njegovo nadarjenost /.../ Dr. Janko Šlebinger, dr. Ivan Dornik in dr. Janko Šanda so mu bili posebno naklonjeni, s profesorjem matematike pa sta si prišla včasih navzkriž.

Stano Kosovel, *Srečko Kosovel med Ljubljano in Trstom. V: Ikarjev sen: dokumenti, rokopisi, pričevanja. Srečko Kosovel. Mladinska knjiga, Ljubljana, 2004.*

Prebiram letnike Zore in študiram kritike, ki so notri. Če vstane drugo leto kak list na realki, sem jaz precej pripravljen na to.

Kosovel v pismu Branku Jegliču 19. 7. 1920

Kons
Tudaj evropski svet
stru, i alotny v slati vesar
ki je i alotny
od duše vjepove.
kons
Anitjacija je lra vca,
lra je lra evitjacija.
Tramitica lra.
vducaija duš.
Kter pica kol opuj
lra v vna
vnujpuje? vnujpuje?
šopel profesor
vnujpuje vnujpuje?
Kosovel

Srečko Kosovel, *Kons*

Srečko Kosovel, 29. 1. 1922

Kot realčan je stanoval skupaj z Anico najprej od jeseni 1916 do konca vojne na Gosposvetski cesti nad gostilno Novi svet. Ker jima gospodinja ni bila preveč naklonjena, sta se preselila na takratno Dunajsko cesto nad dijaško menzo Domovina (na mestu, kjer stoji danes palača Slavija). Tam so ju imeli radi, šteli so ju skoraj za družinska člana; Srečko je stanoval v hiši do konca realke 1922, hranil pa se je v menzi tudi še kot visokošolec. /.../ Kosovelov oče je bil med vojno (in tudi še nekaj let po njej) kot učitelj sicer zaposlen in je otrokoma tudi redno pošiljal mesečno vzdrževalnino, toda javna preskrba z živili je bila takrat tako pičila in neredna, da sta študenta v Ljubljani dostikrat stradala celo kruha /.../ po vojni se je javna preskrba začela postopoma zboljševati, toda Primorska je prišla pod Italijo in stiki z domačimi so bili vse težavnejši, s prihodom fašizma na oblast pa skorejda nemožni. /.../ Srečko in Anica pa sta se v Ljubljani prebijala z uvidevnostjo dobrih ljudi v menzi ter nekoliko s podporami, inštrukcijami in honorarji.

Joža Mahnič, *Anica Kosovel o bratu pesniku. V: Ikarjev sen: dokumenti, rokopisi, pričevanja. Srečko Kosovel. Mladinska knjiga, Ljubljana, 2004.*

Prvič je bilo za majniški izlet leta 1921, ko je bil študent 6. razreda realke. Pobudo za obisk črnega revirja in njegovih ljudi sta, kolikor se spominjam, dala naš takratni profesor, pisatelj Juš Kozak, in eden njegovih učencev – petošolec in domačin Slavko Jan. Ko smo se odpravljali na pot, nismo prav nič vedeli, kaj nam bo moglo Zagorje pokazati zanimivega. /.../ Postali smo bogatejši za spoznanja, ki nam jih ni mogla posredovati ne šola ne knjige, in Srečko Kosovel, pač eden najdovznetnejših med nami, je na svoje oči videl mnogo tega, kar je poprej poznal le posredno, pa še marsikaj drugega.

Alfonz Gspan, *Pesnik Srečko Kosovel med steklarji in rudarji v Zagorju. V: Ikarjev sen: dokumenti, rokopisi, pričevanja. Srečko Kosovel. Mladinska knjiga, Ljubljana, 2004.*

Pošljite mi zagotovo kako stvarco, prosim Vas, da bom imel kaj gradiva za list, ki začne izhajati drugo leto, izdan od dijakov. Lepa Vida. Mogoče mu bom urednik, zato bi Vas prosil za gradivo. Snovi je dosti, lepote dosti, čustva mladosti, neraztrgana od bolesti – lepe stvari bodo.

Kosovel v pismu Nadi Obereignerjevi 15. 7. 1921

10 zapovedi:
1) Ne ljubiti mater! /.../
2) Ne ljubiti oca /.../
3) Ne ljubiti žene /.../
4) Ne ljubiti otrok /.../
5) Ne ljubiti prijateljev /.../
6) Ne ljubiti profesorov /.../
7) Ne ljubiti študentov /.../
8) Ne ljubiti bogov /.../
9) Ne ljubiti kraljev /.../
10) Ne ljubiti vojske /.../

Srečko Kosovel, 10 zapovedi

Vztrajaj dno
V svojem dnu je vsakdo sam

Srečko Kosovel,
V svojem dnu je vsakdo sam

Počitnice tako polagoma potekajo; berem malo; če berem evangelij, Emersona, Carlyla, Maeterlincka, Cankarja, Ketteja, Murna in Župančiča, je dosti, na Šandovega Platona se spravim težko, pač pa mi ugaja Schopenhauer.

Kosovel v pismu Vlasti Sterletovi 29. 7. 1921

Ljuba Anica!

Hvala za pisemce! Nisem Ti mogel kmalu odgovoriti, radi učenja, ki me je prav dobro zakopalo v knjige. Bliža se semester, sodnji dan, toda upam, da izpade dobro. Učim se dosti, sploh naredim vse, kar morem. Matematike še nisem bil vprašan. Sedaj jo tudi znam, kakor jo je pač mogoče znati, ne bojim se je, če mi ne bo delal sitnosti. Drugači živim bolj navadno. Le enega čakam, kdaj da pridem domov, da vržem vse knjige stran – mogoče za vekomaj. In od tam, kamorbodi kamorkoli, samo v Ljubljani, sredi te pisane množice ljudi se živi težko. Ljudje so sploh hijene in ne več ljudje. Čakam pomladi, čakam sonca in čakam, kdaj se zaprejo vrata šole za menojo, da se spočijem po božje.

Kosovel v pismu Anici Kosovel, 13. 1. 1922

Lepa Vida je izšla in poslal sem Ti jo. Kako Ti kaj ugaja? Jaz sem se je zelo razveselil in z mano vsi drugi, ki so mi na njenem uspehu čestitali.

Kosovel v pismu Anici Kosovel, 10. 2. 1922

Ali kaj hodiš na izprehode? Jaz skoro nič, ker nimam časa, upam, da kmalu konča to leto in potem – kamorkoli /.../

Kosovel v pismu Anici Kosovel, 13. 2. 1922

Sem ves zakopan v delo, v instrukcije in v delo, in ko se zunaj prebujajo pomlad, se prebujajo v meni sile, da sem skoraj zadovoljen živeti. Bil sem na Podbevškovem večeru, recitirala sta nek Tone Seliškar, učitelj, in neka Ravnikarjeva, ki je na učiteljsku. Govoril je Podbevšek in moram reči, da mi je vse skupaj ugajalo še dosti, čeprav ni bogve kaj. Lepa Vida kmalu izide drugič, tudi te številke se veselim. /.../ Povišali so mi stanovanje na 1300 kron.

Kosovel v pismu Anici Kosovel, 22. 2. 1922

Srečko Kosovel med maturanti in profesorji, 1922

RIHARD JAKOPIČ NA REALKI

SLIKARJEVA ŠOLSKA LETA

Kot odličnjak sem od leta do leta razveseljeval starše, dokler nisem prišel na realko.

Realko sem že po nekaj mesecih obiskoval z odporom. Od tistih, s katerimi smo v harmonični zvezi, se damo poučevati, pri tistih, ki nam hočejo mehanično nekaj vtepeti v glavo, se nam pa upre.

Prva tri leta sem še vzdržal v šoli, četrto sem začel brez vednosti staršev izostajati od pouka. Vzrok so bile krivice, ki sem jih, morda preobčutljiv, težko prenašal.

Star štirinajst let sem se v četrti šoli zagledal v neko deklico v internatu. Čakal sem jo vsak dan pred poslopijem in jo zamaknjeno občudoval. V isto deklico pa je bil zaljubljen še en dijak s krstnim imenom Rihard. Ta ji je poslal v spomin knjigo in se podpisal Rihard. Knjigo je dobila v roke prednica in me šla tožit katehetu na realko. Poklican na odgovor sem trdil, da nisem poslal nobene knjige. /.../ Lažnivec! V tem trenutku se mi je zameglilo pred očmi. Zakričal sem: Jaz nisem lažnivec! In sem, drhteč od razburjenja, odšel hitrih korakov iz razreda.

Hudo razburljiv zame je bil tudi tale doživljaj:

Profesor kemije je podpiral sošolce, katerih starši so mu pošiljali darove, sošolcem tistih staršev, ki tega niso delali, je pa dajal slabe rede. Lovil jih je toliko časa, dokler ni zasledil, da nekje ne znajo. Pri tej tvarini je obstal in se norčeval iz njihove zadrege. Nekoč je ulovil tudi mene, ki me je kemija zelo zanimala, da sem se še več učil iz nje, kot je bilo treba. Tudi iz mene se je začel norčevati, kar me je silno pogrelo. Vstal sem iz klopi z dvignjeno pestjo, on pa je zbežal iz razreda in se zatekel k ravnatelju. Ravnatelj je prišel z njim v razred in mi zagrozil: O tem bomo še govorili! Ukrenil pa ni prav nič, gotovo zaradi tega, ker je uvidel, da je kriv bolj profesor kot pa jaz.

V šoli me je mikalo le še risanje, ki ga je poučeval profesor Globočnik. Od njega nisem mogel veliko pridobiti, ker se je omejeval na šolsko snov.

Konec leta, v četrti šoli, sem padel. Na pritisk staršev sem moral razred ponavljati. V peti šoli mi je postala realka že tako zoprna, da se nisem več zmenil za šolske knjige. Namesto v šolo sem odhajal rajši v Mestni log in na Barje. Tam sem skiciral ali prebiral zgodovinske knjige, zlasti zgodbe Stare in Nove zaveze.

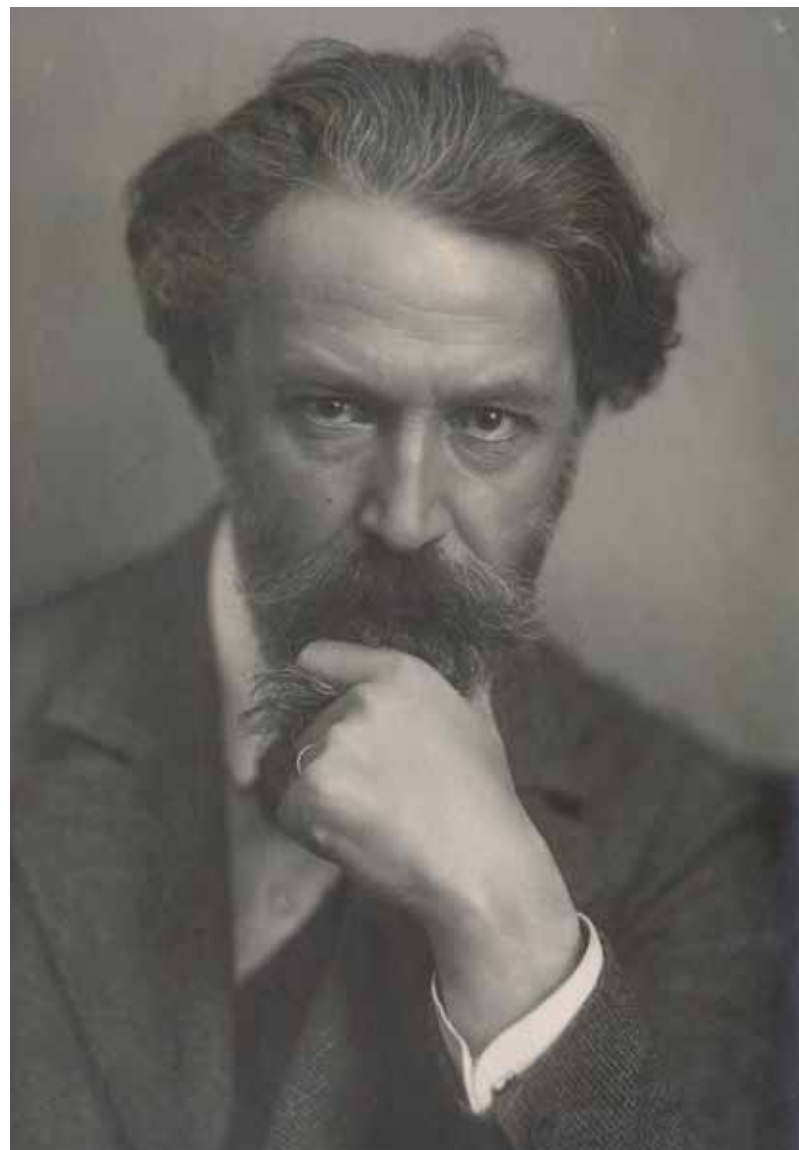
Spet sem padel in sem moral razred ponavljati. Oče se je jezil in mi stavil za zgled pokojnega brata Franca, ki je bil študiral na isti realki in bil v vsakem razredu najboljši študent.

Nosil sem strup v sebi od desetega do sedemnajstega leta. Naj sem se še tako trudil, nisem mogel pozabiti nanj! Skušal sem se razvedriti s športom: telovadil sem na drogu doma na dvorišču, vozil se s čolnom, ki so mi ga starši omislili, po Ljubljani, čim več plaval in se sončil, podil se na konju skozi Barje, kdaj pa kdaj vozil se z očetom in materjo v kočiji na Posavje, na Dolenjsko, na Notranjsko, vendar sem venomer, tudi kadar sem bil videti dobre volje, čutil, kako se mi strup pretaka po žilah!

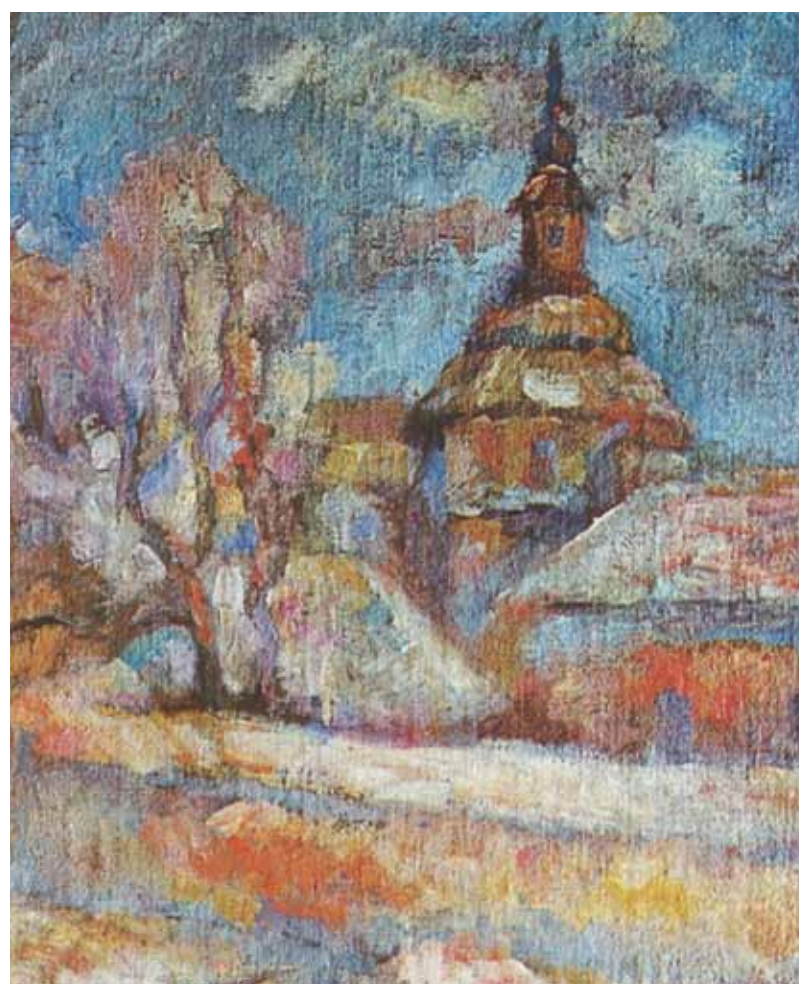
Z Ano Czernyjevo, svojo kasnejšo ženo, sem se seznanil v predpustu 1886., ko sem ponavljal peto šolo. V šesti šoli, 26. marca 1887, sem se z Ano zaročil.

Za realko se nisem več zmenil. Tudi v šesti šoli sem padel. Trdno odločen, da razreda ne bom več ponavljal, sem sklenil, da se bom posvetil slikarstvu. Vsi – razen matere – so mi branili, najbolj sestri Rezi in Marija.

A. Podbevšek, Rihard Jakopič. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1983.

Rihard Jakopič, dijak realke

Rihard Jakopič, Križanke

DIJAKI, DIJAKINJE

SPOMINI NA ŠOLSKA LETA NA REALKI

UČNE TEŽAVE

Po prvi svetovni vojni se je na realko vpisalo tu in tam tudi kako dekleta. Njihovo število se je gibalo okoli številke 10. /.../ Največ jih je bilo leta 1939/40, in sicer 16. Bile so uspešne, večinoma so zaključevale razred s prav dobrim in dobrim uspehom. Odličnjakinj skoraj ni bilo, a tudi popravnih izpitov niso imele.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Imeli smo [med drugo svetovno vojno] dva suplenta fizike in matematike, ki dekletom nista dala več kot dve.

Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Dekleta smo bila [Šilihova je bila dijakinja realke od 1936 do 1940] malo zapostavljena. Ko je bil odmor, so fantje hodili po hodnikih, me pa smo morale v eno sobo in nismo smele na hodnik.

Zlata Šilih na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Šolski razred je skupnost mladih ljudi z različnimi značajmi in zato se lahko zgodi, da pride do sporov. Toda v našem razredu ni bilo te nevarnosti. V vseh osmih letih smo se na srečo dobro razumeli in držali smo skupaj. Nikomur ni prišlo na misel, da bi koga »zašpecal«. Če je kdo med odmorom zaradi veselega početja napravil škodo, smo vsi sodelovali pri zbiranju denarja za plačilo popravila. Prijatelj, ki je pri obmetavanju z gobo razbil šipo, ni bil kaznovan, ker se ni nikoli zvedelo ime krivca.

Spomini fotografija in fotoreporterja Mirana Pavlina

Nas je bilo v peti gimnaziji v realnem oddelku le nekaj nad dvajset. V peti in šesti gimnaziji smo bili v razredu skupaj z gimnazijci, le da smo se za nekatere predmete ločili. V sedmi in osmi gimnaziji smo imeli svojo učilnico in ločene vse predmete, tudi tiste, ki so bili enaki za realce in gimnazijce. Ker nas je bilo le dvajset, nam je bilo v razredu prijetneje. Imeli smo tudi dekleta, medtem ko je bila gimnazija samo fantovska.

Spominski zapis dijaka 8. C, realčnega razreda 1. državne realne gimnazije, ki je maturiral leta 1938.

Učenci realke, 1902

Janko Pleterski kot dijak, 30. leta 20. stol.

Dijaki, ki so potrebovali pomoč pri učenju, so bili moj vir zaslužka. Kot dijak sedmega razreda sem pomagal tretješolcu razumeti in obvladati matematiko. Kmalu se je povečalo število mojih klientov.

Spomini fotografija in fotoreporterja Mirana Pavlina

Državna realna gimnazija, učenci 3. a-razreda, 1907

Prehrana bogatim otrokom, ki so si lahko prinesli hrano od doma, ni delala težav. Siromašni učenci pa so hrano dobivali od društva Domino in v Ljudski kuhinji.

Gradivo o realki. Zgodovinski arhiv Ljubljane.

Učne težave

Ponavljalne preizkušnje bodo pri nas 16. in 17. septembra. Kako je s Staretovim Julčkom, tega Vam pa ne morem povedati, ker nisem imel nikoli opraviti z njim. Znati mora pri ponavljalnem izpitu vso deklinacijo in vso konjugacijo (krepkih in šibkih glagolov) in analizo razširjenega stavka. Vrhu tega mora znati na pamet tiste sestavke in pesmi, ki so jih memorirali med letom, in kar bere iz berila, to mora znati povedati s svojimi besedami. Toliko sem jaz zahteval v slovenskem oddelku II. razreda. To se ve, da mora tudi pisati kolikor moči brez napak. Naloge so navadno pripovedi, pripovedovane s svojimi besedami. Da se bolje informirate, Vam pošljem tukaj program naše realke, pa je nekoliko defekten, ker sem iztrgal za tiskarno en list Raičevega spisa.

Levec zgodovinarju, publicistu in pripovedniku Josipu Staretu v pismu 1887

Julček je slabo zdelal. Propadel je iz fizike. Sploh mislimo vsi učitelji, da ni samo otročji, ampak tudi len. Korepetitorja ni hotel ubogati, zdaj ima spet drugega informatorja. Prav rad bi ga rešil pri semestralni konferenci, pa ni šlo. Celo za »befriedigend« [zadovoljivo] iz vedenja je šlo trdo, ker je preživ.

Levec zgodovinarju, publicistu in pripovedniku Josipu Staretu v pismu 1888

Na to pismo je Stare odgovoril: Da je Julček len, verjamem. Krivičnega obzira ni treba imeti z njim; če noče ubogati, naj pa repetira, nič mu ne bo škodilo.

Julček je padel iz francoščine. Po počitnicah mu bo delati reparaturo. Sploh pa ni zrel za 4. razred in prav zadnji čas se mu je še posrečilo, da ni prinesel treh dvojok domov. Fant nima nobene resnobe in nič nadarjenosti.

Levec zgodovinarju, publicistu in pripovedniku Josipu Staretu v pismu 1888

Iz priloženega listka vidite, da so ponavljalne preizkušnje pri nas 14.–16. septembra. Najbolje je, da pride Julček dne 15. septembra ob 9. uri zjutraj v Ljubljano. Ob tem času ga bo čakal profesor Stauber na realki. Govoril sem danes z njim in mu fanta priporočil. Mislim, da ne bo sile. Očetu njegovemu to lahko poveste, da ne bo imel nepotrebnih skrbi. Julčku pa ne!

Levec zgodovinarju, publicistu in pripovedniku Josipu Staretu v pismu 1888

Pred tem je Stare pri Levcu poizvedoval o izpitu: Julček nič ne ve, niti programa ni seboj prinesel. On pač ni za šolo, oče bi rad, da bi le 4. razred zdelal, potem ga bo dal k Mahru.

O Škofičevem fantu ti moram to sporočiti. Škofic je najslabši učenec 4. razreda naše realke. Splošna sodba vseh učiteljev je ta, da je popolnoma nezrel. V petih predmetih (v nemščini, matematiki, kemiji, geometriji in v prostoročnem risanju) mu preti dvojka. Ta dečko bi nikoli ne videl 4. razreda, da nisem jaz bil njegov razrednik in da nisem zaradi tebe in zaradi Škofica na vso moč pritiskal svojih kolegov, da so ga izpuščali semester za semester. Toda zdaj se ne da nič več storiti. Prof. Pirca in Globočnika sem preprosil, da ga bosta pardonirala, tudi jaz mu iz nemščine dam prvi red – habeat sibi! [pustite jo!], dasi ne zna nobenega stavka zapisati brez pogrške. Ali Stauber in Knapič pravita: Non possumus! [Ne moremo!] Dosegel sem to, da bode imel dvojko namesto trojke. Veruj mi, več ni možno storiti!

Levec v pismu Janku Kersniku, 1889

OHRANJANJE VEZI

TUDI PO KONCU ŠOLANJA NA REALKI SO SE STIKI
MED DIJAKI IN UČITELJI OHRANJALI

Epos VII. c

OPROSTITTE NAM, GOSPOD PROFESOR,
PREŠERNI NISMO, KI BI ZNALI PISATI SONETE,
NITI NAJMANJ BOLJŠI NISMO ZA JUNAŠKE EPE,
SAJ NE VEMO NITI, KAJ SO JAMBI IN TROHEJI,
DOMAČI NISMO NA POETSKI VEJI.

PA POSKUSILI BOMO VSEENO
POVEDATI O NAŠIH FANTIH TO IN ENO,
DA BOLJE BODETE JIH VI SPOZNALI,
ZA DOBROTE IN SLABOSTI ZNALI.

ŽE PO STARI TEJ PRAVICI
DAMAM PREDNOST GRE.
IN TEJ VEČNI TRADICIJI
SE POKORI VSE.

IN NA PRVO MESTO DAMO
ZLATO JELUŠIČ MARIJO – ZAVODA PRVO DAMO,
TAKO PO PROFESOR **VERBIČU** NAZVANO.
NAŠ SUFLER ZA ZGODOVINO
IN V TEM KAJ ZVEŽBANO.
IN KOT DRUGO V TEJ STROKI NJE SOSEDECO
NAJ **ABRAM ELDO »DUŠICO«** OMENIMO.
IN »TERO DOMINO«, **SEVER ALMICO**,
KOT TRETJO NAJ PREDSTAVIMO,
JE JUL'JA NAŠEGA RAZREDA.

IN KDO NAJBLIŽJI JE DEVIŠKEM SPOLU?
ČE **HONZAKA** IZBEREMO V ZBORU,
PRAVILNO SMO STORILI,
SAJ VSI OKOLI NJEGA BI RADI SE OVILI.
IN TAKO KOT LJUBIMCA GA ŽENA
CESTA ALEKSANDROVA POZNA.
V DUŠI ČEŠKI MU HUMOR ŽIVI
IN TAKO IGRA ANGLEŽE GENTLEMENE,
ŠKOTSKE SKOPUHASTE MECENE,
OB PEMSKEM NOSU MU MONOKEL SE BLEŠČI.

STANIČ, VELIK UČENJAK,
IZOBRAŽENEC, VELJAK,
KI PONOŠNO ZRE NA SVOJE RDEČE LASE,
KUMARO RDEČO – ZNAK SLOVENSKE RASE.

GOBCA SILNEGA KRIČAČ,
TULJAVA NAŠEGA RAZREDA,
TO **JERAN JE BRANKO PAČ**,
DOBER KAMARAD SEVEDA.

IN MED ODMORI JE VESELO VSE SEVEDA,
TAKRAT **MARINČEK MARJAN** TRIUMFIRA.
IN TAKRAT **GOSPODI DOKTORJI MARTINI**,
VERBIČI IN IZAKI! – O, SIJAJNO SE IMAMO,
LEPŠIH IN VESELIH BOLJ ČASOV NE POZNAMO.
NAŠ MARJAN KOMIK SIJAJEN
IN OBENEM ROMEO PRESLAVEN!

MIKLAVC BRANKO JE GOVORNIK,
ORGANIZATOR IN POBORNİK.
RAD IGRA NAM TRAGEDIJE,
SOBE, STROPE PREVPJE,
BLAZNE NORCE IN FIGURE,
TE ZA POČIT KREATURE.
ŽAL V NJEM NI NEKAJ V REDU
IN GA VIDIŠ ZMER NA SKRETU.

IN **KRŽIŠNIK** DIPLOMAT,
TO SE PRAVI NEKAJ ZNAT.
ČE BI ON BIL ADVOKAT,
TO SE BI GA BIL BAT.
V REDIH PRAZNIK NI VELJAK
IN JE BRIHTNOSTI JUNAK!
ČE BI BIL MINISTER ON,
BI ŠE HITLER ŠEL POD ZVON.
TIH IN MIREN JE KVARTET
TRAMPUŽ, TAVČAR, ŽITNIK, JENKO
IN ENAK MU JE DUET
LOVRO IN PA ŽONTAR SREČKO.

ŽE V RAZREDNICI PROFESOR PIŠE,
KO V ŠOLO **PINTAR** KEMIK JO POBRISJE.
NAVADNO OPRAVIČI SE TAKO,
DA MU POČILO KOLO.

BLAGAJNIK NAŠEGA RAZREDA **BRANKO JE VASLE**.
KO MED RISARJI PRVO MESTO RUSU **BRUSNIKINU GRE**.
ŠINKOVEC JE VIOLINIST,
ŠLOKAN EN SLOVEČ ŠAHIST.

LE **MAKAROVIČ** SE PRITOŽUJE,
PROTESTIRA, DA SE TU GA POPISUJE,

GREHOV IN SLABOSTI OBTOŽUJE!
ZATO KAR O NJEM NAPISANO,
BILO JE POD RADIRKO DANO.

FLIGARJEV JE ZBOR MOGOČEN,
TEH KRILATCEV, ZRAKOLETOV,
NJIH SEZNAM JE BLAGOZVOČEN.
JUG JIM GOJISLAV VODNIK,
HUBERT RANZINGER GLASNIK,
KUKEC MARKO, MIHLER ZORE,
LUNDER MILE SO KADETI,
ZA TA ZRAČNI ŠPORT ZAVZETI.
PARDON, PARDON, NESREČA GROZNA,
POETSKA DUŠA JE PREHITROVONNA.
ONEGA SMO SPRELETELI, NA SRCE ZRAKOVJA POZABILI,
OD BLAMAŽE ZARDEČELI, KER V POČETKU NISMO OMENILI
JUNAKA, KI S SRCEM PLAVA MED OBLAKI,
KI MU DALEČ OD TELESNOSTI JE VSAKI,
PLAVAJOČA DUŠA V STRATOSFERI,
OZRAČJA POTA ONA MERI,
PROSTA VSEGA, ČISTA, SAMA,
O BISTVU ZRAKOPLOVSTVA ZASANJANA.
KER TELO NE MORE VZITI GORI,
ONO PO MASI PREVEČ JE OBILO,
ZEMLJI JE OSTALO ZVESTO,
NIČ SVETOVJU, NIČ NE DVORI;
ZATO LE VLEČE STARTNO ZAJLO.
NAJ IZDAMO ZAGONETNO TOLE BITJE,
ČIGAR ZRAKOPLOVSTVU GRE VSE ŽITJE?
TO JE **FRANCEJ SPILLER MUYS**,
KI MU JE DAN PRIMEK LEPI MUJS.

KUKEC MARKO V KOT SEDI,
KADAR PA MU DOLGOČASNO,
RAD GLOBOKO TI ZASPI,
Z ELEGANCO ZASMŔČI.
ŽAL PA MU JE VEDNO TO,
V SRCU MU ZELO HUDO,
PA »FARŠKI KSIHT« MU BOG JE DAL,
TAKO SE ON JE POKESAL.

PROFESOR PIŠTA PA GA OCENIL ZA POETA,
ZASLUŽENEGA MOŽA TEGA VELEGA SVETA.
VENDAR MU NE TA NE ON OD POKLICEV DAN,
ON LE KRILATCEV JE MOTORNIH ČLAN.
IN ON JE EDEN NAJBOLJ VRLIH
TOVARIŠEV, PRIJATELJEV JE PRVIH.

ZADNIKAR JE VELIK MOŽ, SE OŽENIL SLABO,
DOBIL JE ZA SOPROŽNICO
ENO STARO BABO.
REVEŽ KOLIKO ZATO
VSAK DAN JIH PRESLIŠI,
VENDAR NJEMU NIČ ZATO,
ČE GA ZGODOVINAR SMEŠI.

MIKUŠ SMUČAR, KORENJAK,
STRMIN IN SLALOMOV JUNAK.
POLETI PA NA VODI
MOŽ TA KAJAK VODI.
PRAV IMEL, DA STOPIJ JE NA ŠPORTNO POT,
SAJ POPREJE BIL JE PO OBSEGU PRAVI – SOD,
DA CELO MU MUYS DEBELJAŠKI
PRED NJIM NEKDANJIM BIL BI NAZADNJAŠKI.
SICER PA PROSIMO ZA OPRAVIČILO,
MUYSU GRDO SE KRIVICO S PEMSICO JE TO STORILO.
NAZAJ BESEDE, DA SE NE BO PREVEČ PREGREL,
SAJ OD BESA VES JE PORDEČEL.
SEDAJ RESNICO, DA O NJEGOVEMU OBSEGU
V SUPERLATIVIH VSE BILO ZREŽIRANO
PRETIRANO BILO JE SKOMPONIRANO
IN BOG ODPUSTI TEMU GREHU!

SPREJEMA IN ODDAJE
NAŠ **KREGAR** RADIO IMA POSTAJE.
NA DEBELO DELA APARATE,
TO TREBA, DA VSI ZNATE!
TO BO ŠE VELIK UČENJAK,
MOGOČEN ŠE NEKDAJ VELJAK.
IN KDOR SE Z NJEGA DANES SMEŠI,
ZA BODOČNOST GROZNO SAM SE LAHKO OSMEŠI.

IZ ZADNJE KLOPI SE ČUJE DEBEL GLAS,
TO JE TISTI OD **DOLŽANA** KLETI BAS.
KJER V FILMU GANGSTERSTVO KRALJUJE,
TJA RABIČEV SE DUH VZDIGUJE,
KJER MAGIČNI JE KRIMINAL,
TJA ŽENE GA SRCE NAVAL.
IN ORIGINALEN NAŠ JE **RABIČ VIKI**,
KI MU JE PRIMEK DAL GANGSTER FIKI.

S TEM IZTREBLJENA JE NAŠA KLIKA
IN DOSTAVLJA SE SAMO ŠE – PIKA.

Šele danes Vas zahvaljujem za lepe slike, ki ste mi jih po svojem bratu poslali z Japonskega. Zelo me je veselilo, da se me še spominjate. Bral sem, da se Vam v Ameriki dobro godi. To me veseli od vsega srca ...

Levec v pismu iz 1903 Ivanu Jagru, ki ga je poučeval na ljubljanski realki od 1886 do 1892, ko je Jager maturiral. Leta 1901 je odšel na poziv avstrijske vlade v Peking vodit stavbo njenega poslaništva. Od tam se je preselil v Minneapolis v ZDA.

Torej se Vas usojam prositi, gospod profesor: Ker ste gotovo bolj znani z Bambergom /.../ priporočite mu mojo poezijo – to se pravi, če se ujema z Vašo sodbo o njih. /.../ Da pa sem toliko predrzen in se obračam naravnost na Vas, to izvira od tega, da sem Vam zaupal že iz realke sem kot svojemu protektorju.

Cankar v pismu svojemu učitelju Franu Levcu, 1897

Bambergu bom Vašo poezijo prav rad in prav toplo priporočil, ker to lahko storim z dobro vestjo. Bamberga vidim skoraj vsak dan iz šole grede opoldne pred Kazino. /.../ Pišete mu lahko slovenski, vendar mu bo nemško pismo gotovo bolj ugajalo. Povedati pa Vam moram naravnost, da je Bamberg, kakor ga poznam iz najinega večletnega občevanja, zelo trd (pravi Žid) in da je ž njim težko narediti dobro kupčijo.

(Op.: Levčevo posredovanje je zaleglo, saj je čez eno leto Cankar pri Bambergu izdal Erotiko.)

Levec v pismu nekdanjemu dijaku Cankarju, 1897

Kot svojemu nekdanjemu profesorju Vam moram povedati, da poleg literature nisem pozabil na šolo. Učim se precej pridno francoščine in italijanščine; velik del tudi zaradi tega, da spoznam dotične književnosti kolikor mogoče hitro v originalih.

Cankar v pismu svojemu učitelju Franu Levcu, 1897

/.../ sem se domislil časov, ko sem še stal pred Vašim sodnim stolom. Ne vem, kaj je to, ali zdi se mi, če bi se vrnili tisti časi, da bi ne delal nič drugače, kakor sem delal takrat /.../ Kar imam prida od vse svoje šole, so slovenske ure in pa tisto, kar sem se privatno učil.

Cankar v pismu svojemu učitelju Franu Levcu, 1902

Spomnim se kdaj na naše pogovore in mi je prijetno in blago in tesno kakor v jeseni. /.../ Zdi se mi lepo, ko premišljam, da bomo v jeseni spet skupaj, več kot prej in se spominjam lepih ur v realški knjižnici. Drugače pa sem realko že precej pozabil, škoda, da je padel Gspan, drugače bi jo bolj. Lepa Vida preživlja finančno krizo, upam, da ji kmalu odpomorem. V jeseni izide zopet.

Kosovel v pismu svojemu nekdanjemu profesorju dr. Draganu Šandi, 30. 8. 1922

Stanovanje sem dobil, prosil bi Vas, g. doktor, če bo kaka instrukcija, da bi jo hranili zame.

Kosovel v pismu svojemu nekdanjemu profesorju dr. Draganu Šandi, 13. 9. 1923

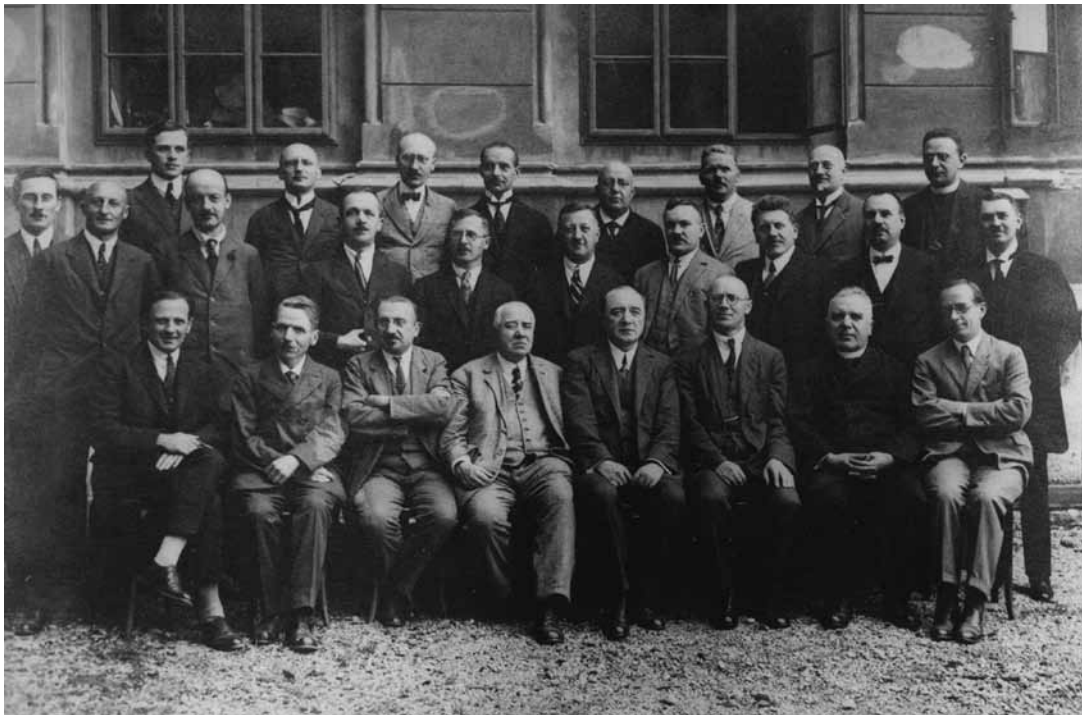
Zakaj bi človek molčal! Jaz čutim napram Vam direktno dolžnost, da Vam vse to povem, saj ste bili Vi prvi in edini, ki ste nas vodili pri prvih plahih korakih s tako odkrito in dobro besedo, kakor je nismo čuli pozneje od nikogar več in nikjer.

Kosovel v pismu svojemu nekdanjemu profesorju dr. Draganu Šandi, 26. 12. 1924

Avtorji te pesnitve so dijaki realne gimnazije v Ljubljani, ki so maturirali v šolskem letu 1938/39; epos so zapisali v spominski album, ki so ga poklonili svojemu razredniku.

UČITELJI IN UČITELJICE NA REALKI

1. DEL

Učiteljski zbor realke, 1920–21

V začetku zgodovine realke je bilo zaposlenih poleg ravnatelja 7 učiteljev, z leti pa je število naraščalo. V šolskem letu 1915/16 je že bilo zaposlenih 23 profesorjev, 2 učitelja, 5 suplentov in 2 asistenta. To govori tudi o tem, da se je kakovost šole z leti večala oz. ohranjala nivo.

Delovna obveznost profesorjev, učiteljev in suplentov je bila od 18 do 22 ur na teden, veliko profesorjev je poučevalo dva sorodna predmeta. Le profesorji risanja in telovadbe so imeli višjo delovno obveznost, in sicer po 30 ali več ur na teden.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Nikar ne hodite v Pazin! /.../ Suplent v Pazinu! Bojte se suplenture in vsega zla, ki je združeno ž njo! Da sem jaz ostal hofmajster na Dunaju, zvršil bi bil že vse preskušnje 1873., tako pa sem prebil preskušnjo šele l. 1876, in še se moram otepati ž njo! Suplentura jemlje strahno časa, delati morate več kot definitivni profesorji, a ugleda nimate nobenega in plačo slabo. /.../ Jaz poznam suplentovsko življenje in kolikor imam las na glavi, tolikokrat sem se že kesal, da sem šel prezgodaj z Dunaja v Gorico.

Levec v pismu Karlu Štreklju, 1885

Agitator je spet izvrsten. Samo gospoda Antona se bojim. Naš far je vrag. In učitelje mi pusti pri miru! Jako občutni so, a 300 poštnih naročnikov [na Ljubljanski zvon] je med njimi. Še ti naj nas zapuste, potem smo pa vijavajaven! Ali ne moreš vsaj jednemu učitelju dati kakšne častne uloge?

Levec v pismu Janku Kersniku, 1885

Naša akademična mladina pa ni vredna piškavega oreha! Z malimi izjemami nam pošiljate v provincijo same domišljave, puhle blazirane ljudi; ljudi brez vse socialne omike, ki po krčmah in volkostečinah iščejo svojo zabavo; ljudi brez vseh idealov in brez vsega znanja; slaviste, ki v šoli ne vedo, kdaj se pri part. perf. pass. piše lj ali nj; ljudi, ki uče po višjih razredih, da se je Črtomir zaljubil v Bogomilo po bitki na Ajdovskem gradu; da je »bližnji sosed, sveti Marka« – v Benetkah; da Prešeren z verzom »Bi mirno plavala bi moja barka« misli na Jadransko morje /.../

Levec v pismu Matiji Murku, 1902

Naznanjam ti, da je Milan nevarno zbolel. Dne 7. t. m. je naredil s svojim razredom izlet v Drago in k Sv. Petru nad Begunjami na Gorenjskem. Ujela jih je ploha in Milan se je prehladil. Dne 10. t. m. je legel in zdravnik dvorni svetnik dr. Zupanc je konstatiral pljučnico in hudo vnetje rebrne mreže. /.../ Realci so vsi obupani; vedno hodijo vprašati, kako se počuti, jokajo in mu nosijo na dom cvetice v šopkih in loncih. Vedel sem, da je Milan izboren učitelj, a da je tako splošno priljubljen, mi ni bilo znano. Gnal, učil in pripravljaval se je tudi na vse pretege. Vedno smo ga vsi domači svarili, naj si privoščijo kaj počitka, pa se ni vdal. Zdaj bo moral vzeti najmanj pol leta dopusta.

Levec v pismu Antonu Primožiču, 1913

Njegovi učenci so od 6. do 8. h zvečer jokaje čakali ob njegovem grobu, da so zaprli rako in so nanjo mogli položiti svoje vence, ki jih je imel nad 50. In še zdaj je njegov grob poln cvetic, ki jih nosijo dijaki ali njih starši na Milanov grob.

Jaz sem imel zadnje dni čez glavo posla zaradi Milanove zapuščine. Uredba njegovih izposojenih knjig, selitev njegove zapuščine iz geogr. kabineta na realki, prošnje in razne priloge za nakazovanje pokojnine vdovi in vzgojnine obema dečkoma itd., vse to mi je vzelo vse dni mnogo časa, povzročilo silno potov itd.

Pogreba, kakor ga še ni videla Ljubljana, se nisem udeležil. Peljal sem Vido in oba dečka na Dobrovo. Pero in Milanček pač ne umeta in ne vesta, kakšna velika nesreča je oba zadela.

Levec v pismu Antonu Primožiču, 1913

/Op.: Milan Pajk (1876–1913), geograf in zgodovinar, Levčev zet, je bil od leta 1901 do smrti 1913 profesor na realki./

Milan Pajk pa dijakom ni bil le izvrsten učitelj, temveč tudi najboljši prijatelj. Bil je sicer strog in mnogo se je bilo treba zanj učiti, a kljub temu se je vsakdo k njemu zatekel, če je potreboval kakega sveta.

Slovenski narod, 19. 6. 1913

Pogreb prof. Pajka, ki se je vršil včeraj popoldne, je na impozanten način pokazal, kako presrčne simpatije in kako splošno spoštovanje je užival pokojnik. Udeležba je bila ogromna, kakor že dolgo ne pri nobenem takem sprevodu. Na čelu spreveda so korakali dijaki ljubljanske realke in sokoli, za krsto pa je stopalo skoro nedogledna vrsta občinstva.

Slovenski narod, 20. 6. 1913

V takratnih gimnazijah (višjih in nižjih) so imeli naslednje nazive: profesor, učitelj, pomožni učitelj, suplent, asistent in honorarni učitelj. Napredovanje v naziv je odobrilo ministrstvo za kulturo in izobraževanje. Kandidat je moral imeti formalno izobrazbo, izkazati se je moral v poklicu in opraviti izpite.

Naš matematik **Pepe**, profesor **Josip Schweiger**, [je bil do najslabših] manj prizanesljiv, raje se je ukvarjal z boljšimi. Seveda smo imeli realci več ur matematike in več snovi po programu in tudi naučil nas je veliko. Njegova posebnost pa je bila računanje na pamet. Nihče na vsej gimnaziji ni znal tako na pamet množiti kot on /.../ Dajal nam je veliko domačih nalog in jih zelo strogo pregledoval na začetku ure. Vendar se je kdaj zgodilo, da vsi nismo imeli naloge.

Ko je nekoč začel pregledovati pri dveh dobrih učencih, sta bila oba brez naloge. Mrmrala sta nekaj v opravičilo, on pa je šel kar naprej. Proti koncu je naletel na še enega brez naloge, takega, ki je imel vedno težave z matematiko. Takrat se je Pepe ujezil pa s povišanim glasom dejal: »Da boš vedel, butelj, onadva si to lahko privoščita, ti pa ne!« »Butelj« je bil namreč njegov zelo pogost naziv za dijake.

Sicer pa je bil Pepe kar družaben. Če je le bila priložnost, nas je peljal na izlet in se vedno dokazal s svojo doljenjsko šegavostjo.

Francoščino, ki smo jo imeli kot gimnazijci, nas je tri leta poučeval prof. **Anton Debeljak**, znani jezikoslovec, duhovitež in ljubitelj ugank, rebusov in podobnega; če je le mogel, je povedal kaj smešnega. Težko pa je prenesel, če je bil kdo preveč štorast ali prehud ignorant. Proti koncu leta, ko se mu je že mudilo za ocene, je poklinal k tabli našo sošolko Angelo. Karkoli jo je vprašal, ni dala glasu od sebe, nobena pomoč ji ni pomagala, končno je ves nestrpen izbruhnil: »Vsaj pisni kaj, hudič babji!«

Spomini prof. dr. Milana Osredkarja. V: Jubilejni zbornik. Srednja šola za elektrotehniko in računalništvo Ljubljana, 1994.

Mislím, da je bil na realki tudi profesor **Ivo Šorli** [na začetku druge svetovne vojne]. Tudi on je bil duhovnik in nas je učil prirodopis. Imel je tudi verouk, saj je hodil v talarju, a bil je prava duša. Imeli smo namreč tudi drugačne katehete. V spominu mi je ostal kot krasen človek, to je znana primorska družina Šorlijev, sestra je bila pesnica itn. O imenih bi lahko še veliko govoril, ker smo imeli resnično dobre profesorje. Realke je bila znana po dobrih profesorjih.

Miha Wohinz na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

UČITELJI IN UČITELJICE NA REALKI

2. DEL

Učiteljski zbor realke, 1920–21

Z gimnazijo se je pričel nov način pouka, mi iz prvega razreda pa nismo bili več učenci, temveč dijaki. Za vsak predmet je bil drug profesor. Nekam čudno se nam je zdelo, da so nas, enajstletnike vsi profesorji vikali, razen našega razrednika. V 1. c-razredu je bil razrednik **dr. Peter Šorli**, duhovnik, **profesor verouka**. Vsi smo ga imeli radi. Bil je napreden duhovnik, sokol.

Mnogo različnejši od nas pa so bili profesorji, bodisi po svojem obnašanju kakor tudi po načinu poučevanja. Nekateri so bili tolikšne dobričine, da se niso razburjali nad našim nedostojnim početjem in nas niso znali ukrotiti, drugi pa so bili strogi, a pošteni. Strogih, a poštenih profesorjev se nismo bali. Bili so vredni našega spoštovanja. Pravo gorje pa je bil profesor srbohrvaškega jezika, ki je poučeval v prvih štirih letih gimnazije. On nas je ustrašoval predvsem pri spraševanju: na ves glas je poklical ime mojega sošolca, istočasno pa je z bliskovito naglico s stegnjeno roko pokazal proti meni. V tistem trenutku sva se obadva ustrašila, obema je pričelo srce močno utripati. Kako naj v takem stanju dijak pravilno odgovori in srbohrvaškem jeziku na vprašanje slovenskega profesorja?

Nekateri profesorji so nam znali »vlivati« znanje, bili pa so tudi šolniki, ki jih ni zanimalo, ali smo sploh razumeli to, kar so nas učili. Neki namestnik našega odsotnega profesorja za zgodovino je med poukom bombardiral šolsko tablo z letnicami, da bi se jih naučili na pamet, kakor da bi bile te letnice stihii kake zgodovinske pesnitve.

Spomini fotografija in fotoreporterja Mirana Pavlina

Profesorja Jožeta Ovseneka sem imel na gimnaziji v Vegovi ulici v prvem in drugem razredu za slovenščino, srbsščino in, denimo, še hrvaščino. Vsa Vegova je vedela, da pri tem možakarju ni bilo šale. Že preden se je približeval razredu, je v njem zavladala grobna tišina. Hodil je vzravnan in razkoračeno ter pri tem le malo upogibal kolena. Obleke, ki jih je nosil, so bile vedno zlikane. /.../ Njegovim jastrebovim očem ni ostalo prav nič skrito. Ko je hodil med klopnimi vrstami, se je često bliskovito zasukal in pri tem včasih zasačil nepredvidnega grešnika. Pri spraševanju je včasih s prstom pomeril na Rožanca, pri tem pa glasno poklical Polanca, ki mogoče ni sledil pouku in je sedel nekje v drugem kotu. Take pripomočke je uporabljal, da nas je prisiljeval k pazljivosti in disciplini.

Če smo hoteli kupiti štručke v pritličnem stanovanju šolskega oskrbnika Marinčka, smo mogli to storiti le med kratkimi odmori, nikakor pa v glavnem, desetminutnem. Nekateri, ki so pozabili kupiti kruh o pravem času, ker jih je želodec začel opominjati prepozno, so včasih tvegali preboj Ovsenekove zapore ob velikem odmoru. Le red-

kim je uspelo, večino, posebno višješolce, pa je premeneni profesor zasačil, čemur je sledil opominček v dijaški knjižnici, staršem v vednost. /.../

Kadar je opazil dijaka, ki ni sledil pouku in se je bavil pod klopjo s kakšno prepovedano dejavnostjo, je z namigom opozoril sošolca, ki je sedel tik za grešnikom. Z roko je po zraku najbolj hitro začrtal majhen tričetrtten krog. To je pomenilo pooblastilo za izvršitev kazni, čemur je sledil tlesk po zadnjem delu nesrečnikove glave. /.../

Naš takratni šolski sistem je bil v glavnem na vzorni višini. **Profesor Srečko Baraga** je zadel žebelj na glavo, ko je pri maturi izjavil Andreju Hiengu in meni, da smo vsi kandidati lahko zadovoljni s svojim znanjem, zakaj četudi bi mogli odbiti naše učenje, bi že samo osemletno poslušanje mnogo veljalo. Da bi naju, nadebudna literata, obenem učil skromnosti, je najini slovenski nalogi ocenil s komaj zadostnim redom.

Ljenko Urbančič, Srečanja. Portreti. Dejanja. Založba M&M, Ljubljana, 1991.

V šolskem letu 1931/32 so na realki zaposlili prvo profesorico suplentko;

to je bila **Darinka Jankovič**, ki je poučevala francoščino in srbohrvaščino. Ostala je le eno leto in bila na svojo željo premeščena.

V desetletju 1930–1940 je na realki poučevalo 21 žensk, ki pa so ostale le leto ali dve, večinoma so bile suplentke ali honorarne učiteljice. Skoraj vse so bile jezikoslovke (slovenščina, francoščina, nemščina, klasična filologija, srbohrvaščina), le tri med njimi so diplomirale iz naravoslovja.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Anton Debeljak, učitelj francoščine

France Vodnik, učitelj slovenščine

Milan Pajk, učitelj zgodovine in geografije

Marij Pregelj, učitelj risanja

Vera Lukić, kasneje poročena **Popović**, je bila ena mojih tihih ljubezni, ki je proti moji volji postala očitna. Vera me je učila srbsščino v drugem razredu na I. Državni v Vegovi. Bila je majhne postave, vendar mikavnih obrisov in lepega obraza. Lepo oblikovane noge so bile še lepše, ker je vedno nosila visoke pete. Po takratni navadi so ne le gimnazijke, temveč tudi profesorice v šoli nosile poenotene halje črne barve, čeprav, mislim, da je bila njena temno modra.

Če naj bi bil namen teh oblačil zmanjšati žensko mikavnost, v Verinem primeru to ni uspelo. Tesen pas je ločil gornji del telesa od rahlo pozibavajočih se bokov. Tesna halja iz svetlečega se blaga me je navdajala s sladkimi in grešnimi mislimi.

Mnogo profesorjev smo se bali ali jih celo sovražili, Lukićeva pa je bila med tistimi, ki smo jih respektirali. Bila je blaga in pravična, vendar stroga, kar pa je ni prikrajšalo za dobrosrčnost in toplino; idealna zmes kot lutka lepe učiteljice, ki nam je vtepala v glavo, da se k, g, h pred i pretvarja v c, z, s.

Nekega jutra v šoli, ko so moja čustva prekipela, sem jih izlil na košček papirja v treh usodnih besedah: Zdravo, Vera Lukić. Prepognil sem listek dvakrat in ga pred poukom neopazno položil na kateder. Ko je moja tiha ljubezen prebrala ljubezensko izjavo, je resno posvarila neznanega trubadurja, da se ji odkrije.

Bilo mi je štirinajst let in sem bil menda najdaljši v razredu. Nekdo je polglasno šepnil moje ime. Čutil sem, da me je oblila rdečica, in sedaj je bila samo še stvar nekaj ur, da bo po meni.

Razredničarka, **profesorica slovenščine Melita Pavlič**, ki ni nikoli premogla niti najrahljajšega nasmeha, je bila tudi drugače različna od Lukićeve. Poklicala me je na zagovor in mi zagrozila, da naj priznam delikt, ker ga bo sicer ugotovil vsevedoči vrač, imenovan grafolog.

Hitremu priznanju je sledil ukor po razredniku. /.../

Na Vera Lukić – kot na mnoge učitelje – mislim često. /.../ Pokojna mati mi je omenila, da jo včasih vidi in da je bila nekaj časa bolna na pljučih, vendar še vedno ista Vera: zgovorna, prisrčna, iskrena.

Presunilo pa me je, ko sem pred dnevi bral v novembrski številki Nove revije iz leta 1989 odlomek izpod peresa Lojzeta Kovačiča o svojem obisku na Žalah. Med drugimi grobovi je naletel tudi na Verinega. Umrla je 1968. Tudi Kovačič jo je imel za srbsščino v Vegovi in tudi on – kot številni drugi – jo je ljubil. /.../

Kako dojeto je Kovačič naslikal Verin portret in kako valovi njegova sla: od njenega dražestnega vratu, širokega smehljaja, njene hoje in do njenih oblih prsi ter se le s težavo zajezi šele pri njenem okostnjaku; in vendar kakšen silen spev lepote, nežnosti in vsezmagajoči ženskosti.

Ljenko Urbančič, Srečanja. Portreti. Dejanja. Založba M&M, Ljubljana, 1991.

UČITELJI IN UČITELJICE NA REALKI

3. DEL

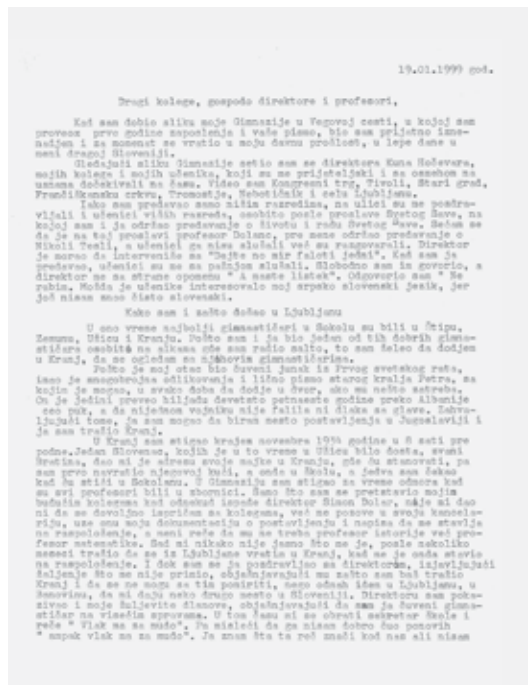
Odšel sem v mesto, da bi oddal rokopis pri založbi. Po dolgem času sem šel skozi pokopališče Sv. križa, zdaj Žale, ki so mi domače, saj sem pred vojno, kot 11-leten otrok, prebival onstran zidu, med pisano drhaljo iz Jarš, kjer so stari izdelovali in predelovali vence, ki so jih njihovi otroci pokradli z grobov. /.../ V kotu zidu, ravno tam, kjer zavija, stoji na sivi dolgi plošči priimek in ime gimnazijske učiteljice srbohrvaškega jezika, moje profesorice Vere Popović, v katere živahno neposrednost in vratni izrez, ponosno hojo in posebni način metanja las z obraza, sem se nekoč zaljubil kakor vsi sošolci. † 1968, tule leži, že stara v letu svoje smrti, pod zlatim verzalom v zrnastem kamnu. Temperamentna ženska, še zdaj jo vidim in slišim, kot sem jo že velikokrat popred: stala je le korak pred menoj na stopnišču Vegove gimnazije (1852), tisti zadnji teden vročega avgusta 1946, ko sem imel popravni izpit iz matematike in mi je govorila (červavno je bila član izpitne komisije), kot da vse skupaj ni nič, v svoji veseli srbščini, v kateri je bilo veliko prisrčnosti, domačih grimas in kretenj. Dva kodra sta se ji spuščala levo in desno od sredinske preče nekoliko staromodne pričeske. Dva snežnobela hribčka v štirioglatem, načipkanem dekolteju. Živopisna bluza ali kocinasta jopa ali platnena obleka v širokih belih in modrih progah so se svetile v mraku in hladile tisto prigrtevico med stebri in ograjami v normanskem slogu. Njena zgovorna srbščina in predvsem glas, s katerim je govorila, kot da bi se nekje v zraku, pod rozeto na stropu, vrtela fina šivalna mašina, ki šteda lahko polneto oblekico.

Lojze Kovačič, Dokument o duši. V: Nova revija, št. 91, november, 1989.

Ni šlo za ruskega Kozaka, temveč za profesorja Juša Kozaka, pisatelja Celice, Šempetra, Belega macesna in Lesene žlice, ki sem ga imel nekaj let za zgodovino in zemljepis ter razrednika na gimnaziji v Vegovi ulici.

Bil je zanimiv in zabaven, ker je svoja predavanja belil z izmišljotinami; pa tudi z grobimi izrazi, ki so kazili njegov lik esteta in mojstra besede.

Takšne so bile njegove cvetke:

Pismo učitelja Milana S. Popovića, 1999 (na realki poučeval 1934-1937)

Julij Cezar se je pripravljaj, da odrine na Galsko in ukroti uporna plemena. Na rimskem kolodvoru je začel vkrčavati svoje legije. Belo oblečene šolske dekllice so obsipavale njegove vojake s cvetjem, občinstvo jim je navdušeno vzkljkalo in igrala je gasilska godba ...

Prihodnjo uro je Kozak spraševal. Fant, ki ga je poklical, je obnovil predavanje kar bolj mogoče dobesedno in ni pozabil niti železniške postaje niti gasilske godbe. Razred se je pri tem zahihital, Juš Kozak pa se je, kot je to znal, držal silno resno, vendar je pokazal svojo nejevoljo. Zaradi splošnega smeha in Juševga kislega obraza se je izpraševanec odločno pritožil: To so bile točno vaše besede, gospod profesor.

Juš, ki nas je vse od prvega do osmega razreda vedno tikal, mu je malce popustil in dejal:

I nu, Jaka, seveda sem to rekel, vendar se moraš osredotočiti na bistvene dogodke.

Izpraševanje je bilo končano in tovariš je dobil dobro oceno. /.../

Tudi zemeljsko oblo je znal Juš opisati po svoje. Razložil je, da njena os zahteva venomerno pozornost in jo je treba na severnem tečaju redno oljiti. /.../

Kadar je med odmori nadzoroval stranišča, za katerih varne zapache so hodili nekateri dijaki kadit, da so se proti stropu dvigali oblaki dima, je skušal nepoznane predzneže izgnati s sporočilom: Habemus papam [Imamo papeža]. Kardinali, ven!

Ljeko Urbančič, Srečanja. Portreti. Dejanja. Založba M&M, Ljubljana, 1991.

Imeli smo [med drugo svetovno vojno] tudi profesorice. Prof. Silvo Berce za slovenščino, potem je bila prof. Martina Zwitter, Italijanka, a nam ni delala nobenih težav. Ker je bila silno lepa, smo jo vsi samo gledali. Ničesar ni obrnila na politiko. Morda so bili konflikti v profesorjskem zboru, drugače pa ne.

Mladi čutijo tisti fluid med profesorjem in učencem, ali je ali pa ga ni. Tako je to.

Prej omenjene prof. Zwitterove ni več. Nismo je marali. Smo ji enkrat zložili vse klopi na sredno hodnika, da ni mogla priti v razred. Imeli pa smo profesorja matematike, da bi šli tudi v ogenj za njim. Tako je pač. /.../

Mi smo imeli tudi prof. Franceta Vodnika, slavista, ki je bil svojstven človek. Njegova domena je bil Prešeren. Vem, da smo se zmeraj šli, ali je bil ženskar ali pesnik. Enkrat, ko je že zvonilo, je rekel: »No, ko vse veste, pa mi povejte, ali je bil Prešeren idealen ljubimec ali je bil kurbir?« Seveda smo se vsi zadržli: »Kurbir,« on pa je rekel: »Oboje,« pa se je obrnil in šel ven. France Vodnik je bil res sijajen. Ničesar ni izgubil. Pa Železnov, ruski emigrant. »Ja bil knjaz, dokumenti pogoreli,« je povedal. To je bilo tisto leto, ko smo bili 6. B-razred, ko smo bili še realka. Potem pa smo šli ven.

Miha Wohinz na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Profesorjski zbor realke, 1875

Profesorjski zbor realke, 1901

DELOVNI DAN UČITELJA

DELOHOLIK FRAN LEVEC

Fran Levec, učitelj na realki in Cankarjev mentor

Fran Levec (1846–1916), profesor na ljubljanski realki, ravnatelj ljubljanskega učiteljskega šolskega nadzornika, šolski nadzornik, literarni kritik in zgodovinar, urednik Ljubljanskega zvona, predsednik Slovenske matice, avtor prvega slovenskega pravopisa

Levec je bil od 1871 do 1873 suplent na gimnaziji v Gorici, od 1873 pa na ljubljanski realki. Aprila 1876 je napravil »preskušnjo« iz slovenščine kot glavnega predmeta in nemščine za nižje razrede realke. Julija 1877 je bil imenovan za pravega učitelja z obveznostjo, da napravi še izpit iz zgodovine in zemljepisa za realke, kar je storil v Gradcu 1885. Na realki je poučeval do 1901.

Enciklopedija Slovenije 6. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1992.

Levevo pismo Janu Legu 1899

Slovel je kot odličan učitelj, ki je znal v dijakih vzbuditi ne le ljubezen za slovenski jezik in slovensko slovstvo ter za zgodovino, nego tudi ambicijo, da se v teh vedah temeljito podučijo. Svoje čase so Levčevi in Marnovi učenci najbolje znali slovenski in se zavedali, kaka važna kulturna instrumenta sta jezik in slovstvo. Svoje redke pedagoške vrline je Levec posebno posvedočil kot šolski nadzornik. Ljubil je šolstvo in učiteljstvo, šola mu je bila tempelj in učitelj mu je bil prižigalec luči v temnih glavah. Zavedajoč se, da more samo solidna izobrazba dvigniti narod iz teme in ga vsposobiti za praktično življenje, je posvečal šolstvu in učiteljstvu največjo skrb in si pridobil nepozabnih zaslug; v času Levčevega nadzorniškega delovanja se je šolstvo na Kranjskem znatno povzdignilo.

Iz nekrologa Fran Levec, Slovenski narod, 4. 12. 1916

Fran Levec †

Včeraj popoldne smo ga spomnili na zadnji poti. Bilo je neprimerno vreme, nebo je viselo sivo nad nami. Tu in tam so še plapolale črne zastave iz za zadnjih žalnih dni. Njemu, ki so nam ga odpeljali na ljubljansko polje, pa smo postavili spomin v svojem srcu trajen kakor njegovo delo za naš narod.

Mladina, kateri je bil posvetil rajni dvorni svetnik Fran Levec svoje življenje, ne samo kot šolnik, marveč tudi kot pisatelj, je otvorila mrtvaški sprevod. Mladika, licej, ženska pripravnica, Lichtenurnični zavod, so spomnili pokojnika na zadnji poti za venci, med katerimi je bil tudi venci mestne občine ljubljanske njenemu častnemu meščanu.

V mnogobrojnem spremstvu za mrtvaškim vozom smo videli poleg številnega drugega občinstva zastopnike vseh uradov in oblasti. Prišli so počastiti njegov spomin deželni predsednik grof Attems z zastopniki deželne vlade, dvornimi svetniki: vitezom Laschanom, vit. Kalteneggerjem, Rubbio, dr. Zupancem, deželnovladnimi svetniki: Kremenskom, dr. Praxmarerjem, Kresseljom, dvornim svetnikom: Levičnikom v zastopstvu deželnega sodišča v Ljubljani, dvorni svetnik Pajk, višji svetnik dež. sodnje dr. Traver, deželne sodnije višji svetnik Vedernjak, finančni svetnik dr. Ponebšek, l. drž. pravnik dr. Pajnič, deželnosodni svetniki: Zebre, Zotman in Bulovec, okrajni sodnik dr. Mohorič; policijski ravnatelj vladni svetnik grof Künl.

Deželni odbor je zastopal kanonik dr. Lampe, deželne urade pa ravnatelj deželnih uradov Zamida in višji stavbnik svetnik Klinar.

Nadalje v imenu mestne občine župan dr. Tavčar, podžupan ljubljanski in deželni odbornik dr. Triller, ravnatelj magistratnih uradov dr. Zarnik, magistratni svetnik vitez Bleiweis, številni uradniki mestnega magistrata, magistratni svetnik Evg. Lah, ravnatelj mestne hranilnice Hrašt, ravnatelj kmetijske hranilnice ljubljanske okolice Kersnik, državni poslanec dr. Ravnihar, deželni poslanec dr. Novak, ravnatelj deželnega muzeja dr. Mantuani, prvomestnik Družbe sv. Cirila in Metoda ravnatelj Senekovič z notarjem Hudovernikom, trnovski župnik Vrhovnik, ravnatelj mestnega deželjskega liceja Macher, ravnatelj, profesorji in učitelji raznih drugih ljubljanskih srednjih in ljudskih ter privatnih šol, za učiteljsko društvo ravnatelj Dimnik, izmed ravnateljev srednjih šol imenitno vladnega svetnika dr. Junovicza, Striofa in Bežeka, za »Društvo slovenskih profesorjev« dr. Zmavec.

V številnem spremstvu smo opazili nadalje tudi gospo županko dr. Tavčarjevo v krogu drugih rednic ljubljanskih dam.

Posebno v ta namen zbrani zbor pevcev »Glasbene Matice« je zapel pokloniku v slovo žalostni ob domu in na Martinovi cesti ob kapelici.

Ponosli smo ga k večjemu položju. — ohranili mu bomo večen spomin.

Nekrolog, Slov. narod, 5. 12. 1916

Prvi slovenski pravopis, avtor F. Levec

Jaz imam svojega posla čez glavo: na realki vsak teden 24 ur poučevanja; nadzorovati mi je 91 razredov; pri mestnem šolskem svetu je doslej vloženih letos že 706 števil, pisarniškega posla imam tedaj dvakrat toliko kakor direktor na gimnaziji ali na realki.

Levec v pismu Janku Kersniku, 1890

Danes imam šolo od 2. do 3. ure. Pridi po 3. uri k meni na dom. Čas imam potem do pol 5. ure. Od pol 5. do 6. ure imam konferenco in potem sem spet prost.

Levec v pismu Janku Kersniku, nedatirano

Pa saj do tistega časa boš tako prišel v Ljubljano, kjer me ob nedeljah najlože najdeš ob 11. uri v realki /.../

Levec v pismu Janku Kersniku, 1881

V nedeljo bi se jaz jako težko utrgal, ker imam obrtniško šolo.

Levec v pismu Janku Kersniku, 1882

Mene je lansko leto tako zdelalo, da sem bil vse počitnice bolan in da so mi zdravniki za 3 mesece prepovedali vsako delovanje. Srečno sem okreval, a kaj to pomaga, letos so mi iznova naložili 26 učnih ur, med temi 23 ur slovenščine. Na semester imam 5748 zvezkov popravljati. Nikjer ni dobiti suplenta, in če pojde tako dalje, pozapremo v petih letih vse kranjske srednje šole – ali pa jih popolnoma ponemčimo.

Levec v pismu Josipu Staretu, 1895

Danes imam do 3. ure šolo; potem bodem v geogr. kabinetu od 3. do 5. ure. Nato grem za pol ure v profesorsko kavarno zraven realke in od pol 6. do pol 8. ure bom spet v kabinetu; pozneje pa doma.

Levec v pismu Janku Kersniku, 1884

Jaz sem letos grozno uprežen. Na realki poučujem 21 ur na teden, med temi je 18 filoloških s korekturami; na obrtni nadaljevalni šoli imam poltretjo uro na teden, tako da niti ob sredah popoldne niti ob nedeljah dopoldne nisem prost. Vrh tega mi je nadzorovati v Ljubljani 91 ljudskošolskih razredov, personalia dajo mnogo posla in rešiti mi je na leto 700 uradnih števil, torej 200 več nego vsak srednješolski ravnatelj na Kranjskem. Pred 7. uro zvečer nikoli ne pridem iz svojega kabineta, večkrat pa tudi po 8. in 9. uri. Zvon sem urejeval zadnja leta samo ponoči; korekture sem bral včasih do polnoči ali pa pred šolo med pol 6. in pol 8. uro zjutraj. /.../ To je moralo s časom ubiti list.

Levec v pismu Josipu Staretu, 1890

Osmrtnica Franca Levca

OCENJEVANJE

O OCENAH, SPRIČEVALIH IN IZPITIH

Po dovršenem petem razredu osnovne šole me je čakala nova preizkušnja: sprejemni izpit za vstop v gimnazijo.

Opravil sem ga 29. avgusta 1931 na I. državni realni gimnaziji v Ljubljani, v Vegovi ulici. Vpisali so me v 1. c-razred in na tem učnem zavodu sem ostal od šolskega leta 1931/32 vseh osem let. Tu se je v šolskem letu 1938/39 z višjim tečajnim izpitom zaključilo moje gimnazijsko obdobje.

Spomini fotografa in fotoreporterja Mirana Pavlina

Maturanti 1940

Ocene in spričevala

Ocene za učni uspeh so na začetku 20. stoletja izražali z naslednjimi besedami: »zelo dober«, »dober«, »zadovoljiv«, »nezadovoljiv«. Vedenje dijakov so označevali: »zelo dobro«, »dobro«, »odgovarjajoče«, »neodgovarjajoče«. Sodba o celotnem uspehu pa se je glasila: »Dijak je (ni) primeren za prestop v naslednji razred.«

Od leta 1908 so se ob zaključku vsakega semestra izdajala semestralna spričevala (izkazi), ki so jih prejeli vsi učenci, in so vsebovala ocene, vzete iz razrednega kataloga. Spričevalo je moral pripraviti razrednik, ki ga je skupaj z direktorjem šole tudi podpisal. Na osnovi teh spričeval so podeljevali štipendije, omogočala pa so tudi oprostitve plačevanja šolnine. Ob zaključku šolskega leta so podeljevali letna spričevala, ki so poleg ocen iz posameznih predmetov vsebovala tudi mnenje o vedenju, podatke o številu zamujenih oz. neopravičenih ur in na koncu še ugotovitev, v kateri učni razred je dijak uvrščen.

Matura

Avstrijska srednješolska reforma 1848 je tudi slovenskim deželam prinesla zrelostna spričevala. Ob koncu šolskega leta 1848/49 so bile na gimnazijah že prve mature. Dva meseca pred koncem drugega polletja so se morali dijaki osmega razreda prijaviti na maturo pri svojem razredniku. Proforski zbor je lahko posamezniku odsvetoval opravljanje maturitetnega izpita v določenem terminu, ni mu pa mogel tega prepričati. Poleg rednega letnega termina sta bila še jesenski in februarjski termin.

Zrelostno spričevalo je vsebovalo poleg podrobnih osebnih podatkov kandidata oznako učne ustanove, ki jo je obiskoval, in izjavo izpitne komisije, na kakšen način se mu priznava zrelost za študij na univerzi: »zrel z večino glasov«, »zrel soglasno«, »zrel z odliko«. Zrelostno spričevalo so podpisali predsednik izpitne komisije, direktor učne ustanove in razrednik. Opremljeno je moralo biti s pečatnim kolekom.

/Jože Ciperle, Šolska spričevala. Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1991./

Po učnem načrtu iz leta 1867 se v pouk uvede francoščina kot fakultativni predmet, najpomembnejša sprememba pa je uvedba zrelostnega izpita (mature). /.../ Pisni del je zajemal nemščino, slovenščino ali italijanščino (za Slovence oziroma Italijane), matematiko in opisno geometrijo, ustni del pa poleg vseh pisnih predmetov še zemljepis ali zgodovino in fiziko. /.../ S pravilnikom je bil določen potek mature, ki jo je vedno vodil predsednik, navadno osebnost iz drugih šolskih institucij, pomagal pa mu je ravnatelj šole. Člani maturitetnega odbora so bili vsi izpraševalci in člani komisije. /.../ Potekala je v treh rokih: junija, avgusta ali septembra in februarja. Kandidati, ki so bili uspešni, so dobili eno od naslednjih ocen: zrel z odliko, soglasno zrel, zrel z večino glasov. Neuspe-

V Kraljevini Jugoslaviji so učni napredek iz učnih predmetov in vedenja v srednjih šolah ocenjevali na koncu trimesečja. Dijakov uspeh po posameznih predmetih so ocenjevali z ocenami: »odlično« (5), »prav dober« (4), »dober« (3), »slab« (2), »prav slab« (1). Vedenje pa so ocenjevali z ocenami: »odlično«, »prav dober«, »dobro«, »slabo«. Dijak, ki je dobil dve šolski leti iz vedenja slabo oceno, je izgubil pravico do šolanja v tem kraju za eno šolsko leto. Razred so uspešno zaključili tisti dijaki, ki so imeli iz vseh predmetov najmanj dober učni uspeh. Tisti, ki je imel slabo oz. nezadostno oceno iz enega ali dveh strokovnih predmetov ali iz enega strokovnega predmeta in ene ali dveh veččin ali iz ene, dveh ali treh veččin, je opravljal v septembru popravni izpit iz teh predmetov. Obliko potrdil in spričeval je predpisal minister za prosveto.

/Jože Ciperle, Šolska spričevala. Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1991./

šni kandidati so bili zavrnjeni do naslednjega rednega roka, lahko pa tudi za pol leta ali za eno leto.

/Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, 2009./

Ker sedim že od 26/6 dalje vsak dan po 8–9 ur pri zrelostnih izkušnjah, Vam ta hip ne morem povedati, kako je z Vašim rokopisom /.../

/Levec v pismu Franu Ksaverju Mešku, 2. 7. 1905/

Šolo imamo še jutri in potem je finis, že dolgo pričakovani. Učim se s podvojenim veseljem, ker sem skozi cel teden duševno počival, ter z nado: zadnjič v tak malenkosten in usodepoln boj, kakor je matura.

/Kosovel v pismu domačim v Tomaj, 12. 6. 1922/

Gospodična Mirjam!

Bog ve, kaj delate ob tem času! Jaz sem še v Ljubljani in sam ne vem, česa čakam. Precej mojih načrtov se je podrlo, mislil sem, da je matura bogve kaj, pa ni; ironija je, da postane človek zrel tisto sekundo po dokončanem izpitu. Blasfemija besede zrel!

/Kosovel v pismu Fancici Obidovi, 2. 7. 1922/

Srednješolska spričevala med obema vojnoma na slovenskem ozemlju so bila tiskana in pisana v slovenskem jeziku.

Maturanti I. realne moške gimnazije v Ljubljani junija 1941; v znak protesta proti okupaciji vsi nosijo lipov list.

V novonastali jugoslovanski kraljevini je ministrstvo za prosveto po izidu zakona o srednjih šolah izdalo Pravila o nižjem in višjem tečajnem izpitu v realnih in klasičnih gimnazijah in realkah. Na višjih tečajnih izpiti so dijaki morali dokazati, da so uspešno usvojili predpisano učno snov za srednjo šolo in da bodo lahko nadaljevali študij na visokih šolah in univerzah.

/Jože Ciperle, Šolska spričevala. Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1991./

Sošolec Makarovič je na maturi [leta 1940] potegnil listek in profesor Verbič ga je vprašal, koliko časa je trajala tridesetletna vojna. Ja, je rekel, trideset let. No, vidite, je rekel profesor, učenec zna, dobi pet.

/Zlata Šilih na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010./

Dovoljeno pa je bilo obiskovanje maturantskih plesnih vaj, ki so bile vsako sredo v zgodnjih večernih urah v dvorani Kazine. V začetku prireditve je plesni mojster Adolf Jenko najprej učil razne plesne in po končanem pouku smo se dodobra naplesali. Zadnji ples pred odmorom je bila četvorka z vodstvom mojstra Jenka. Na teh plesnih vajah, odobrenih od šolske oblasti, je bil vedno kak profesor. A to nas ni motilo. Če nas je kaj motilo, je bila vstopnina. V januarju leta 1938 je bilo treba plačati za vstopnino osem dinarjev, za garderobo pa dva. En dijaški plesni večer me je torej osušil za deset dinarjev, medtem ko je en izvod časopisa Jutro ali pa Slovenca stal dva.

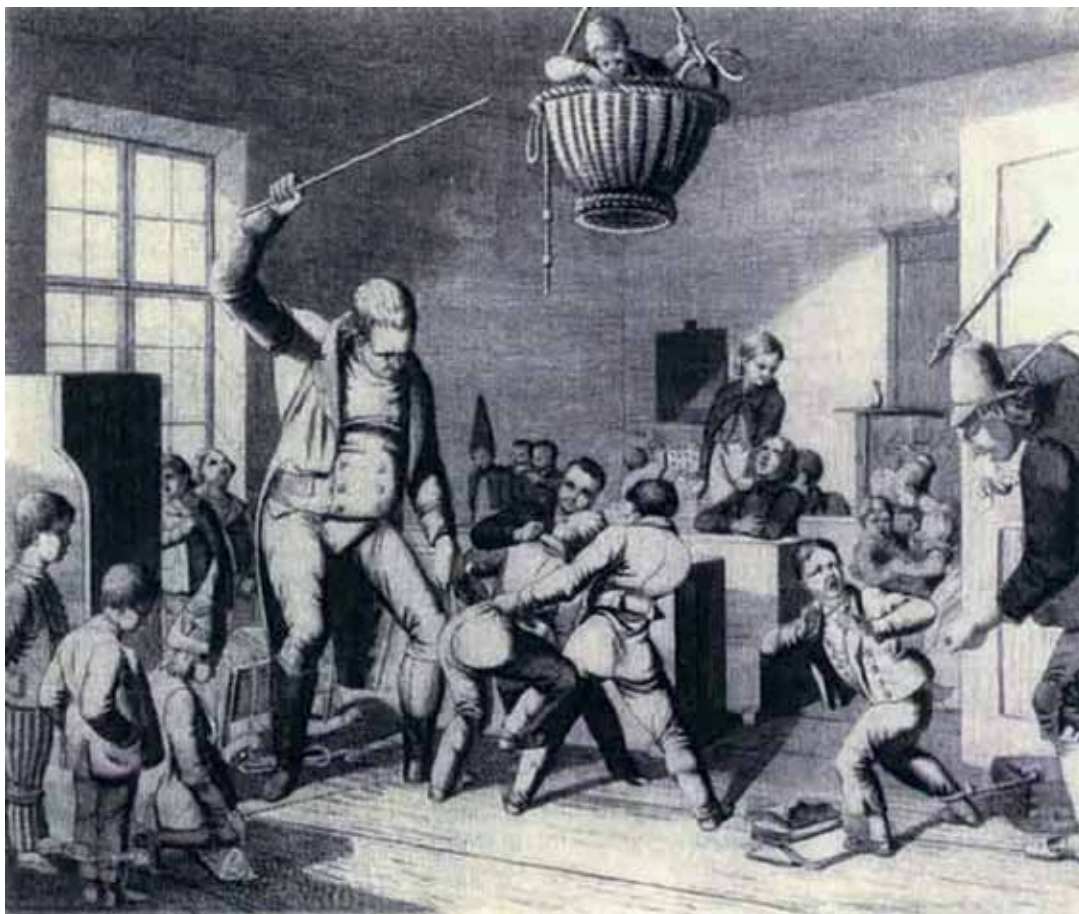
Cenejše so bile plesne vaje v veliki telovadnici ljubljanskega Sokola.

/Spomini fotografa in fotoreporterja Mirana Pavlina/

ŠOLSKA PRAVILA IN KAZNOVANJE NA REALKI

V drugem letu obstoja ljubljanske realke [1854] je bil sprejet tudi pravilnik o disciplini na šoli. /.../ Med kaznimi za težke vedenjske prekrške je bila dovoljena tudi telesna kazen, vendar je bil natančno opisan postopek kaznovanja. Leta 1864 je bil sprejet nov pravilnik, ki je odpravil telesno kazen. /.../ Ta pravilnik je z manjšimi spremembami veljal do leta 1902, ko je bil na realki sprejet in potrjen interni pravilnik o šolskem redu.

Tako je novembra 1864 deželna vlada prepovedala, da bi dijaki obiskali deželni zbor, leta 1869 je bila prepovedana udeležba na taborih in v politiki, leta 1897 in 1898 pa je bilo prepovedano nošenje raznih simbolov, npr. narodnih barv, nekaterih rož (nagelj, lipov list), prepovedano je bilo tudi pozdravljanje s pozdravom »zdravo«. Tako je ostalo tudi po letu 1902.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Učenci so dobivali ukore tudi za obnašanje zunaj šole po koncu šolskega pouka. Pri ukoru je bilo do potankosti zapisano celotno dogajanje, če je šlo za prekršek, kjer je morala ukrepati policija, je ukor vseboval tudi policijsko poročilo. /.../ Vsak prekršek je bil obravnavan na učiteljski konferenci, na kateri so se profesorji odločili, kakšno kazen bo dobil učenec, ki je storil prekršek. Kazni so bile različne. Ob najstrožji kazni se učenec ni smel več šolati v nobeni šoli v ljubljanski regiji. Kaznovani so bili, če so npr. neopravičeno izostajali od pouka, hodili v kavarne, se po pouku nevezorno obnašali na poti domov ali popoldne v prostem času, če so jih profesorji opazili, da so se udeleževali plesov in podobnih prireditev, ki po mnenju učiteljev niso bili primerni za njihove učence.

Gradivo o realki v Zgodovinskem arhivu Ljubljana

Šola nas ni le učila, temveč je tudi določala, kako naj se vedemo v šoli in česa ne smemo početi v šoli in izven nje. V dijaški knjižici so bila priobčena »pravila o vedenju učencev srednjih in srednjih strokovnih šol«. To niso bila le navodila za vzorno obnašanje, temveč so bila predvsem zbirka vseмогоčih prepovedi. Tudi mi, dijaki zadnjega, osmega razreda, nismo smeli iti zvečer na cesto: pozimi je prepoved veljala od 19. ure, poleti pa od 20. ure. Prepovedano je bilo obiskovati gostilne, kavarne, zabavne lokale. /.../

Te prepovedi so bile tudi povod za naše »junaške« nastope. Medtem ko so šli nekateri naši sošolci spat s šolsko knjigo pod blazino, smo se mi, junaki, sprehajali ob prepovedanih urah po ljubljanskih ulicah ali pa celo prestopili prag gostilne, kjer so v nočnih urah nastopale »pjevačice«.

Spomini fotografa in fotoreporterja Mirana Pavlina

KROŽKI IN DRUŠTVA NA REALKI

Maturanti realke l. 1925, med njimi sredi 1. vrste prof. Leopold André

Leta 1888 so dijaki realke ob pomoči profesorja Schrautzerja ustanovili dijaški krožek Sloga. Program dela krožka je bil usmerjen v naravoslovje in družbena vprašanja, kasneje pa so omenjeni program nadomestili s temami iz književnosti. Člani krožka so imeli svojo knjižnico in v rokopisu so izdajali **list Sloga**, ki se je pozneje preimenoval v Zabavnik. V šolskem letu 1892/93 se je v tem listu prvič oglasil Ivan Cankar, ki je bil tedaj petošolec. Po letu 1893 je Sloga prenehala izhajati, ker jo je zapustila skupina dijakov, ki jo je zasnovala.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Na I. državni realni gimnaziji smo imeli od šolske oblasti dovoljeno društvo, v katerem so se zbirali dijaki z zanimanjem za prirodoslovne vede in tehniko. To je bil prirodoslovni krožek. Vsako soboto ob 16.30 so bili v amfiteatralni kemijski predavalnici naše šole referati dijakov o najrazličnejših temah. Predavanja so bila dobro obiskana, debate pa običajno kar živahne. Tudi jaz sem imel več predavanj.

Spomini fotografa in fotoreporterja Mirana Pavlina

V sklopu pouka petja sta delovala deški in mladinski pevski zbor, ki je v šolskem letu 1930/31 štel okoli 160 pevcev; vsako leto sta naštudirala program in nastopala na šolskih prireditvah. Ob zboru sta na šoli delovala še orkester harmonikarjev in violinistov. Nastopala sta samostojno ali pa sta spremljala zbor.

Na šoli so bili na razpolago klavir, dva harmonija, čelo in kontrabas.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Na realki sta delovala tudi sokolsko društvo in skavtska četa. V sokolska društva na šoli in v drugih okoljih je bilo včlanjenih povprečno 400 dijakov. Šolska skavtska četa, imenovana Zmajev steg, pa je bila ustanovljena leta 1930 in je imela sprva le 17 članov, a je njihovo število z leti naraščalo. /.../ Leta 1936 je imela smučarsko sekcijo, ki je organizirala smučarski tečaj na Gorjušah, šahovska sekcija je pripravila šahovski turnir za prvenstvo na šoli, literarna in recitacijska sekcija, ki sta se pozneje osamosvojili, pa več prireditev. Pri tem je bil zelo dejaven dijak Dušan Pirjevec.

Oktobra 1936 je ministrstvo prosvete naročilo vsem srednjim šolam v državi, naj ustanovijo podmladke Aerokluba. Njihov namen je bil v seznanjanju dijakov s koristmi letalstva, v pospeševanju letalstva kot vrste športa, v obravnavanju letalskih tehnik, v širjenju domovinskega čuta pri mladini, zato so organizirali predavanja, obisk jadralnih šol in učenje jadrnanja, obisk letališč, izdelovanje letalskih modelov. Na realki je bil ustanovljen podmladek decembra 1936, ki je štel 145 članov, vodil pa ga je profesor fizike Leopold André.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Aeroklub je uredil velik prostor v kleti realke, ki ga je uporabljal kot delavnico, kjer so izdelovali papirnate modele in modele iz lesa. Pri tem sta bili potrebni vztrajnost in natančnost, kajti model je bilo treba usposobiti za letenje. Modelarstvo je poučeval profesor Štalc in iz članarine so kupovali potrebni material.

Takoj po prvi svetovni vojni in poslovenjenju realke se je na šoli oblikovala literarna družina KRES, ki je izdajala literarno revijo Kres, urednik pa je bil sedmošolec Branko Jeglič; od novembra 1919 do marca 1920 je izšlo šest števil. Kot ilustrator se je izkazal tretješolec Slavko Pengov.

Začeto literarno delo okrog Kresa je po odhodu te skupine in po Jegličevi smrti nadaljeval mlajši rod – na čelu s Srečkom Kosovelom in Alfonzom Gspanom. Jeseni 1921 sta sama napisala prvo in ob enem zadnjo številko Mladega jutra, ki se je med dijaki realke širila v treh izvodih.

Od februarja do novembra 1922 so izdajali list **LEPAVIDA**, ki je postajal vse kvalitetnejši, in iz internega glasila literatov realke se je spremenil v književno revijo ljubljanskih srednješolcev, saj so sodelovali tudi literati iz drugih šol: France Onič, brata Anton in France Vodnik, Josip Vidmar.

Po odhodu omenjene generacije z realke je obstajal od leta 1923 do 1927 literarni krožek Ivan Cankar, ki je leta 1923 in 1924 izdajal mesečnik Novi kres z bogatimi ilustracijami Slavka Pengova. Uredniki tega glasila so se pogosto menjali in zadnja številka je izšla marca 1925.

Leta 1936 je bila ustanovljena Literarna družina Polet, mentor je bil profesor France Vodnik, glavni v odboru pa Anton Glavan, Konstantin Nahtigal in Dušan Pirjevec. Sestajali so se na 14 dni in brali svoja dela ter organizirali predavanja o slovenski in svetovni književnosti. 22. decembra 1938 so pripravili Cankarjevo proslavo za vso šolo, kjer so recitali odlomke iz Cankarjevih del, Dušan Pirjevec pa je govoril o Cankarju in njegovem delu. Zadnje leto delovanja literarne družine je bilo v šolskem letu 1939/40.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Tabor gozdovnikov, med njimi realčan Janko Pleterski, 1934

VERA IN ŠOLA

Cerkev sv. Jakoba v Ljubljani (razglednica)

Ako še nisi šel Vašega popa nadzorovat, svetujem ti, da nikar ne hodi! Krajni in c. kr. okrajni šolski nadzorniki nimajo nobene pravice hodit k uram, kadar se uči krščanski nauk. Pač pa mu lahko rečeš, naj gre iz šole, kadar mine njegova ura, ker katehet nima nobene pravice motiti šolski red in poučevanje.

Levec v pismu Janku Kersniku, 1888

Mislím, da je bil na realki tudi profesor Ivo Šorli [na začetku druge svetovne vojne]. Tudi on je bil duhovnik in nas je učil prirodopis. Imel je tudi verouk, saj je hodil v talarju, a bil je prava duša. Imeli smo namreč tudi drugačne katehete. V spominu mi je ostal kot krasen človek, to je znana primorska družina Šorlijev, sestra je bila pesnica itn. O imenih bi lahko še veliko govoril, ker smo imeli resnično dobre profesorje. Realka je bila znana po dobrih profesorjih.

Miha Wohinz na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Ja, imeli smo [med drugo svetovno vojno] šolske maše, vsako nedeljo ob osmih pri Šentjakobu z listkom. In z listkom tudi za spoved. Okoli velike noči so bile duhovne vaje. Ni bilo šole, samo v cerkev smo hodili, in takrat smo imeli tudi listke za spoved. Z njimi se je razvila nekakšna trgovina. Za dve liri si prodal listek, pa je šel kdo drug dvakrat k spovedi. Tiste duhovne vaje so nam prišle čisto prav, saj en teden ni bilo šole. Počitnic namreč ni bilo toliko, kot jih je zdaj.

Miha Wohinz na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Ivo Šorli, duhovnik in profesor

V prostem času, izven šolskih ur, nam šolska oblast ni le prepovedovala raznih dejavnosti, temveč smo bili deležni tudi verskih obveznosti. Spomladi so bile na programu duhovne vaje, v jeseni po začetku šolskega leta smo morali k spovedi, ob nedeljah pa še k šolski maši v cerkvi sv. Jakoba. Teh obveznosti za dijake rimskokatoliške vere se nekateri niso hoteli udeležiti, čeprav se je dogodilo, da je bila naša prisotnost nenapovedano kontrolirana. Spovedi, ki je bila strogo obvezna, so nekateri zadostili tako, da jih je za plačilo nadomestil sošolec v spovednici.

Spomini fotografa in fotoreporterja Mirana Pavlina

TELOVADBA, ŠPORT, IZLETI IN ZDRAVJE NA REALKI

Prva šolska telovadnica v Sloveniji je bila sezidana 1874 v okviru ljubljanske realke.

Gradnja telovadnic ob novih srednjih šolah ob koncu 19. stoletja kaže na težnjo šolskih oblasti, da bi mladini zagotovile športno dejavnost v šolah in bi jih s tem odvrgle od nacionalno in politično usmerjenih telovadnih društev.

Slovenska kronika XIX. stoletja, 1861–1883. Nova revija, Ljubljana, 2003.

Zanimivo je, da skoraj vsi brez izjeme, dijaki in dijakinje, vozijo kolo in da zna ogromna večina plavati; smučanje in drsanje se goji že manj. Med ostalimi športi bi bilo treba omeniti še lahko atletiko in veslanje, dočim se drugi goje le bolj poredkoma. Nepričakovano malo je na primer nogometašev. Dognali smo pa razmeroma dosti jadralcev. Organiziranih telovadcev je manj, kakor bi pričakovali, zlasti med dekleti.

Popolnoma zgrešeno se zdi, da se je v vseh srednjih šolah iz najvišjih razredov črtala telovadba kot učni predmet, v nekaterih, na primer na klasični gimnaziji in srednji tehnični šoli, pa se telesna vzgoja očitno zanemarja. /.../

Izvestje I. državne realne gimnazije v Ljubljani za šolsko leto 1939/40. Ljubljana, 1940.

Leta 1916 je bila šolska telovadnica za realko dana v uporabo vojski, zato je bila telovadba kot učni predmet ukinjena. /.../

Telovadnica realke je bila, tako kot v preteklih desetletjih, tudi sedaj zelo iskana. Poročilo iz leta 1928, ki ga je podpisal telovadni učitelj Josip Kozak, navaja, da je telovadnica zasedena od jutra do večera in vse dni v tednu. Vsak delavnik je bila v njej šolska telovadba do osemnajste ure, od te ure do poznega večera in ob nedeljah pa so bila v njej razna športna društva.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Zdravje na realki

Danes smo vse ljubljanske šole na nedoločen čas zaprli, ker je obolela tretjina učiteljskega osebja in četrtnina vsega dijaštva, v posameznih razredih pa jih je manjkalo včeraj 60–80 %.

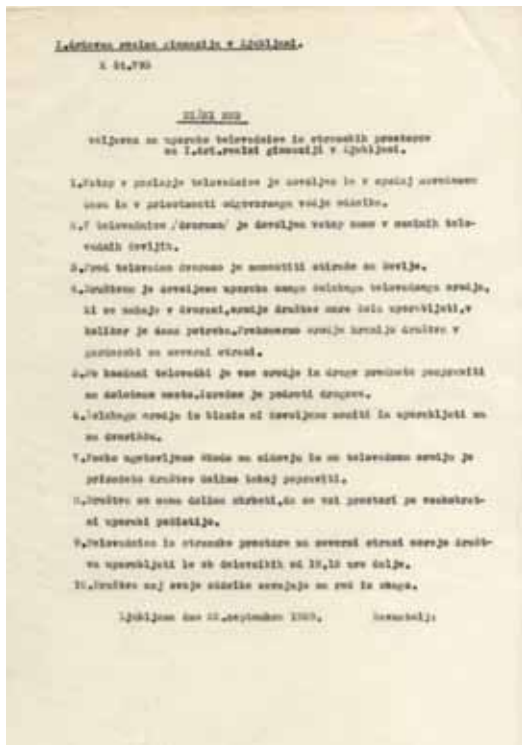
Levec v pismu Josipu Staretu, 1890

V devetdesetih letih so imeli na šoli že tudi predavanja o zdravstveni preventivi, tako o pomenu športa in gibanja na svežem zraku, o varovanju ob epidemijah, o nevarnostih električnega toka. Pripravili so tudi poučne plakate, ki so jih namestili v učilnice in v telovadnico.

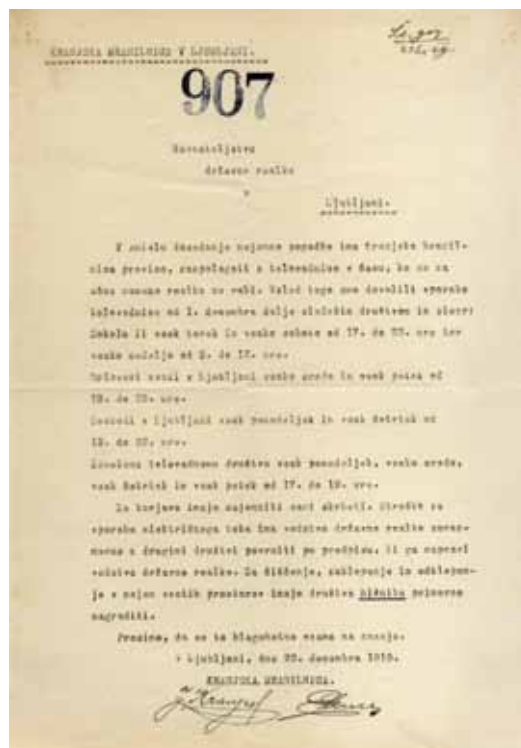
Po letu 1918 so maja organizirali protialkoholni dan, predaval pa je povabljeni zdravnik. Takrat sta bili še dve zdravstveni predavanji, in sicer o boju proti tuberkulozi in za dijake osmega razreda predavanje o spolnosti.

V šolskem poročilu iz leta 1936/37 lahko preberemo, da so bili zdravniško pregledani dijaki vseh razredov zavoda, in sicer 1092 dijakov in 10 dijakinje. Pregledali so jih šolski zdravniki v prostorih Socialnomedicinskega oddelka.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Hišni red v realčni telovadnici, 1939

Dopis Kranjske hranilnice ravnateljstvu o oddaji telovadnice društvom, 1919

Šolska telovadnica na dvorišču, 1902

Telovadba je leta 1880 postala obvezen predmet, toda do leta 1890 so ga izvajali s pomožnim učiteljem in šele leta 1891 je Franc Brunet postal prvi redni učitelj telovadbe na realki. Telovadba je imela v urniku po dve tedenski uri in tako je ostalo do vojne in med njo. Ravnatelj Junowicz je dosegel, da so iz realčnega sklada namenili denar za športne pripomočke in orodja, odprl je šolsko dvorišče tako za sprehajanje dijakov med odmori kot za mladinske igre, ki so na šolskem dvorišču potekale vsako sredo in soboto. Na njih so se razredi pomerili med seboj v raznih športnih igrah. Predvsem med dijaki višjih letnikov so se hitro razvijali nogomet in odbojka, pa tudi kolesarjenje. Dijaki so se učili plavanja v državni plavalni šoli, poleti so imeli prost vstop v kopalnice na Gradaščici in na

Ljubljani, pozimi pa so se lahko urili v drsanju. /.../

Prišel sem v realko. S poukom so začeli v prostorni dvorani za telovadbo, začeli na ta način, da so nam razložili šolski red. V nemškem jeziku. Stali smo tam v dolgi vrsti, neboljenci iz vseh krajev lepe kranjske dežele, stali smo tam, gledali resnobni obraz ravnatelja ter nismo razumeli ničesar. Dušila me je dvorana, kolikor je bila prostrana in visoka, begali so me svečanostni obrazi, ki so se mi zdeli sovražni, na prsa me je tiščal vzduh, težak in tuj. Le toliko sem slišal in bral iz besed, z obrazov, iz samega vzduha, da je na svetu veliko stvari zabranjenih ter da so kazni mnogoštevilne in hude.

Ivan Cankar, črtica Realke

Med obema vojnama so se morali učenci realke udeležiti javnega telovadnega nastopa na štadionu v Šiški. Na tej prireditvi so dijaki srednjih šol tekmovali med seboj.

Slovenska kronika XIX. stoletja, 1861–1883. Nova revija, Ljubljana, 2003.

V tem času so se na šoli začeli tudi tako imenovani majski izleti, ki so združevali rekreacijo in izobraževanje: zgodovinsko, umetnostno in tehniško. Dijaki so med drugim obiskovali tudi nekatera industrijska podjetja, tako papirnici v Vevčah in v Medvodah, rudnik in steklarno v Hrastniku, predilnico v Litiji in drugo. /.../

Telovadnico so poleg dijakov realke uporabljali še učenci nemške osnovne šole, v večernih urah pa tudi nemško telovadno društvo in do izgradnje Narodnega doma slovensko društvo Sokol.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

STARŠI IN REALKA

V ravnateljem poročilu iz leta 1921/22 lahko preberemo, kaj je dijake oviralo pri doseganju dobrega učnega uspeha. Ravnatelj Mazi navede naslednja dejstva:

1. Brezbrižnost staršev za šolske zadeve, ki se je, odkar je odpadla šolnina, še povečala.
2. Neugodne stanovanjske razmere, ki večino dijakov izdatno ovirajo pri domači pripravi na šolo.
3. Nezdravo javno življenje (delomrznost, pohlep po uživanju, brezplodno zabavljanje itd.), ki pogubno vpliva na šolsko mladino.
4. Nedostajanje učnih knjig za jezikovni, zgodovinski, prirodopisni in kemijski nauk.
5. Prevelika obremenitev učencev v jezikovnem pouku (že v prvem razredu trije novi jeziki).

Pod naslovom Šola in dom pa pravi naslednje: »Po vsaki konferenčni dobi so bili starši oziroma njihovi namestniki pismeno obveščeni o eventualnem neuspehu učencev. Razredniki in ravnatelj so staršem vedno rade volje dajali nasvete in pojasnila o napredku in vedenju učencev. Tudi je bila v šolski avli razobešena razpredelnica govorilnih ur, ki je omogočala staršem ob določenem času razgovor s posameznimi učitelji. Žal, da se roditelji niso ali pa le redko zglašali.«

Josip Mazi, ravnatelj realke 1919–1929, učitelj matematike, pisec učbenikov

UČBENIKI

Pošiljam Vam Šumanovo slovnico. V Ljubljani ne ugaja nobenemu učitelju. Ta knjiga ni za šolo. Ali ako se uvede, rabiti jo bo znal samo pameten, izkušen učitelj, večina bode pa učence mučila ž njo ter jim jemala veselje do slovenščine. Sploh bi se mogla knjiga rabiti samo na gimnaziji, a nikakor ne na realki in po naših učiteljskih. Vidi se, da Šuman nima praktičnih izkušenj. /.../

Tisk ni prav nič pregleden. Jaz se komaj orientiram v knjigi, kako se bodo dijaki? /.../
Citati erotične vsebine niso za šolo etc etc.

Levec v pismu Karlu Štreklju, 1884

Jaz sem tako vprežen, da se ne morem geniti. Že celo večnost noben kandidat ni prebil preskušnje iz slovenskega jezika. Pri nas je 30 ur slovenščine na teden, pa sem samo jaz zanj, da moram poleg dveh nadzorstev (za Ljubljano ljudske šole, obrtne nadaljevalne šole pa po vsi Kranjski!) na teden učiti 20 slovenskih ur. Dopust, ki mi ga je dalo ministristvo pred 5 leti, mi je lani zaradi pomanjkanja učiteljev spet vzelo. Na dan po 9 ur tičim v šoli ali v svojem kabinetu. Rodbina moja se pa tudi je več kot preveč namnožila. Zdaj že več mesecev sestavljam Slovenski pravopis za šolske namene, ki mi ga je naročilo naučno ministristvo. Grozno delo! Zdi se mi, kakor bi grizel pazder [oleseneli del lanenega stebela]!

Levec v pismu Antonu Aškercu, 1897

Sicer sem ves prosti čas prebil v svojem kabinetu pri tistem svojem vražjem Slovenskem pravopisu, ki ga kujem že dve leti. Že štirikrat sem ekscerpiral Pleteršnikov slovar, a zdaj, ko pišem koncept na čisto, sem tako nezadovoljen z delom in njegovimi rezultati, da bi vse skupaj najrajši sežgal. /.../ Ministristvo sem prosil, da naj mi da zaradi nadzorstva vsaj polovico dopusta, a Šumana od 15. junija do 15. septembra ni bilo v pisarni in tako je šla moja prošnja šele pred 3 tedni na Dunaj. Čim dalje sem v šolstvu, tem bolj sovražim ta stan, ker vidim, da smo naši učni upravi samo sužnji in težaki.

Levec v pismu Josipu Staretu, 1897

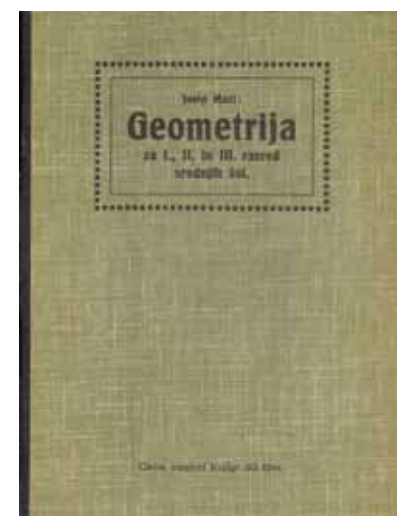
Popotnik, glasilo Zaveze slovenskih učiteljskih društev, je spomladi 1899 poročal, da je na Dunaju izšel Slovenski pravopis: »To je naslov že parkrat omenjeni in težko pričakovani knjigi, katere je učiteljem in zlasti učiteljem-pisateljem treba, ko ribi vode.« Avtor pravopisa je bil Fran Levec, ki je že 1889 v Ljubljanskem zvonu ugotavljal: »Najprimerneje, ko bi se visoki c.-kr. deželni šolski svet kranjski z ozirom na nedoslednost in zmešnjavo, ki se šopiri glede pravopisa, slovniških oblik in besednega reda po vseh učnih knjigah za ljudske in srednje šole in uvaža veliko nepravilno, katero mora ta zmešnjava povzročiti pri pouku, sklical na posvet nekoliko učiteljev slovenskega jezika, dal po njih določiti se preporne stvari v naši pisavi, potem pa poskrbeti za to, da se spiše šolska slovnica slovenska po gotovih dognanih načelih in da se ne uvede niti v ljudske niti v srednje šole nobena učna knjiga, ki se ne drži te slovnice.«

Levecov pravopis ni bil dobro sprejet in šolska oblast ga zaradi močnega nasprotovanja ni nikoli uradno odobrila. A kljub temu je Slovenski pravopis pomemben mejnik v normiranju slovenskega jezika.

Slovenska kronika XIX. stoletja. 1884–1899. Nova revija, Ljubljana, 2003.

Fran Levec, Slovenski pravopis, 1899

Josip Mazi, Geometrija

ŠOLNINA, PRISPEVKI, ŠTIPENDIJE

Na začetku je znašala šolnina za nižjo realko 8 goldinarjev. Leta 1886 pa so morali vsi učenci realke plačevati enak znesek (40 goldinarjev letno). Polovica šolnine je pripadala državnemu študijskemu fondu, druga polovica pa je šla v realčni sklad.

Josip Mazi, Zgodovina državne realke v Ljubljani.

Da je bila šolnina relativno visoka, nam pove podatek, da je bila letna plača zdravnika 800 goldinarjev. Povratna vozovnica Ljubljana–Divača pa je istega leta stala 7 goldinarjev in 10 krajcarjev.

Stane Berzelak, Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Modrijan, 1999.

Na realki je bilo v Cankarjevih časih eno leto manj šolanja kot na gimnaziji, s tem pa tudi manj stroškov. To je bil eden od razlogov, da se je marsikdo raje vpisal na realko kot na gimnazijo.

Avstrijski goldinar, 1882

Ogrski goldinar, 1882

Avstrijskih 100 kron, 1910

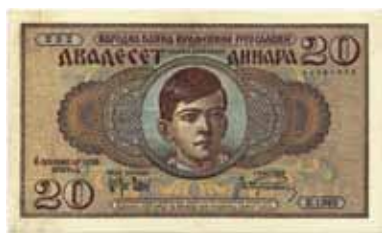
Ogrskih 100 kron, 1910

Kraljevina Jugoslavija, 50 dinarjev, 1931

Kraljevina Jugoslavija, 50 dinarjev, 1931

Kraljevina Jugoslavija, 20 dinarjev, 1936

Kraljevina Jugoslavija, 20 dinarjev, 1936

Za oprostitev šolnine so lahko zaprosili revni dijaki, ki so bili v šoli uspešni (ocenjeni z zgornjima dvema ocenama), od leta 1878 pa so morali imeti tudi vedenje ocenjeno z vzorno ali dobro. Od leta 1870 je bila možna tudi polovična oprostitev šolnine. /.../

Poleg šolnine so dijaki od leta 1856/57 plačevali 20 krajcarjev prispevka za šolsko knjižnico, za kemikalije in po letu 1880 tudi za športne rekvizite.

Šolnine dijaki od leta 1921/22 niso več plačevali, vendar je bila ponovno uvedena v letu 1936/37. /.../ Višina ponovno uvedene šolnine je bila določena glede na višino davka, ki so ga plačevali starši. /.../ Šolnina je znašala od 100 do 1500 din in se je plačala ob vpisu v gotovini. Če se je iz iste družine šolalo v državnih šolah več otrok, je bilo treba za prvega otroka plačati polno šolnino, za ostale pa polovično.

Magda Prevč, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Dijaki realke so lahko prejeli stipendijo Franca Jožefa, podporo ustanoviteljice Kranjske hranilnice, na razpolago je bil tudi realčni sklad; štipendirali so jih lahko razni gospodarstveniki in ustanove.

Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Avstrijski goldinar, 1881

Avstrijski krajcar, 1891

Avstrijska krona, 1908

Kraljevina SHS, 25 par, 1920

Kraljevina Jugoslavija, 1 dukat, 1931

Kraljevina Jugoslavija, 20 dinarjev, 1931

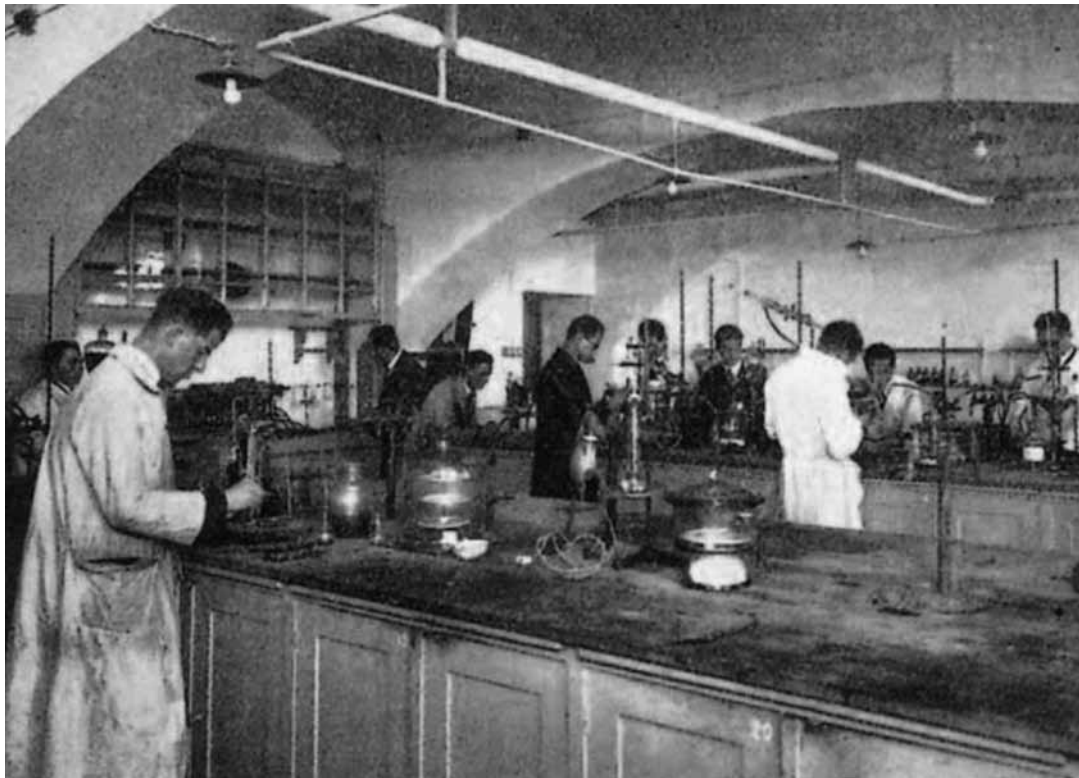
Prikazane predmete hrani Numizmatični kabinet Narodnega muzeja Slovenije; avtor fotografij: Matija Pavlovec.

ZBIRKE, KNJIŽNICE, OPREMA NA REALKI

Kemijski laboratorij na ljubljanski realki ni bil namenjen le pouku, ampak je služil tudi medicinskim in sodnim preiskavam, v njem so analizirali rudnine (npr. z idrijskega področja), nadzorovali so tudi vodo ljubljanskega vodovoda. Bil je torej referenčni laboratorij za Kranjsko in Dalmacijo.

Magda Prevc na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Kemijski laboratorij v kleti Realke

V prvih dveh desetletjih so pomembna tudi tri velika darila, to je /.../ darilo učitelja Franca Huberja, ki je ob upokojitvi leta 1855 podaril šoli svojo knjižnico – 295 knjig.

Leta 1861 je ljubljanski preparator Nikolaj Hofmann podaril šoli zbirko prepariranih živali, med njimi 42 nagačenih ptic, leta 1877 pa je Ferdinand Schmidt podaril šoli svojo zbirko 600 vodnih in kopenskih mehkužcev ter ogromno entomološko zbirko – 160 škatel s 16 000 vrstami žuželk, med njimi eno škatlo jamskih členonožcev. /.../ Po prvi svetovni vojni je to zbirko prevzel Prirodoslovni muzej.

Obstajala je tudi zbirka 280 različnih mineralov, modeli kristalov, izdelani iz lipovega lesa, botanična zbirka, obsežen herbarij cvetnic (1313 vrst) iz zapuščine Valentina Plemlja, v katerem je bilo veliko redkih rastlin iz alpskega sveta. /.../ Kupovali so veliko knjig z naravoslovno tematiko, naročeni so bili na prirodoslovne revije, kupovali številne stenske slike, pa tudi najdražja učila, tako npr. nagačenega orangutana in noja. /.../ Tako se je zbirka neprestano večala in je bila med prvo svetovno vojno poleg zbirke v Deželnem muzeju največja na Slovenskem.

Prvi mikroskop je šola kupila 1876.

V šolskem letu 1873/74 je bila knjižnica razdeljena na profesorsko in dijaško, vendar je za obe skrbel profesor Zupan, pomagal pa mu je dijak Ludvik Berger. Tako urejena knjižnica je dočkala selitev v novo šolsko stavbo in dobila velik prostor v prvem nadstropju. Knjižnica ni imela knjižničarja, ampak varuha, ki je ob svojem učiteljskem delu verjetno opravljal tudi nekaj knjižničarskih del, ob sebi pa je imel enega ali več pomočnikov (dijakov). Sprva sta bili obe knjižnici – učiteljska in dijaška – v istem prostoru, leta 1890 pa so ju ločili. Dijaška knjižnica je ostala v prvotnem prostoru, učiteljsko pa so prenesli v manjši prostor v drugem nadstropju. Po popotresni obnovi /.../ sta obe knjižnici dobili nova prostora. Učiteljsko knjižnico so namestili v prostoru ob zbornici, dijaško pa v drugem nadstropju. V tem času je štela učiteljska knjižnica 3052 knjig in 756 zvezkov, dijaška pa 2675 knjig in 490 zvezkov. Poleg tega je bila v zbornici priročna knjižnica z učbeniki in drugo učno literaturo, v kabinetih pa posebne strokovne knjige. /.../

Fran Levec je na realki zasnoval numizmatično zbirko, a po prvi svetovni vojni v šolskih poročilih ni več nobenega zapisa o tem.

V fizikalnici so leta 1935/36 zamenjali enosmerni električni tok z izmeničnim.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Ves čas smo bili [med drugo svetovno vojno] v enem razredu /.../ Razrednik je bil od prvega do osmega razreda isti, pa razred tudi. Nismo imeli učilnice za fiziko pa kemijo ... Fizikalna predavalnica je bila, tam smo bili morda enkrat na teden, drugače pa je ves pouk potekal v enem prostoru.

Miha Wohinz na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

VEGOVA ULICA

PRED LJUBLJANSKO REALKO

Vegova ulica je nastala na mestu nekdanjega jarka za okopi srednjeveškega mestnega obzidja. Poimenovana je bila 22. junija 1876 na sestanku ljubljanskega mestnega sveta kmalu po tem, ko je bila zgrajena stavba realke. Njeno ime je predlagal prvi ravnatelj realke v Ljubljani Peternel. Tudi po njem so kasneje poimenovali kratko ulico med Vegovo in Gosposko.

Vegova ulica, ki je bila ob nastanku, to je ob dograditvi nove realčne zgradbe, mirna in samotna, je z novim časom postajala vse prometnejša. To ugotavlja ravnatelj Mazi v dopisu 15. maja 1927, ki ga je naslovil na mestni magistrat. Poudarja, da je to ulica šol (univerza, realka, glasbena šola), zato je moteč že hrup, še posebno pa prah, ki nastaja pri tem prometu. Ravnatelj je zato prosil mestno oblast, naj bi ulico prekrili z asfaltom. Z magistrata so odgovorili, da začasno to ni mogoče, v prihodnje pa bo treba o tem razmišljati, vendar ne o asfaltu, ker je preveč gladek. V pošteb bi prišle kocke. Kot vemo, je bila Vegova ulica veliko pozneje vendarle asfaltirana.

Vegovo ulico je Plečnik začel urejati sočasno s preureditvijo fasade stavbe Glasbene matice leta 1932. To je njegova najbolj zaokrožena urbanistična celota. Izhaja iz zamisli o monumentalni mestni magistrali, ki naj bi se proti severu nadaljevala čez park Zvezda do Južnega trga, na jug pa mimo Ilirskega stebra do trnovske cerkve. Temelji na Fabianijevih smernicah o povezovanju vodilnih mestnih motivov.

Zaradi znižane ravni ulice je Plečnik namestil nove stopnice v staro zgradbo realke in nameraval nekoliko niže napraviti nov vhod v poslopje.

Magda Prevc, *Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Andrej Hrausky, Janez Koželj, Damjan Prelovšek, Jože Plečnik. Dunaj, Praga, Ljubljana. *Cankarjeva založba, Ljubljana, 2007.*

Jože Plečnik

Jurij Vega

Univerza z Vegovo ulico in Realko (razglednica)

Ljubljanska Realka (razglednica)

Kongresni trg z Univerzo in Realko (razglednica)

Ljubljana s stavbo Realke (razglednica)

Ulični list – poimenovanje Vegove, 22. 6. 1876

REALKA – TRDNJAVA NEMŠTVA?

Po uredbi ministra za šolstvo in kulturo št. 5. 1871 so obiskovali pouk slovenskega jezika na ljubljanski realki le učenci, katerih starši ali skrbniki so to izrecno zahtevali.

Ob odprtju je časopis Slovenec zapisal: »Realka se je včeraj slovesno odprla. Bilo je tako, kakor da bi bila Ljubljana sredi Nemčije in prostori tega poslopja slovenskemu jeziku zmeraj zaprti.«

Časopis Slovenski narod je v uvodniku 18. oktobra 1874 izrazil nenaklonjenost nemški naravnosti šole in izpostavil dejstvo, da na realki dobijo službo skoraj samo nemški profesorji.

Učni jezik je bil nemški. Z novim splošnim učnim načrtom za realke, ki je bil potrjen leta 1879, v veljavo je stopil leta 1880, je postala slovenščina obvezen predmet za dijake slovenske narodnosti in pouk slovenščine kot obveznega predmeta je potekal v slovenskem učnem jeziku. Ta učni načrt je bil v rabi štirinajst let, ko je bila uveljavljena manjša sprememba, in sicer je postala slovenščina učni jezik pri verouku v prvih dveh letih za slovenske dijake.

Vprašanje pouka slovenščine in vprašanje slovenščine kot učnega jezika je bilo na ljubljanski realki izstopajoče vse do leta 1918.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Realka je veljala nekaj časa za strogo nemški zavod z izrazito nemško nacionalno usmerjenostjo. Šolanje v njej je bilo za slovenske dijake težavno, ker je bil skoraj ves pouk v nemščini. V 80. in 90. letih 19. stoletja so na njej poučevali v glavnem nemški profesorji, nekaj pa je bilo tudi zavednih slovenskih učiteljev (npr. Fran Levec). Velike nevarnosti za potujčevanje slovenskih dijakov torej ni bilo.

Če pogledamo v razvoj ljubljanske realke, opazimo, da so bili po Mihaelu Peterneleu do leta 1918 vsi ravnatelji Neslovinci, do konca 19. stoletja pa tudi večina učiteljev.

Na začetku je bilo na realki več slovenskih dijakov kot nemških. Kasneje je bilo število precej izenačeno, sredi osemdesetih let 19. stoletja pa se je povečalo število nemških dijakov in tako je ostalo do konca devetdesetih let. Po letu 1900 se je zopet povečalo število slovenskih dijakov. Nekaj je bilo tudi dijakov drugih narodnosti, Italijanov, Hrvatov in Čehov.

Realci so rekli tudi »trdnjava nemštva«. Toda kljub temu so bili mnogi realci narodno zavedni (npr. sokoli). Med dijaki je bila vsaj polovica Slovencev. Na začetku 20. stoletja je bila polovica profesorjev slovenske narodnosti, leta 1918 pa že več kot polovica.

Enciklopedija Slovenije 10. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1996.
Bogo Zupančič, Usode ljubljanskih stavb in ljudi 1–24. KUD Polis, 2005.
Darinka Kladnik, Preobrazbe Ljubljane. ZIP Ljubljana, 2004.
Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Res je, da je bila nemščina učni jezik itn., ampak so se ji znali nekako upirati. Upirali so se nemškim zapisom svojih imen, vključevali so se v slovenska telovadna društva, postali so nekakšni uporniki, libertini, bi lahko rekli. /.../ Nasprotja med nemško vladajočo linijo in med vedno močnejšo slovensko zavestjo so postajala vedno močnejša, dokler ni prišlo do konfliktov pred prvo svetovno vojno.

74. številka.

Ljubljana, sobota 3. aprila.

VIII. leto, 1875.

SLOVENSKI NAROD.

Imajo vsi narodi enako pravico izobraziti se v svojem jeziku in razviti svojo narodnost! Ali se res s tacim kričnim nasprotjem in protislovjem pozitivnega zakona in praktične izpeljave njegovih ukasov morejo pravni čuti in druge državljanske kreposti v narodnih buditi in pljzevati? Na to naj nam protivni organi brez okolišev odgovore, če jim je res kaj do države.

Zatiranje slovenščine.

Šola je pri nas, po večji narodni kulturi hrepenceh Slovencev najvažnejše vprašanje, ker le večja narodna kultura nam more narodni obstanek zagotoviti. Za to naj nam nihče ne sameri, da se zopet in zopet k temu vprašanju vračamo, ter denes ponavljaje omenjamo e. kr. ljubljansko realko, katera, da si je v sredi meji slovenskim narodom, vendar s čudno drzovitostjo in samohovalnostjo naš deželni jezik zaničuje, postavlja ga v sadnji kot. To moramo tem bolj, ker se začne prihodnji teden deželni zbor in se torej nadajamo, da se bodo narodni poslanci stvari prijeli in protestirali proti prevzetnemu ravnanju vladajočega germanstva.

Omenjali smo že odgovora, katerega je e. kr. realčni direktor g. Mrhal v uradni „Laib. Ztg.“ na naš članek dal. Ker omenjenega uradnega lista ogromna večina ne čita, naj posnamemo tu v originalu sredino g. Mrhalove čistoizjave, torej avtentične obrazložbe, kako se našemu jeziku pri nas krivica godi. Glasi se:

„Der den Unterricht im Slovenischen an der hierortigen Realschule regelnde und auch gegenwärtig in Kraft stehende Erlaß des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 31. Mai 1871, Z. 2431, verordnet: „Das Slovenische bildet nur für jene Schüler einen obligaten Gegenstand, deren Eltern oder Vormünder es ausdrücklich verlangen“. Dieser Vorschrift gemäss wurden bisher die Eltern oder deren Stellvertreter beim Einschreiben gefragt, ob sie verlangen, dass ihre Söhne resp. Mündel das Slovenische als obligaten Gegenstand besuchen. Da aber namentlich Eltern die weiter entfernt von Laibach

wohnen, selten ihre Kinder, wenigstens von der zweiten Klasse aufwärts, zum Einschreiben vorführen, so wurde in den meisten Fällen die Erklärung der Schüler jener der Eltern gleichgehalten und jeder zum Besuche des Slovenischen zugelassen, der sich dazu meldete. Nicht selten (?) geschah es, dass Schüler ihre beim Einschreiben abgegebene negative Erklärung nach E.öffnung des Schuljahres zurücknahmen und um Zulassung zum slovenischen Unterrichte ansuchten; auch solchen wurde nie ein Hindernis in den Weg gelegt. Im Laufe des heurigen ersten Semesters kamen jedoch mehrere (?) Fälle vor, dass Eltern um Dispens vom Slovenischen für ihre diesen Gegenstand besuchenden Söhne bei der Direction ansuchten, und da ihrem Ansuchen mitten im Semester nicht entsprochen werden konnte, erklärten, dass ihre Söhne ohne väterliche Zustimmung am slovenischen Unterrichte theilnehmen. Zur Vermeidung solcher Vorkälle wird vom laufendem zweiten Semester angefangen die diesbezügliche mündliche oder schriftliche Erklärung der Eltern oder deren Stellvertreter von der Direction gefordert.“

Te besede, katere imajo namen zagovarjati, glasno dovolj tožijo.

Risanje, italijanski jezik, nemški jezik — vse je obligatno, to je, vsak učenec se mora učiti teh predmetov, le naš deželni jezik nij obligaten; uči se ga le, kot sadnjega sametovanega predmeta oni učence, kateri „terja“, (kakor ministerstvo ukazuje) ali celo le tist učence, ki dovoljenje od staršev prinese, (kakor direktor ministerstva naredbo interpretira). Stvar vpilje dovolj!

In potem vlada pravi, da ne germanizira! In vedno se nij iz ustave izbrisal člen 19. osnovnih postav, kateri veleva, da

imajo vsi narodi enako pravico izobraziti se v svojem jeziku in razviti svojo narodnost! Ali se res s tacim kričnim nasprotjem in protislovjem pozitivnega zakona in praktične izpeljave njegovih ukasov morejo pravni čuti in druge državljanske kreposti v narodnih buditi in pljzevati? Na to naj nam protivni organi brez okolišev odgovore, če jim je res kaj do države.

Politični razgled.

Notranje dežele

V Ljubljani 2. aprila.

Dunajski uradna „Wiener Abendpost“ govori o cesarjevem odhodu v Trst in Dalmacijo in pravi, da je cesarju namen tega potovanja pregledati, kaj je deželi treba. Štud. z italijanskim kraljem bode — pravi — utrdil sveto trah cesarjev, katerej se bode tudi Italija še bolj približala.

Is Prage se dunajskemu „Tagblatt“ poroča, da je v višjih vojaških krogih razširjena zelo zanesljiva vest, da po cesarjevi vrnitvi iz Dalmacije nastane osobna zmenja v ministerstvu. Delegacije bodo videli v svoji sredi novega vojnega ministra in državni zbor bode pospravil, ko se prične, novega ministerkega predsednika. V merodajnih krogih se posebno iz Češkega javljajo prikazni, po katerih bi se dalo sklepati, da bi jim ministerstvo Koller baš ne bilo neprijetno.

O Bankarstvu prinaša vladni „Neues Fremdenblatt“ čudno in neverjetno novico, da se bode vrnil in da bode naprej ministral. Moš sindikatnih dobitkov, kateremu je dr. Neuda pred sodbo očital, da nij nič boljši, kakor Ofenheim!

Vnauje države.

Vsi francoski listi razpravljajo sedaj dve zadevi, namreč: Raspor v ministerstvu Buffet (kateri je pa baje uže poravnal), in predrzno, silovito agitacijo bona-

Zatiranje slovenščine, Slovenski narod, 3. 4. 1875

Omembe vredno je tudi, da se v zadnjem desetletju pred [prvo svetovno] vojno in seznamih dijakov slovenski primki zapisujejo vse pogosteje v slovenski obliki, in ne več v nemški transkripciji, kar je bilo pravilo dolgih desetletij.

Magda Prevc na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

V šolskem letu 1918/19, po prvi svetovni vojni, se je na realki močno spremenila sestava učiteljskega zbora, saj je odšlo veliko nemških učiteljev. Te dramatične spremembe na realki je popisal prof. Josip Mazi: »Konec oktobra 1918 se je izvršil zgodovinski preobrat, ki je jugoslovanske zemlje odcepil od habsburške monarhije. Narodna vlada v Ljubljani je prevzela vodstvo Slovenije. Oddelek za uk in bogočastje je izdal 27. novembra 1918 odlok št. 8845, po katerem naj ostane notranji ustroj šole za enkrat še po starem, uvede naj se pa slovenščina kot učni jezik, nemščina le kot obvezni predmet in poleg nje v višjih razredih tudi srbohrvaščina z eno uro tedensko. Tako so postali slovenski razredi temeljni s slovenskim učnim jezikom (16), njim se je priključilo 6 razredov z nemškim učnim jezikom. Uradni in poslovni jezik je seveda takoj postal slovenski, vodja zavoda pa Slovenec. V smislu prej navedenega odloka je bila realka s šolskim letom 1919/20 popolnoma poslovenjena; nemški dijaki in profesorji so odšli, nemške paralele pa odpadle.«

Prva matura v slovenskem jeziku je bila 4. januarja 1919, opravljali in opravili so jo štirje kandidati.

Leta 1918/19 je bilo na realki 612 Slovencev, 126 Nemcev in po nekaj Hrvatov, Srbov, Čehov in Italijanov; v šolskem letu 1919/20 pa je bilo 752 Slovencev, po nekaj Hrvatov, Srbov, Čehov, Italijanov in le 6 Nemcev.

Največ sprememb v predmetniku je bilo na področju jezikov. Slovenščina je dobila več tedenskih ur, francoščina je bila uvedena že v prvi letnik, nemščina je imela kot tuji jezik dve uri tedensko, srbohrvaščina se je poučevala sprva le v višjih razredih, od 1. novembra 1921 pa tudi v nižjih razredih, najprej eno uro tedensko, od leta 1928 pa po dve uri tedensko.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

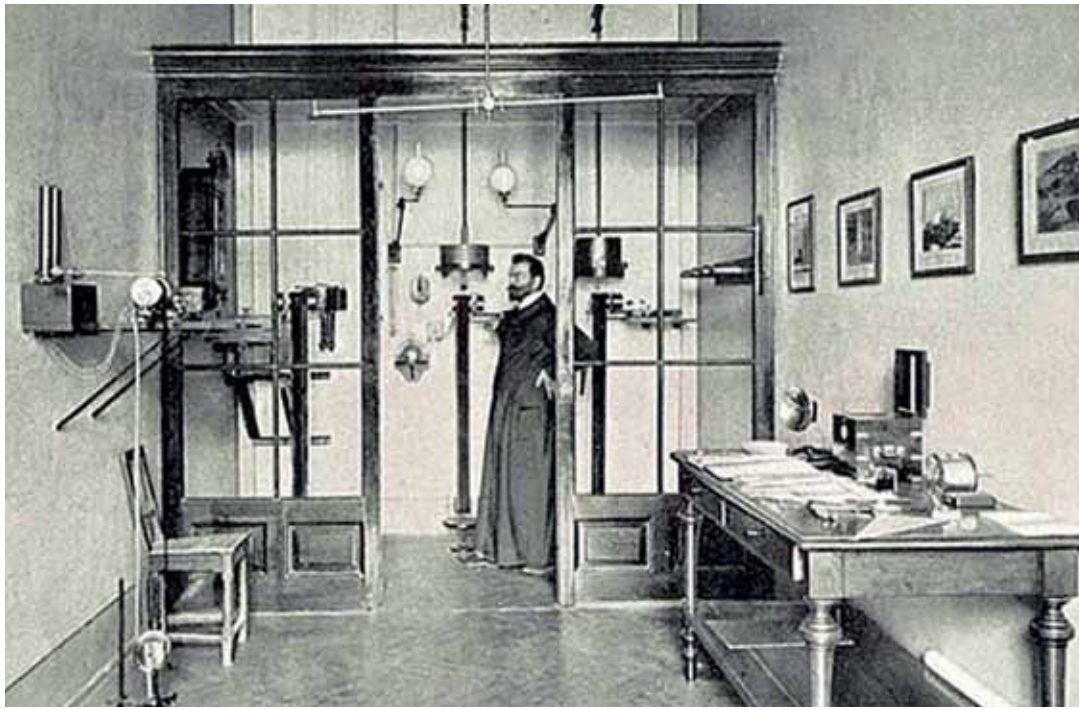

Zgodovina višje realke, Ljubljana, 1902

POTRESNA IN METEOROLOŠKA OPAZOVALNICA NA REALKI

Velikonočni potres (14. 4. 1895) je spodbudil ustanovitev prve potresne opazovalnice v avstro-ogrski monarhiji. Zaradi novega potresa 1897 so podprli idejo vsestranskega znanstvenika Albina Belarja, da na Realki na Vegovi zasnuje potresno opazovalnico, ki je bila takrat ena redkih v Evropi. Delovati je začela 18. septembra 1897 in je zapisovala potrese do pomladi leta 1919.

Potresna opazovalnica na Realki

1895 je bila ob hudem ljubljanskem potresu poškodovana tudi stavba Realke, zato je bil pouk za štiri tedne prekinjen. Vendar poškodbe niso bile tako hude, saj je bila gradnja solidna, zato so v prostorih začasno nastanili popotresne brezdomce.

V poletnih mesecih so šolo obnavljali. Hranilnica je za to odobrila 45 tisoč goldinarjev. Takrat je telovadnica dobila dva prizidka za garderobe, veliko šolsko dvorano pa so znižali. Naredili so vmesni strop med prvim in drugim nadstropjem. Dvorana je postala sicer manj svečana, a bolj akustična, v drugem nadstropju pa so pridobili štiri prostore: dve učilnici in dva prostora za knjižnico.

Magda Prevc, *Ljubljanska Realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

Dne 17/4 ob tričetrt na 12 smo imeli jako močan potres. Razen Romana in Leona smo se vsi prebudili in vstali. Mamo je tako razburil, da vso noč ni zatisnila očesa. Škode ni naredil. Sicer pa naš realčni seismometer skoro vsak dan zaznamenuje manjše vibracije.

Pismo Frana Levca sinu Vladimiru 1898

Za začetek je Belar leta 1897 na steno kemijskega laboratorija montiral mali valomer tipa Vincentini, leta 1899 pa so potresno opazovalnico opremili v dveh kletnih prostorih; v tla so vgradili betonske podstavke, da so bili seizmološki aparati v stiku z zemljo. Naprave za merjenje potresov je nabavil v Italiji, kasneje pa jih je izdeloval tudi sam (bilo naj bi jih 17) in dobil zanje mednarodne nagrade. Izdelal je prvi prenosni potresomer na svetu. Na Realki so zasnovali (leta 1900) tudi telegrafsko postajo, s katero so bili povezani z italijanskimi seizmološkimi postajami.

Albin Belar (1864–1939) je študiral na Dunaju kemijo, v Gradcu pa doktoriral iz fizike. Leta 1896 je postal na ljubljanski višji Realki profesor kemije in na njej zasnoval ter vodil potresno opazovalnico, ki je postala mednarodno uveljavljena.

Belar je poučeval na Realki do leta 1908, opazovalnico pa je vodil do 1918. Leta 1919, v novi državi SHS, so ga zaradi njegovega avstrijskega prepričanja oz. domnevnega nemškutarstva upokojili (zasebno opazovalnico je imel do leta 1930), njegove seizmološke naprave, knjižnico in gradivo, ki ga je zbral v dveh desetletjih, pa zaplenili in v glavnem poslali v Beograd, nekaj pa prenesli na Univerzo, kjer je po letu 1924 delovala nova opazovalnica.

Leta 1997 mu je Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije na pročelju nekdanje Realke kot pionirju slovenske seizmologije postavilo spominsko ploščo.

Slovenska kronika XIX. stoletja. 1884–1899. Nova revija, Ljubljana, 2003.

Magda Prevc, *Ljubljanska Realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Delo, 6. 6. 2001.

Dnevnik, 13. 6. 2014

Meteorološka opazovalnica na Realki

Večino nakupov in vsa dela [za potresno opazovalnico] je plačala Kranjska hranilnica, ki je bila tudi pripravljena z meteorološkimi instrumenti opremiti stolpič na vrhu realčne stavbe. Leta 1901 je bil v stolpič postavljen prvi od dveh aparatov, ki je stalno meril hitrost vetra.

Magda Prevc, *Ljubljanska Realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

GOSTOVANJE KEMIJSKEGA INŠTITUTA LJUBLJANSKE UNIVERZE NA REALKI

Laboratorij za organsko kemijo v kleti Realke

Kemijski oddelek na Tehniški fakulteti ljubljanske univerze je bil ustanovljen 15. novembra 1919. Za pedagoško in znanstvenoraziskovalno delo so bili potrebni laboratoriji. Ker teh ni bilo, se je začela borba za pridobivanje potrebnih finančnih sredstev. Iz prve zadrege je Kemijski inštitut rešila Kranjska hranilnica, ki mu je brezplačno ponudila polovico kletnih prostorov na Realki v Vegovi ulici. Sredstva za predelavo kleti, kjer so povzročali vlaga, vgradnja oddušnika, osvetlitev in zračenje prostorov velike težave, je zaradi nizke državne dotacije prispevala zasebna industrija. Jeseni leta 1919 je bil redni vpis v zimski semester in predavanja so se začela v začetku decembra.

Kletni prostori v južnem traktu so bili kmalu po ustanovitvi slovenske univerze v Ljubljani dani v uporabo katedri za kemijo, med njimi in realko pa je občasno prihajalo do manjših nesoglasij, ker je bila kemija utesnjena in je poskušala dobiti več prostorov, realka pa jih ni mogla dati, saj je imela zaradi velikega števila dijakov vedno premalo prostora.

Magda Prevc, *Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

Leta 1923 je bilo glavno adaptacijsko delo v kleti na Realki končano in Kemijski inštitut je imel za prva dva letnika dovolj vpisanih študentov in naj-nujnejše prostore.

V laboratorijih v kleti na Realki so delali poleg kemikov tehnologov tudi kemiki filozofi, medicinci, montanisti in naravoslovci. Za tretji in četrti letnik so nameravali adaptirati še drugi del kleti ali postaviti paviljon na dvorišču Realke. Ti načrti so bili zaradi skrčenja dotacij opuščeni. V kleti Realke je bila urejena tudi znanstvena knjižnica.

Leta 1923 je Kemijski inštitut v novi stavbi Tehniške fakultete med Aškerčevo in Rimskim zidom dobil prostore za tretji in četrti letnik. Še vedno pa so uporabljali predavalnico v pritličju Realke, kamor je bilo treba za eksperimentalna predavanja čez dvorišče prinašati in odnašati aparature.

V novi Jugoslaviji po 2. svetovni vojni demoli-rani laboratoriji in delovni prostori na Realki niso dovoljevali takojšnjega dela. Potrebno je bilo mnogo energije, zavzetosti in finančnih sredstev, da so za delo usposobili uničene prostore, nabavili najnujnejšo opremo, literaturo ipd. in dogradili

novo stavbo. Z resnim naporom vseh prizadetih so bili v letih 1946–1949 pripravljene za delo in pouk prostori na Realki, skupaj 1175 m², in v Stari tehniki na Aškerčevi, skupaj 495 m². V šolskem letu 1950/51 se je Oddelek za kemijo vselil v novo stavbo na Murnikovi. Kasneje se je preselila Katedra za fizikalno kemijo iz kleti Realke v poslopje na Snežniški. V letih 1965 in 1967 se je tudi odsek za farmacijo Oddeleka za kemijo preselil iz kletnih prostorov na Realki v poslopje Stare tehnike.

90 let Univerze v Ljubljani, FKKT, str. 331.

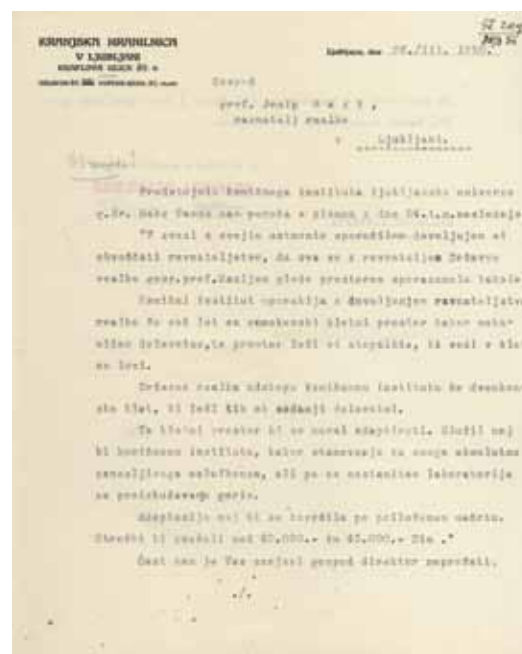
Kemijski inštitut, klet Realke

Prošnja kemikov za najem prostorov, 1945

Vhod v kemijski inštitut ljubljanske univerze z dvorišča realke, 1941

Prošnja kemikov za najem prostorov, 1930

REALKA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

1. DEL

V levem pritličnem delu zgradbe na Vegovi je bila tik pred drugo svetovno vojno nastanjena vojaška medicinska enota, ki je delala poskuse z bojnimi strupi. V neposredni bližini šole je bila nizka zgradba s pripadajočimi objekti. Poizkuse so opravljali na psih, sodelovali pa so civilni izvedenci in vojaški strokovnjaki. Vojaški vodja projekta je dobro sodeloval s tedanjim hišnikom na realki Škribo.

Po razgovoru z G. Škribo junija 1985 zapisal Igor Gospodarič.

Leta 1939 sem se vpisal v realno moško gimnazijo na Vegovi ulici. /.../ Obiskovanje gimnazije pred, med in po vojni me je obogatilo s kopico tujih jezikov; najprej francoščina in srbohrvaščina, nato italijanščina, staro-cerkvenoslovanščina in (neobvezna) latinščina, potem nemščina in končno še angleščina in ruščina. Druga, za dijake čudovita novost so bile skrajšane ure pouka. Zaradi vse pogostejših alarmov pred bombnimi napadi so trajale šolske ure le po 20 minut. Smo se pa tudi v tistih 20 minutah naučili zelo veliko.

Vse pa ni bilo tako lepo. Če je bilo pod Italijani življenje še kar znosno, se je leta 1943 s prihodom Nemcev vse zaostrojilo. Kmalu so postavili blizu sedanjega kina Šiške »blok«, ki je ločeval središče mesta od predmestij s strogimi pregledi. V začetku leta 1945 smo, namesto da bi hodili v šolo, kopali strelske jarke in za svoje delo dobivali enkrat dnevno enolončnico.

Henrik Neubauer, Ljubljanski utrinki. V: Ljubljana. Glasilo Mestne občine Ljubljana. Št. 6, 7. junij, julij, 2003.

Ker so vojaki zasedli poslopje klasične gimnazije, je ta imela od 1. maja 1941 popoldanski pouk na realki.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Moj profesor na nižji gimnaziji (I. državna realka na Vegovi) je bil Nikolaj Omersa; z njim sem se kasneje usodno srečal še v taborišču Dachau in na likovni akademiji, kjer sva oba poučevala. /.../

Ko se je začela vojna, sem kot mladinec sodeloval v ilegalni organizaciji, tihotapili smo jugoslovansko orožje, trosili letake, rezali žice in podobno. Doma sem imel celo preprosto ročno tiskarno. Sam ne vem, kako smo s

pomočjo želatine razmnoževali letake z borbenimi vsebinami, radi pa smo risali tudi karikature Hitlerja. Nato je prišlo do izdaje. /.../ Mene so aretirali 18. julija 1944, 10. avgusta so nas odpeljali v Dachau. /.../ Med [zaporniki] sta bila tudi moja profesorja iz gimnazije – pisatelj Juš Kozak in Vladimir Koch, profesor za francoščino.

Jelka Šutej Adamič, Mojster je prisedel (intervju s slikarjem in grafikom Bogdanom Borčičem, Prešernovim nagrajencem 2005). Delo, 29. 1. 2005.

/.../ dijaki realke so prej kot drugi pokazali znake odpora z manjšimi protesti (protestni molk, polivanje Musolinijevih slik) /...

Prvega decembra 1941 so pri pouku italijanščine vsi dijaki 7. c-razreda (realčni razred) demonstrativno vstali in nekaj časa molčali. Sledile so preiskave in sankcije. Nekaj dni kasneje je v enem od šolskih stranišč eksplodirala cev, napolnjena s smodnikom, in razbila školjko.

Preiskava je pokazala, da je ta smodnik prinesel neznan dijak 8. b-razreda. Po daljših zaslišanjih so enega tudi izključili iz šole.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Juš Kozak, učitelj zgodovine in zemljepisa

Nikolaj Omersa, učitelj risanja

Dne 23. februarja 1942 so nenapovedano zasedli poslopje realke vojaki prvega in drugega bataljona prvega grenadirskega polka. /.../ Ob enajstih je bilo treba prekiniti pouk, ob enih popoldne pa so se že vselili vojaki dveh polkov. Vojaki so iz učilnic odnesli klopi najprej na hodnike, pozneje pa so jih spravili v kletne prostore. Uporabili so jih tudi za kurivo v kuhinji, ki so jo postavili na dvorišču za telovadnico. /.../ Nezasedenih je ostalo le nekaj prostorov: ravnateljeva pisarna in vsa tri stanovanja. /.../ 5. marca so na šolskem podstrešju našli več orožja (samokres, bombe, naboje).

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

Zaradi italijanske zasedbe so nas [30. marca 1942] preselili, šli smo gostovat na takratno tretjo in četrto gimnazijo za Bežigrad.

Miha Wohinz na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Denimo to, kako so, ko smo bili v prvem razredu, očeta sošolca, ki še živi in je moj dober prijatelj, ustrelili kot talca. Takratni razrednik, ki je končal v Ameriki, je, kar nikakor ni bilo lepo, tudi to priliko izrabil za to, da bi se včlanili v mladinsko fašistično organizacijo GILL (Gioventu Italiana del Littorio di Lubiana). Razdelil nam je tiste rdeče liste, rezultat pa je bil, da se je od dvainpetdesetih prijavil en sam sošolec. Tako se nismo odzvali iz nekih političnih razlogov, ampak preprosto zato, ker so za to izrabili sošolca, ki je ostal brez očeta. S tem listom sem prišel domov, oče pa je vse skupaj strgal in rekel: »Ti se že ne boš vpisal.«

Miha Wohinz na Večeru na Vegovi. V: Vegovci vegovcem. Zbornik ob 50-letnici Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana. Ljubljana, 2010.

Šolsko leto 1943/44 se je začelo 11. oktobra še v stavbi na Vegovi, čeprav je bilo ravnatelju že sporočeno, da bo poslopje zasedlo nemško mestno poveljstvo in da je treba pouk prekiniti. Šolo v Vegovi so zasedli domobranci.

Magda Prevc, Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.

V prostoru nad orglami je bila v času domobranske zasedbe šole postojanka z mitraljezom. Pazili naj bi zračni prostor nad delom Ljubljane.

Po razgovoru z G. Škribo junija 1985 zapisal Igor Gospodarič.

Prof. L. Klinc vodi vaje iz zaščite pred bojnimi plini (v ozadju zadnji vhod v Realco).

REALKA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

2. DEL

Po vojaškem ukazu so avgusta in septembra 1942 v Univerzitetno knjižnico selili zbirke učiteljske in dijaške knjižnice ter knjižnice dijaškega podpornega društva, pa tudi prirodopisno, risarsko in zgodovinsko-zemljepisno zbirko. Med selitvijo je izginilo več dragocenih knjig in predmetov (npr. celotna zbirka nagačenih ptic pevk), zbirke pa so nadaljnjo škodo utrpeli že pozimi, ko je na streho Univerzitetne knjižnice padlo italijansko poštno letalo. Tudi fizikalna zbirka, ki je bila septembra 1942 premeščena v dvorano križevniškega priorata, je bila med selitvijo močno okrnjena. Med vojaško zasedbo so bile kemijska, matematična in pevska zbirka popolnoma uničene, od telovadne pa so v poslopju ostali samo nepremični elementi.

Poslopje realke naj bi do konca vojne ostalo vojašnica. Na dvorišču so zgradili hleve in garaže, na obeh notranjih vogalih poslopja pa dva bunkerja. Porušili so stebre, vrata in ograjo pri vhodu na dvorišče, po ostalem dvoriščnem obzidju pa napeljali bodečo žico. Centralne kurjave niso uporabljali, pač pa so v nekatere sobe postavili peči. Zaradi mraza in drugih vzrokov so se poškodovale cevi centralne kurjave in odtočne cevi, kvarili so se stropi in stene. Kmalu je morala šola odpeljati tudi vse zbirke in knjižnico. /.../

5. in 6. marca 1943 je vojaštvo 248. bataljona prostore realke vrnilo šoli in se odselilo v vojašnico Vittore Emanuele (bivša vojašnica na Metelkovi ulici). S seboj so vzeli tudi stole, mize, katedre, stenske slike in drugo opremo.

Magda Prevc, *Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

Italijanska okupacija Ljubljane, 1941

Italijani so v vojni 8. septembra 1943 kapitulirali in so očitno že precej popuščali. Po vrnitvi domov sem tako prvič nastopil službo, delo poklicnega brezposelnega. To je potem v vojnem času trajalo celo leto (do leta 1944). Junija tega leta pa se je pripravljala nemška mobilizacija za Todt, neke vrste delovne brigade za obnavljanje raznih komunikacij. Bil bi prav gotovo na vrsti za tovrstno mobilizacijo, saj sem bil v najboljših letih za to, star 23 let. Ko sem izvedel za to, sem šel vprašat Ferda Herzoga, ali me vzamejo v domobransko godbo v Ljubljani. /.../ Ta godba je takrat imela svoje prostore na Aškerčevi c. 1, kjer je bila tudi domobranska vojašnica. /.../ Služba je bila zame medvojni azil. /.../ Potem pa se je domobranska godba preselila v prostore bivše ljubljanske realke /.../. Tam smo leta 1945 tudi doživeli svoj konec, dan osvoboditve Ljubljane – 9. maj 1945. Takrat sta prišli skupaj obe godbi: godba GŠ NOV in POS in domobranska godba in mi smo jim predali ves notni arhiv, nekaj instrumentov ... oni pa so vse to prijateljsko sprejeli. Še prej nas je naš komandant polk. Krener razpustil. /.../ Tako smo lahko ostali ali v Ljubljani ali pa se priključili skupinam vojakov in različnih vojska, ki so z juga bežali /.../ na Koroško in naprej. /.../ Več kot polovica članov domobranske godbe nas je ostala v Ljubljani, drugi so zbežali. Kot poklicni domobranci, vojaki, glasbeniki, godbeniki domobranske godbe nismo imeli na glavi nobenega masla, kaj šele krivde: niti se nismo vojskovali, nismo ne streljali in zato tudi ne ubijali. Od nas, stotnije članov /.../ nihče ni nikogar ne ranil ne ubil na nobeni strani takratne svetovne vojne morije.

Akademik Primož Ramovš, *ustna izjava, 1995.*

Revija za zgodovino, literaturo in antropologijo, 1997.

Dva dneva po rušenju kipa Aleksandra I. 1941

Italijanska kapitulacija je prinesla Zeleni jami nekaj norih ur, ko so ljudje zaslutili konec vojne in izgubili pamet. Prvo, česar so se domislili, so bili bicikli, ki so dotlej sloneli po podstrešjih in kletih, in že se je vse živo vozilo in cingljalo; drugo je bil vojaški magazin na Kodeljevem, ki so ga izropali ob propadu Jugoslavije in ki jih je zamikal tudi zdaj ... Vendar je bilo že čez dva dni, ko se je čez Šentjakovski most in po Šmartinski cesti privarila prva večja kolona Nemcev, vse poparjeno in mirno. Zazdelo se je, kot da se je vojna šele sedaj prav začela, kot da se je dosedanja nedolžna šala sprevrgla v nekaj neusmiljeno zaresnega. Kolesa so bila na mah spet pospravljena. /.../ Z Nemci skratka ni bilo špasa. Bili so veliko bolj trdi in neusmiljeni, pravi narodni sovražniki.

Marjan Rožanc, *Ljubezen. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1986.*

Ob koncu druge svetovne vojne se je domobranska vojska zbrala na dvorišču realke; bilo je veliko vojaških vozil, konjskih vpreg. Okoli 7. maja je vojska odšla in zapustila poslopje šole v velikem neredu.

19. maja 1945 se je pouk na Vegovi znova začel. Stavba je bila v zelo slabem stanju. Vsa vojna leta jo je množica vojakov samo uničevala. Pokvarjene so bile vse napeljave, obnoviti je bilo treba ogrevanje, močno je bil poškodovan parket, prav tako vrata, okna in ometi. Marsikje je zamakalo.

Nekateri dijaki realke so v vojni umrli. Tistim, ki so padli kot partizani ali ilegalci, so leta 1952 odkrili spominsko ploščo; o dijakih, ki so umrli na domobranski strani, javnost ne ve ničesar.

Magda Prevc, *Ljubljanska realka skozi čas. Samozaložba, Ljubljana, 2009.*

Pripovednik, dramatik in esejist Marjan Rožanc (1930–1990) se je leta 1940 vpisal na I. državno realno gimnazijo na Vegovi in jo obiskoval do 1943.

V novem okolju je lahko od blizu opazoval meščanski svet, ki pa mu je bil tako tuj, da v gimnazijskem poslopju nikdar ni slekel ne plašča ne suknjiča. Ta svet je bil zanj preveč drugačen, da bi se lahko z njim poistovetil. Poistovetiti se je bil pripravljen samo z moščansko klapo, v kateri so vladala rokovnjaška in pobalinska merila, pogum, predrznost, telesna moč, kljubovalnost ...

Janez Mušič, *O Marjanu Rožancu. V: Marjan Rožanc, Ljubezen. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1986.*

Koga sem namreč imel vse rad v tistih otroških letih, imel rad in kako drugače norel za njim! Prav vse telovadce pri Sokolu, tiste iz Vodmata in one s Tabora, vse tečajnike skrivnostnega plesnega tečaja v gostilni pri Malissu, ki jih je razgnala policija, vse poznejše aktiviste, internirance in partizane /.../ Ljubil sem italijanskega vojaka Maria Belardinija, ljubil profesorja italijanščine na realni gimnaziji v Vegovi ulici, fašista Luigija Melassija, ljubil celotni italijanski grenadirski oficirski zbor iz vojašnice na Poljanah, pa tudi anonimnega italijanskega vojaka, po vsej verjetnosti Kalabreža. /.../ A zakaj sem imel rad vse te ljudi? Najbrž samo zato, ker sem bil otrok in ker sem imel na stežaj odprto, brezmejno srce.

Marjan Rožanc, *Ljubezen. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1986.*

Še sam nisem vedel, zakaj moram celo v tem trenutku po šolsko torbo in zakaj sem jo nosil s seboj po vseh svojih daljših pohodih, naphano kot sod z vsemi šolskimi knjigami in vsemi šolskimi potrebščinami. Odkar je profesor italijanščine Luigi Melassi kar med poukom segel v svojo denarnico in mi zalučal kovanec za dve liri, naj nemudoma zginem k frizerju, ker da me takega niti trenutek več ne bo gledal, se nisem več vrnil v razred in sem se tudi zaklel, da me nikdar več ne bo videl v Vegovi ulici. Imel sem preveč drugih skrbi in drugih potov. Torbo pa sem vendarle prenašal s seboj. Malo zaradi dobrega namena, ki ga niti sam sebi nisem priznaval, da bom morebiti kdaj pozneje, ko bom že postoril najnujnejše, le še zavil proti šoli, malo zaradi kamuflaže, saj sem s šolsko torbo v rokah materi in drugim najuspešnejše prikrival vsa svoja sumljiva pota, malo pa tudi zaradi važnosti, saj kar nisem mogel pozabiti, da sem gimnazijec, dijak najstarejše slovenske gimnazije v Ljubljani, kakor nam je razrednik povedal že prvi dan pouka, in da se bom čez osem let preselil na drugo stran Vegove ulice, na univerzo, ki me že željno pričakuje. Skratka, šolsko torbo sem moral imeti s seboj, ker mi je služila ob vsaki priliki in za vse namene, pa naj je bila še tako težka in naj mi je še tako zoprno opletala okrog kolen.

Marjan Rožanc, *Ljubezen. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1986.*

KIT IN REALKA

BASEN

Daljnega 3. januarja 1953 je živahna nona napol v morju, napol na kopnem pred Pagom opazila velikansko, skoraj svetopisemsko ribo in to jadrno stekla povedat ribiču Ivanu. Možaku je bilo zaradi dimenzij in videza jasno, da je to kit.

Duje, kot so rekli Ivanu, je vzel puško in v nemočno žival brez vidnega učinka izstrelil šest krogel. Potem je stopil po pomoč in vrv, v mrazu priplaval do kita in mu nataknil zanko okoli repa, pomočniki pa so ga poskušali s 50-metrsko vrvjo potegniti na suho. A žival se ni vdala, na pomoč ji je prišla plima. Čez čas je bil kit spet v vodi; ribič in tovariši so se mu približali v čolnu, kit je zamahnil z repom in jih po zraku odpljusnil deset metrov daleč. Vrv se je pretrgala, kit je odplaval skupaj z zanko na repu. Med tem se je na obali zbral in zabaval ves Pag, vodjo kitolovcev so zbadali: »Duje, izgubija si kita!«

A pobeglemu kitu se je iztekalo življenje: po dveh miljah v morju je spet nasedel. Ribič ga je v čolnu dohitel, tovariš miličnik, ki je bil zraven v imenu države, je vanj (v kita) šestkrat ustrelil iz pištole. Spet ni bilo nič. Potem je Duje zlezel kitu na glavo in mu z dvema kosoma lesa zamašil nozdrvi. Čez pol ure je bila uboga žival mrtva.

Kit na dvorišču Realke

Zgodbe pa še ni konec. Kita so hoteli s parnikom prepeljati na Reko, a ni šlo; beštija je bila namreč dolga skoraj 12 metrov in težka 11 ton. Priti je morala večja ladja. Brez prepariranja – zima je bila huda – so kita za vstopnino razkazovali na Reki, v Ljubljani (na dvorišču Realke), Beogradu in Novem Sadu.

Ko je začel smrdeti, so ga podarili Vladimirju Bakariću, ta pa ga je naprej oddal zagrebškemu prirodoslovnemu muzeju. Tam je menda še danes.

Kit je umrl strašno, a tudi koristno. Prebivalci Paga so dobili del vstopnine od vsejugoslovanskega ogledovanja kita in si s temi dinarji napeljali vodovod. Potem je nekaj let veljalo reklo O, da nam je vsako leto vsaj en kit. Hvaličnost je bila tako velika, da je neki Ante o živali, lovu nanjo in lepotah kapljanja iz vodovodne pipe napisal in uglasbil pesem. V junaškem desetercu.

O kitu na dvorišču Realke se je ohranil tudi kratek film, ki si ga lahko ogledate na YouTubeu.

(Kit v Ljubljani; iz arhiva Filmskih novosti)

ORGLE NA REALKI

Orgle na podstrešju realke

V 50. letih 20. stoletja so v enega izmed podstrešnih prostorov realke prenesli že leta 1935 izdelane orgle. Uporabljali pa so jih študentje Akademije za glasbo. Prirejali so tudi orgelske koncerte.

Prve slovenske posvetne orgle so na Vegovi 4 utihnile 1997, ko so jih prenehali uporabljati pri pouku Akademije za glasbo.

Napis na orglah: *Postavljene leta 1935, ko je bil predsednik Glasbene matice dr. Vladimir Ravnihar in predsednik Filharmonične družbe Anton Lajovic.*

Bogo Zupančič, *Usode ljubljanskih stavb in ljudi 1–24*. KUD Poljs, 2005.
Jubilejni zbornik. *Srednja šola za elektrotehniko in računalništvo Ljubljana, 1994.*

Proti koncu šolskega leta smo vadili za pevski koncert v Hubadovi dvorani takratnega Konservatorija, ki je mejil na Vegovo ulico. Tam sem prvič videl čisto od blizu orgle, ki so bile takrat stare komaj leto dni in ki bodo predmet naše zgodbe. Arhitektonsko so se lepo ujemale z dvorano, s svojim videzom pa so poudarjale svečanost prostora. Žal pa mi zaradi denarnih težav starši niso mogli več plačevati šolnine, zato sem Glasbeno matico obiskovale eno šolsko leto. Zato tistih orgel v dvorani nisem nikoli slišal, pač pa sem že prej velikokrat poslušal orgelsko glasbo v cerkvah, predvsem v šentpeterski.

Ko sem pozneje hodil na ljubljansko realko na Vegovi ulici, je bil moj profesor glasbe Pavel Rančigaj, ki je za talentirane organiziral pevski zbor. /.../

Toda vrnimo se k našim orglam v Hubadovi dvorani. Te orgle, ki so imele dva manuala in 14 registrov, je izdelal mojster Franc Jenko leta 1935, načrt orgelske omare pa je naredil arhitekt J. Platner. Timpanon orgel so krasili trije kipi slovenskih orgelskih virtuozov, G. Riherja, A. Foersterja in I. Hladnika, ki jih je izdelal umetnik Niko Pirnat. Čeprav so bili ventili piščali krmiljeni pnevmatično (in ne električno kot pri večini današnjih orgel), so orgle ocenili, da je mogoče igrati nanje kot na klavir z angleško mehaniko. Nadaljnja ocena je bila še, da so »polne orgle mogočne, pa vendar mehke«. O tem pa je podvomil orglar Stanko Premrl, ki je pod oceno s svinčnikom pripisal: »Ne preveč!« /.../

Naša povojna oblast pa ni bila naklonjena cerkvi in vsemu, kar je bilo z njo povezano. Zato je prišla v nemilost tudi orgelska glasba, profesorji, ki so ta instrument poučevali, in celo orgle same. /.../ Nič ni pomagalo, da se na tem instrumentu izvaja tudi necerkvena glasba; šlo je za načelo! Rančigaj je imel zaradi svoje ljubezni do orgel ter igranja po cerkvah vedno več nasprotnikov, ki so nazadnje odločili, da mora ta »farški inštrument« izginiti iz Hubadove dvorane. /.../

Ko sem pred kratkim poizvedoval pri pristojnih, zakaj so morali odstraniti te orgle, so mi pojasnili, da zaradi nekakšne nestabilnosti v tistem delu Hubadove dvorane, kjer je bil postavljen instrument. /.../ Sam pa trdno verjamem, da za odstranitev tega instrumenta iz dvorane ni bila kriva nestabilnost v dvorani. /.../

Rančigaj je dosegel le toliko, da so mu dovolili orgle razdreti, njihove dele pa so (verjetno njegovi študentje) prenesli na podstrešje takratne realke. Tako jim je bila prihranjena usoda tistih v cerkvi sv. Jožefa, ki so jih razbili, takrat ko so cerkev preurejali v filmski studio. Ko so se razmere sčasoma umirile, je profesor ukrenil vse potrebno, da so jih spet sestavili. Namesto v Hubadovi dvorani so potem poučevali orglanje na podstrešju realke /.../ Tam na podstrešju so prirejali tudi orgelske koncerte. Ker je prostor majhen in pozimi neogrevan, so poslušalci velikokrat sedeli v plaščih, pa ne samo na stolih, temveč tudi po stopnicah, ki vodijo v zgornji prostor. /.../ Selitev, neprimeren prostor pa tudi raba instrumenta so navkljub občasnemu vzdrževanju pač naredili svoje. Orgle so postale razmajane in se odzivajo z zakasnitvijo, kar povzroča težave pri igranju hitrejših skladb, in povedali so mi, da niso več uporabne. Za nameček pa je gradbena inšpekcija prepovedala uporabo tistega prostora, ker stopnišče tam ni več dovolj trdno. Orgel se menda ne splača popravljati ali predelovati na električno krmiljenje, zato čakajo tam na podstrešju, da se jih kdo usmili tako ali tako.

Nazadnje sem si jih ogledal tudi sam. Ko sem se vzpenjal na podstrešje nekdanje realke, sem imel v mislih podobo orgel, kakršne sem videl, ko so še kraljevale v Hubadovi dvorani. Ko pa sem stopil na podstrešje, me je stisnilo pri srcu. Prostor, kjer stojijo orgle, je danes nekakšno skladišče odsluženih računalnikov, ki so bili zloženi po tleh ob steni, bilo je tudi nekaj stolov, vse, z orglami vred, pa je bilo zaprašeno in zapuščeno. Edino srebrno svetleče se piščali principala na orgelski omari, ki nima več timpanona s prej omenjenimi kipi, so ponosno pričale o boljših časih tega instrumenta. Hišnik, ki me je pripeljal tja gor, mi je povedal, da mu je pred dobrima dvema letoma prof. Bergant dejal, da so orgle še kar za rabo, čeprav niso tako odzivne kot take z električnimi ventili. Obrisal je prah s klopi in s pokrova manualov odklenil pokrov, vključil električni pogon za meh ter mi ponudil, naj kaj zaigram. /.../ Poskusil sem preprosti Chopinov preludij št. 4, pa sem moral kmalu odnehati, ker mi ni šlo. /.../ Ker sem včasih uglaševal klavirje, sem že z malo igranja mogel ugotoviti, da so orgle zelo dobro uglašene. Tudi odzivnost, ki sem jo preskusil s trilerjem, se mi je zdela v redu. /.../

Odšel sem z mešanimi občutki, kajti tisto, kar sem videl, me je proti pričakovanju močno prizadelo. Naj še poudarim, da na srednji šoli za elektrotehniko in računalništvo niso dolžni skrbeti za orgle, saj so le-te last akademije za glasbo.

Dr. Peter Starič, *Orgle*. V: *Ampak*, nov. 2002.

O orglah na podstrešju realke (Nedeljski dnevnik)

VEGOVA

ELEKTROTEHNIŠKO-RAČUNALNIŠKA
STROKOVNA ŠOLA IN GIMNAZIJA
LJUBLJANA

REALKA

REALNA GIMNAZIJA

1874--1959

VEGOVA

ELEKTROTEHNIŠKO-RAČUNALNIŠKA
STROKOVNA ŠOLA IN GIMNAZIJA
LJUBLJANA

TEHNIŠKA

GIMNAZIJA

1996--2016